Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut
Rahvusvaheliste suhete osakond
Tallinna Ülikool

Eesti välispoliitika Hiina suhtes: võimalused ja valikud

Käesolev uuring on teostatud Eesti Vabariigi Riigikogu väliskomisjoni tellimusel ja abil. Uuringu sisu eest vastutavad ainult selle teostajad ning see ei pruugi ühtida komisjoni seisukohtadega.

Raul Allikivi

Tiago Marques

November 2006

Sissejuhatus 4
1. Hiina ja Euroopa Liit: 5
poliitiline ja julgeolekualane partnerlus 5
Üldine taust – Hiina, USA ja Ida-Aasia 5
1.1. Kasvavast partnerlusest strateegilise konvergentsini: 6
ülevaade EL-Hiina suhetest 6
Kohtumine väljakutsega: võimalused ja takistused 7
Euroopa Liit ja Hiina, kahepoolsetest suhetest mitmepoolseteni: 9
võimalused ja valikud 9
1.2. Eesti ja Hiina: 10
välis- ja julgeolekupoliitlised valikud 10
1.2.1. “Ühe Hiina” poliitika 12
1.2.2. Eesti strateegia Hiina suhtes 13
1.2.3. Hiina strateegia Eesti suhtes 13
1.3. Kokkuvõtteks 15
2. Valitsemine 16
2.1. Kohtumine väljakutsega: EL-Hiina koostöö 20
2.2. Eesti ja Hiina: 21
inimõiguste dialoog ja NGOde roll 21
3. Keskkonnakoostöö 22
Keskkonna olukord Hiinas 22
Hiina keskkonnaseisundi mõju Eestile. 24
3.1. Energiajulgeoleku muutuv geopoliitika: 25
Hiina roll ja tema võimalik mõju Balti energiajulgeolekupoliitikale 25
Sissejuhatus 25
3.1.1. Kohtumine väljakutsega: võimalused ja takistused 26
3.1.2. EL-Hiina koostöö: Hinnang 28
3.1.3. Eesti ja Hiina:Uued võimalused energiakoostööks 29
4. Majandus 31
4.1.1. Avatud majandus 32
4.1.2. Hiina ja maailmamajandus 33
4.1.3. Kaubanduskonfliktid 34
4.1.4. Hiina positiivse kaubandusbilansi põhjused – miks? 35
4.1.5. Intellektuaalse omandi kaitse 36
4.2. Eesti ja Hiina majandussuhted 37
4.2.1. Transiidikoostöö 37
4.2.2. Hiina kui konkurent Eesti tööstustele 40
4.2.3. Tehnoloogia ja IT 42
4.2.4. Majandussuhteid arendavad üksused 43
Eesti-Hiina majandusühiskomisjoni kohtumised 43
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) 44
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (KTK) 45
5. Kultuurisuhted 45
6. Eesti naabrite Hiina-poliitika 46
Läti 46
6.1.1. Läti ja Hiina kahepoolsete suhete areng 47
6.1.2. Majanduskoostöö 48

6.1.3. Muu koostöö 50
6.2. Kokkuvõtteks 50
Milline võiks olla Eesti-Hiina suhetele tulevik: 51
Poliitikasoovitused – kokkuvõte 51
Välispoliitika 51
Kaitsekoostöö 51
Keskonnakoostöö ja energeetiline julgeolek 51
Kodanikuühiskond ja valitsuvälised organisatsioonid 53
Majanduskoostöö 53

Sissejuhatus

Hiina RV on riik, mis Eestist 1000 korda suurema rahvaarvuga, majanduse maht on suurem 171 korda. Esmapilgul tundub ainsa neid riike ühendava aspektina SKP kiire juurdekasv. Rahvusvahelises suhtlemises ollakse aga vähemalt formaalselt võrdsed partnerid. Seni on Eesti välispoliitika põhisiht olnud suunitlusega Euroopa Liidule ja USAle. Pärast taasiseseisvumist seatud eesmärke järgides on Eesti sidunud end erinevate Lääne-Euroopa struktuuridega nii palju kui võimalik. Nüüdseks on Euroopa Liidu ja NATO liikmestaatuse saavutamine jätnud mulje, et liikmekssaamisega on ka välispoliitika eesmärgid saavutatud. Hetkel on Eesti toona seatud eesmärgid saavutanud ja võib väita, et hetkefaasi iseloomustab teatud identiteedikriis. Olles küll nii Euroopa Liidu kui NATO täieõiguslikud liikmed, ei tea me veel, kuidas me saame nende organisatsioonide töösse midagi tõelist panustada, olles aktiivsed ja mitte passiivsed liikmed.

Ajal mil Eesti välispoliitika on olnud hõivatud eelpoolnimetatud eesmärkide saavutamisega, on järk-järgult selgemaks saanud see, kuhu võiks tekkida selle sajandi maailma jõukeskused. Juhul kui maailmamajandus kokku ei lange ja enamik arengutrende jätkub samamoodi kui seni, siis saab 21. sajand olema „Aasia sajand". Kui rääkida riikidest, siis hakkab see olema eelkõige "Hiina sajand". Hiina on olnud võimeline säilitama kõrget SKP kasvu juba kauem kui kümnendi, ja ta on end kehtestamas maailma suurvõimude hulgas, muutumas päev-päevalt mõjuvõimsamaks nii majanduslikult kui ka poliitiliselt.

Käesolev uurimus seab endale eesmärgiks vaadata, kuidas Hiina muutuv positsioon tänapäeva maailmas mõjutab Euroopa Liitu, Balti regiooni ja eelkõige Eestit.

Esimese teemana võetakse uurimuses vaatluse alla Hiina ja Euroopa Liidu poliitiline ning julgeolekualane partnerlus. Pärast üldise tausta pakkumist ja lähedasemat pilguheitu EL-Hiina suhete evolutsioonile ning lisaks tähtsamatele dialoogiteemadele keskendutakse Eesti ja Hiina diplomaatilistele suhetele. Luubi alla võetakse "ühe Hiina" poliitika, Eesti strateegia Hiina suhtes ning Hiina strateegia Eesti suhtes.

Teise tähtsama blokina tuleb Hiina valitsemise olemuse analüüs, millele järgneb ülevaade ELi poliitika inimõiguste ja demokraatia olukorra suhtes Hiinas.

Kolmas teema on keskkonnapoliitika. Pärast Hiina keerulise keskkonnaseisundi kirjeldamist fokusseerub uuring energiaküsimustele ning võimalustele, kuidas võiks Hiina mõju maailma energiajulgeolekule avalduda Euroopa Liidus ja Baltikumis ning millised võimalused võiksid tekkida koostööks.

Neljas ja mahukaim blokk keskendub majandusteemadele. Esimeses osas antakse põgus ülevaade Hiina majanduse arengust, arenguga kaasnenud probleemidest ning tema saavutatud positsioonist maailmamajanduses. Neljanda bloki teine osa on jaotatud nelja ossa: transiidikoostöö, Hiina kui konkurendi mõju Eesti tööstustele,

ning vajadus tõsta enda konkurentsieelis kõrgtehnoloogilisele toomisele ja ITle. Anname ülevaate ka Eesti-Hiina majandussuhteid arendavate organisatsioonide senisest tegevusest.

Seejärel järgneb põgus pilguheit kultuurialasele koostööle ning uurimuse viimases osas on võrreldud Eesti välispoliitikat Hiina suhtes Läti vastava poliitikaga.

Kokkuvõtte asemel on aga lisatud ülevaatlik valik poliitikasoovitusi, millest mõned on võrdlemisi teoreetilised, teised ent sedavõrd realistlikumad.

1. Hiina ja Euroopa Liit: poliitiline ja julgeolekualane partnerlus

Üldine taust – Hiina[1], USA ja Ida-Aasia

Möödunud kaks kümnendit on olnud Hiina jaoks murrangulised; passiivsest, enesekesksest riigist on saanud enesekindel, aina kasvava tähtsusega globaalne rahvusvaheline tegija. Hiina kasvav osalus rahvusvaheliste suhete sfääris on toonud kaasa olulisi muutusi nii globaal- kui regionaalpoliitikas. Hiinat märgatakse üha enam aktiivse, aga ka vastutustundliku julgeolekujõuna. Taiwani 1990ndate aastate probleemid Ida-Aasia regionaalpoliitikas on aegamööda asendunud spetsifitseeritud ja kooperatiivse lähenemisega Pekingi ning Taipei vahel. Kuigi kõnelused saareriigi taasliitmiseks Hiinaga on käinud juba 1993. aastast, kaheldakse sellise sündmuse poliitilises võimalikkuses tulevikus. Märkimisväärt asjaolu on ka Hiina-Ameerika pingelõdvendus Taiwani suhtes; mõlemad riigid on taktikaliselt nõustunud, et konflikt Taipeiga satub vastuollu mõlema maa ja regiooni julgeolekuhuvidega.

Hiina on mänginud ka positiivset, probleeme ennetavat rolli küsimuses, mis on Ida-Aasia suurim regionaalne julgeolekuväljakutse: Põhja-Korea ja tema püüdlused tuumarelva hankimise suunas. Pyongyangi hiljutine raketistart (Taepodong-2) üle Vaikse ookeani, koos Põhja-Korea esimese tuumakatsetusega (oktoober 2006), on jätnud oma märgi kasvavale poliitilisele ja strateegilisele võõrdumisele Pekingi ja Pyongyangi vahel. Hiina ajalooline otsus toetada ÜRO (peamiselt küll majanduslikke) sanktsioone Kim Jong-Il'i režiimi vastu[2] on juba iseenesest positiivne märk vaadelduna sellest aspektist, et Hiina tundub olevat tõsiselt huvitatud diplomaatilisest, pikaajalisest lahendusest Põhja-Korea kriisile, selle asemel et toetada traditionaalset *status quo* poliitikat. Näib, et Peking on valmis tõestama, et suudab olla nii vastutustundlik kui tõsiseltvõetav julgeolekujõud Ida-Aasias, ning see sõnum tundub liikuvat mööda vajalikke diplomaatilisi kanaleid. See omakorda võib avaldada olulist keskmise pikkusega mõju Hiina-Ameerika suhetele, kui Peking hakkab Washingtoniga võistlema peamise julgeolekupakkuja positsiooni pärast regioonis. Samade eelduste kohaselt ennustavad mõned analüütikud, et Pekingi hiljutine probleemiennetav positsioon Põhja-Korea suhtes viitab Hiina strateegilisele pühendumisele alalise Kirde-Aasia julgeolekudialoogi loomisel, et tegeleda regiooni

[1] Selles uurimuses on kasutatud lihtsuse sõna Hiina tähenduses Hiina Rahvavabariik, mis siis tähendab mandri-Hiinat

[2] "North Korea sanctions agreed", *The Guardian Weekly*, 20. oktoober 2006

olulisemate poliitiliste ja julgeolekuküsimustega.[3] Sellisel juhul on Euroopa Liidul väga hea võimalus mängida aktiivset rolli tulevikus poliitilise ja julgeolekualase korralduse määramisel Ida-Aasias, kooskõlas eesmärkidega, millele toetub Brüssel Euroopa Julgeolekustrateegias (ESS).[4]

1.1. Kasvavast partnerlusest strateegilise konvergentsini: ülevaade EL-Hiina suhetest

Kui üldse on olemas väljend, mis sobib ilmestamaks EL-Hiina suhteid 21. sajandi alguses, siis on selleks *vastastikune sõltuvus*. EL ja Hiina moodustavad kokku veerandi maailma rahvastikust. Globaalselt vaadelduna on Hiina suuruselt neljas majanduslik jõud ja kolmas eksportöör.[5] Selle tulemusena ootab kogu maa käegakatsutavat kasu oma taasavastatud rahvusvahelisest kohalolekust. Mis puudutab EL-Hiina suhteid, siis mõlemad pooled nõustuvad, et nendevaheline suhe pole mitte ainult küpsemaks muutunud, vaid sellest on saanud lausa strateegiline partnerlus, mis hõlmab poliitilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi arusaamu.[6] Nii Euroopa Liit kui Hiina jagavad vaadet, et on vaja edendada elujõulist rahvusvahelist multilateraalset süsteemi, mille tuumaks on ÜRO. Samuti on ühised hoiakud globaalsete väljakutsete suhtes, nagu rahvusvaheline terrorism, massihävitusrelvade levimine ja kliimamuutuste tõkestamine.[7] Mõlemad pooled on algatanud läbirääkimised laialdase uue Partnerlus- ja Koostöö kokkuleppe osas, mis sisaldab endas ulatuslikku partnerlust poliitilistes küsimustes. Välissuhete ja Euroopa naabruspoliitika eest vastutava voliniku Benita Ferrero-Waldneri sõnul:

> „EL-Hiina suhted hõlmavad nüüd poliitika- ja julgeolekualaseid küsimusi, kaubandust ja majandusalast koostööd, teadust ja tehnoloogiat, keskkonda ja tundlikke küsimusi, nii nagu inimõigused. Vajame laiahaardelist kokkulepet, mis sisaldaks kõiki meie tegevusi, et saaksime viia selle äärmiselt tähtsa partnerluse kõrgemale tasemele. Ma loodan, et uus raamlepe aitab meid süvendada oma strateegilist partnerlust ja muudab koostöö veelgi efektiivsemaks."[8]

Ühest küljest sisaldab Hiina lähenemine välis- ja julgeolekupoliitikale võrdselt dogmasid ja idealismi, mis seavad riigi suveräänsuse ja julgeoleku kõrgeimaks.[9]

---

[3] Joseph S. Nye, "Balance in East Asia triangle", *The Korean Herald,* 19. oktoober 2006

[4] European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World, Brussels (2003), http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf

[5] EU-China relations: Commission sets out its strategy, 24. oktoober 2006, http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1454&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en

[6] See EU Commission Policy Paper: "A maturing partnership – shared interests and challenges in EU-China relations", 10. september 2003, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/com_03_533/com_533_en.pdf
China's EU Policy Paper by the Ministry of Foreign Affairs of PR China, oktoober 2003, http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/xos/dqzzywt/t27708.htm

[7] EU Commission Policy Paper (2003)

[8] EU and China to agree on opening negotiations for a new comprehensive framework agreement, 8.september 2006, http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1161&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en

[9] Wu Zhou, *Contemporary Diplomacy of China*, China Intercontinental Press (August 2001) pp.11-12

Samas aga tõstab see esile Hiina vastupanu hegemoonilisele poliitikale ja riigi pühendumuse mitteühinemispoliitikale. Huvitaval kombel püüab Hiina jätkata oma rahvusvahelisi suhteid iseseisvalt ja sõltumatult teiste maade ideoloogiatest ja sotsiaalsetest süsteemidest.[10] See on sama liini kui poliitika, mida ametisoleva Hiina Presidendi Hu Jintao poolt juhitud liidrite n-ö „viies generatsioon" järgib nii kodus kui välismaal.
Teisest küljest, võimuvõitlust Hiina Kommunistliku Partei (HKP) fraktsioonide vahel enne 17. kongressi (peetakse 2007), võib märkida marksistliku retoorika ajutise tagasitulekuna valitsusametnike sekka, koos oma võimalike mõjudega valitsuse ametlikule poliitikale.[11] Sellest hoolimata on siiski palju indikaatoreid, mis vihjavad, et poliitilistel eksperimentidel kohaliku valitsuse tasemel lubatakse süveneda.[12] Ilmselget vastuolu turuseaduste järgi toimiva majandusmasina ja kommunistliku partei ainuvalitsuse vahel on suudetud vältida ainult tänu Hiina poliitilise juhtkonna pragmaatilistele kompromissidele. Pole saladus, et poliitilist sektantlust sallitakse ainult seni, kuni see ei satu vastuollu tähtsate rahvuslike ärihuvidega. Näiteks tõestavad seda Jaapani-vastased demonstratsioonid Hiina tänavatel märtsis 2005. Proteste taluti täpselt nii kaua, kuni ei kahjustatud Hiina majandussuhteid Jaapaniga. Ohu korral reageeris valitsus kiiresti ja taltsutas proteste. Shanghai linnajuhid läksid isegi nii kaugele, et kinnitasid isiklikult Jaapani ärimeeste huvide kaitsmist valitsuse poolt.[13]

Kohtumine väljakutsega: võimalused ja takistused

Euroopa Liit näeb potentsiaali dünaamilises suhtes Hiinaga kui strateegilist sammu tõkestamaks tähtsate rahvusvaheliste julgeolekuprobleemide süvenemist.[14] Siiski on jäänud mure, et mõlemapoolne süvenev poliitiline ja majanduslik koostöö ei anna käegakatsutavaid tulemusi Hiina inimõiguste vallas. Majanduslik diplomaatia on haaranud eelispositsiooni kodanikuõiguste üle. Inimeste julgeolek Hiinas ei ole iseenesest põhimõtteline probleem, kuid siiski piiratakse jätkuvalt mõtte- ja väljendusvabadust, mille tulemusena arreteeritakse kümneid tuhandeid poliitvange ja peetakse kaheldava väärtusega kohtuprotsesse.[15] Samamoodi kiusatakse regulaarselt taga rahvusvähemusi, eriti moslemeid Xinjiangis Uighur'i kogukonnas ja tiibetlasi nii Tiibetis kui ümbritsevatel aladel.[16] Lisaks on sotsiaalsed rahutused levinud mitmes Hiina sisemaa provintsis, tuues kaasa streike, massidemonstratsioone, istumisstreike ja hoonete hõivamist, mis tulenevad sotsiaalsetest probleemidest nagu töötus, maade konfiskeerimine ja rahvuslikud pinged.[17] Ainuüksi 2005. esimese poolaasta jooksul sai massimeeleavalduste käigus surma 102 ja vigastada 1740 inimest. Samal ajal

[10] *Ibid,* p.13
[11] China 2006-2007 Country Report, The Economist Intelligence Unit, juuni 2006, pp.7-8
[12] *Ibid*
[13] Phillip C. Saunders, *China's Global Activism: Strategy, Drivers and Tools,* Occasional Paper 4, INSS, Washington D.C. juuni 2006, p.4
[14] Andrew Rettman, "Future EU-China relations face trade hurdle", EUObserver.com, 25 oktoober 2006
[15] Amnesty International, "China 2005", http://web.amnesty.org/report2005/chn-summary-eng
[16] *Ibid*
[17] Bergsten, Gill, Lardy, Mitchell, *China: The Balance Sheet – What the World Needs to Know Now About The Emerging Superpower,* Center for Strategic and International Studies, New York (2006) pp.40-42

hukkus 23 ja sai vigastada 1826 politseinikku.[18] Sellest lähtuvalt on iseenesestmõistetav, et Hiina sisemises poliitilises reformiprotsessis eksisteerib vajadus Euroopa Liidu suureneva toetuse järele. Toetusega peaks ELil avanema võimalus kasvatada järk-järgult oma poliitilist mõjuvõimu Hiina üle, samas suurendades mõju Pekingi välis- ja julgeolekupoliitika üle.

Euroopa Liit ja Hiina jagavad rahvusvahelistes suhetes nii lühi- kui pikaajaliselt kahte tähtsat seisukohta, milles esineb punktuaalseid lahkarvamusi. Nendeks on vajadus reformida Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni kui ainukest vahendit edendamaks rahu ja turvalisust läbi efektiivse mitmeid osapooli siduva süsteemi; ja multibilateraalset koostööd relvastuse leviku tõkestamise küsimuses, eriti ekspordikontrolli protseduure puudutavas. Seoses ülalmainituga on praeguse ja tulevase koostöö keskne aspekt tulevaste rahuvalveoperatsioonide ülesehitus. Visandades ühiseid strateegiaid saavutamaks massihävitusrelvadeta Korea poolsaart puudutavates ja käegakatsutavat edu Iraani tuumaküsimuses, on eelmainitud küsimuses olulise tähtsusega üldiste järelvalvemeetmete tugevdamine kõigis relvastuse leviku tõkestamise ja desarmeerimise lepetes.[19]

On üks kindel teema, milles mõlemad pooled on lahkarvamusel. See puudutab Euroopa Liidu relvaembargot Hiinale, mis pandi paika Taevase Rahu Väljaku sündmuste tulemusena juunis 1989. Kuigi embargo on suurelt jaolt sümboolne, st pole juriidiliselt siduv ja selle ulatus pole selgelt defineeritud, kasutatakse seda ikkagi vahendina avaldamaks teatud määral poliitilist survet Hiina lähenemisele inimõigustele omal maal ja regionaalse stabiilsuse säilitamisel. Teisest küljest, ELi relvaekspordi koodeks[20] koos embargo deklaratsiooniga lubab teatud ulatuses diskreetsust, kui langetatakse otsuseid sõjavarustuse ekspordi avalduste kohta. Kaheksa spetsiifilise kriteeriumi hulgas, mille suhtes liikmesriigid peaksid rakendama relvaekspordi piiranguid, on sihtkohamaa inimõiguste olukord ja teiste liikmesriikide ning sõbralike ja liitlasmaade rahvuslikud julgeolekuhuvid.[21] Selles valguses on siiski vaieldav, kas Hiina vastab ametlikele nõuetele embargo kaotamiseks. See omakorda on tõeline embargopoliitika tugevuse lakmuspaber. Ühendriigid ja Bushi administratsioon on tugevalt selle vastu, et EL kaotab relvaembargo Hiinale. Kahe transatlantilise partneri seisukohtade lepitamine selles küsimuses muutub üha raskemaks. USA ametnikud on jätkuvalt seisukohal, et ELi maade arenenud kaitsetehnoloogiate eksport Pekingisse võib soodustada Hiina relvastuse suurendamist.[22] Praktilisel tasandil oleks põhiline viga edasise EL-US kaitsekoostöö piiramine relvasüsteemide- ja tehnoloogiavahetuse alal, kuna Washingtoni sõjaväeametnikud muretseksid liialt võimaluse pärast, et USA sõjatehnoloogia jõuab läbi ELi relvavarustuse ka Hiinasse. Teine ja võibolla olulisem tagajärg oleks EL-US pingete suurenemine NATO tasandil, olles potentsiaalseks ohuks tulevastele

[18] *Ibid*
[19] See Communication from the Commission and the European Parliament "EU-China: Closer partners, growing responsibilities", 24. oktoober 2006, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/docs/06-10-24_final_com.pdf
[20] vaata http://ec.europa.eu/comm/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf, samuti http://europa.eu.int/comm/external_relations/us/bush/china.pdf ja
Official Journal of the European Union, *Seventh Annual Report According to Operative Provision 8 of the European Union Code of Conduct on Arms Exports,* 23. detsember 2005, (2005/C 328/01)
[21] *Ibid*
[22] See Archick, Grimmett, Kan, *European Union's Arms Embargo on China: Implications and Options for U.S. Policy,* Congressional Research Service Report, Washington D.C. (aprill 2005)

arengutele, mis tagaksid ehtsa mitmepoolse transatlantilise julgeoleku ja kaitsekoostöö raamistiku.[23]

Euroopa Liit ja Hiina, kahepoolsetest suhetest mitmepoolseteni:

võimalused ja valikud

Euroopa Liit on huvitatud oma suhteliste eeliste esiletõstmisest, mis puudutavad institutsionaalset toetust reformidele seaduse ülimuslikkuses, head valitsemist ja inimõigusi. Seda mantrat korratakse alati, kui käsitletakse EL-Hiina suhteid.[24] Tundub, et Euroopa Liidu viimane laienemine aastal 2004 tõi endaga kaasa vajaliku enesekindluse, lubades suunata ELil oma teisese välispoliitika kaugemale oma geopoliitilisest väljast.[25] Siiski on mõnikord raske ühitada omavahel ootusi ja reaalsust. EL-Hiina poliitiline dialoog on olnud pidevas arengus, kuid hoolimata mitme väiksema poliitilise dialoogi loomisest lisaks kõrgetasemelistele kontaktidele ja kestvama dialoogi loomisest ametnikkonna juhtide tasemel, on jäänud raskused nende rakendamisel praktikas.[26] Põhjuseks on ebakõlad kvaliteedi eelistamises kvantiteedile, sidusamast poliitilisest dialoogist kõneldes. Samuti on probleemne paremate lahenduste leidmine poliitikaplaneerimistegevuste koordineerimiseks ELi liikmesriikidega, eriti Poliitilise ja Julgeoleku Komitee (PSC/COPS) raames.[27] Hiljuti asutatud EL-Hiina regulaarse strateegilise dialoogi mehhanism, mis tähtsustab üksikasjalikke diskussioone rahvusvahelistel, regionaalsetel ja globaalsetel teemadel, võib osutuda sammuks õiges suunas.[28]

Hiina on reeglina jäänud ustavaks oma „rahumeelse tõusu" doktriinile. See põhimõte jääb tooniandvaks suhetes ELi ja ülejäänud maailmaga. Zheng Bijian'i, endise HKP Kesk-Parteikooli asepresidendi, sõnul on Hiina rahulik tõus läbipõimunud terve Aasia regiooniga:

> „See ei tähenda ainult, et moderniseerimine, reformiprotsess ja Hiina tõus on otseselt seotud teiste Aasiamaade kogemuse ja arenguga, vaid pigem seda, et Hiinal kui Aasia suurimal riigil on kasvavalt positiivne efekt teiste Aasia maade, eriti oma vahetute naabrite arengule, õitsengule ja stabiilsusele."[29]

Need sõnad langevad kokku ELi vaadetega, mida väljendatakse ESSis, kus viidatakse ELi strateegilistele eesmärkidele julgeoleku tagamisel ja oma väärtuste edendamisel globaalselt mõeldes ning lokaalselt tegutsedes.[30] Hiina soovitud tihedam koostöö

---

[23] *Ibid,* pp.26-30
[24] EC National Indicative Programme 2005-2006 China, p.26, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/csp/nip05_06.pdf
[25] Commission Policy Paper, "A Maturing Partnership – Shared Interests and Challenges in EU-China Relations", 10. september 2003, p.3, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/com_03_533/com_533_en.pdf
[26] *Ibid,* pp.9-10
[27] *Ibid*
[28] Council of the European Union, 9th EU-China Summit Joint Statement, 9. september 2006 (12642/06 – Presse 249) p.3
[29] Yongnian Zheng and Sow Keat Tok, *China's Peaceful Rise: Concept and Practice*, Discussion Paper 1, China Policy Institute, University of Nottingham, (november 2005) pp.4-5
[30] European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World, Brussels (2003), pp.31-32

õiguse ja sisepoliitika, kaasa arvatud organiseeritud kuritegevuse, rahapesu ja narkokaubanduse vallas näitlikustab hästi järk-järgulist strateegilist konvergentsi.[31]

1.2. Eesti ja Hiina: välis- ja julgeolekupoliitlised valikud

Eesti ja Hiina sõlmisid diplomaatlilised suhted 11. septembril 1991. Hiina oli seega üks esimesi riike, kes tunnustas Eesti taasiseseisvumist.[32] Nagu väljendasid Hiina poliitilised autoriteedid, on Eesti-Hiina suhted arenenud kiiresti ja endas hõlmanud sagedat kõrgetasemelist infovahetust mõlema maa vahel, tugevdades vastastikust poliitilist usaldust.[33] Viimane on pikaajaliste vastastikuste poliitiliste kokkulepete tulemus. Eesti toetab ühemõtteliselt „ühe Hiina poliitikat" (Taiwani ja Tiibeti küsimustes) ja Hiina omakorda vankumatult Eesti suveräänsust ja isevalitsust alates Eesti Wabariigist.[34] Alates 1990ndate lõpust on sagenenud kõrgetasemelised visiidid Eesti ja Hiina poliitikute vahel. Eestist on Hiinat külastanud endised presidendid Lennart Meri (märts 2001) ja Arnold Rüütel (august 2005), endine välisminister Toomas Hendrik Ilves (mai 1998), endised kultuuriministrid Signe Kivi (aprill 2002) ja Urmas Paet (oktoober 2004).[35] Oma ametikohustuste tõttu on Eestit külastanud Li Peng (september 2000), endine Hiina Rahvavabariigi president Jiang Zemin (juuni 2002) ja ametisolev välisminister Li Zhaoxing (august 2005).[36] Poliitilis-diplomaatiliste suhete tasandil avati 1992. a. Tallinnas Hiina saatkond. Oma esimese Hiina suursaadiku, Mait Martinsoni, nimetas Eesti ametisse 2002. a aprillis.[37]

Lisaks muljetavaldavale hulgale mõlemapoolsetele kõrgetasemelistele riigivisiitidele, (arvestades majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi erinevusi ja geograafilist vahemaad), tuleb käsitleda ka teisi aspekte, kuidas kvalitatiivselt süvendada kahepoolseid suhteid Tallinna ja Pekingi vahel. Peale Eesti-Hiina majandusühiskomisjoni, mis toimub iga kahe aasta tagant, leiavad muud ametlikud ja poolametlikud kokkusaamised pigem aset *ad hoc* baasil. Jätkuvalt on reegliks käsitleda välispoliitilisi ja julgeolekuküsimusi. See ei tohiks tulla üllatusena, sest Eesti ja Hiina näevad vahendina kahepoolsete suhete edendamisel ennekõike majandusdiplomaatiat. Vajab ehk märkimist, et välispoliitilised ja julgeolekuprobleemid on üha enam läbi põimunud majanduslike huvidega. Eestile olulised sektorid nagu infotehnoloogia, transport, kommunikatsioon ja energiaküsimused (vaata põlevkivitööstust) on näited aladest, millele võiks läheneda läbi hästikoordineeritud ja paremini informeeritud välis- ja julgeolekupoliitika. See võib viia olulise kvalitatiivse hüppeni Eesti-Hiina tänapäevase poliitilise narratiivi tasandil.

---

[31] Commission Policy Paper, "A Maturing Partnership – Shared Interests and Challenges in EU-China", p.10, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/com_03_533/com_533_en.pdf
[32] Hiina suursaadik Xie Junpingi intervjuu Eesti ja Hiina diplomaatiliste suhete kehtestamise 15. aastapäeval, ETV intervjuu, 11. september 2006
[33] *Ibid*
[34] Intervjuu Eesti välisministeeriumi ametnikuga, 23.oktoober 2006
[35] Eesti välisministeeriumi koduleheküIg, http://www.vm.ee/eng/kat_176/aken_prindi/827.html
[36] *Ibid*
[37] Eestit esindasid Hiinas esmalt ajutised asjurid Andrei Birov alates augustist 1997 ja Malle Kurbel alates juulist 2001

Eesti-Hiina suhted viimaste aastate jooksul on arenenud just julgeolekupoliitika-alaselt. Hiljutise ametliku visiidi tulemusena, kus Eesti kaitseminister Jürgen Ligi käis Pekingis kohtumas oma ametivenna Cao Gagchuan'iga, nõustusid mõlemad pooled suurendama kaitse-alast koostööd.[38] Eelnevalt külastas Hiinat endine kaitseminister Andrus Öövel 1998. a suvel. See fakt toetab üldist nägemust, et kaitsekoostöö tase mõlema maa vahel on mõnevõrra tagasihoidlik ja ebaregulaarne[39], kuigi ka lähiminevikus on aset leidnud tähtsad isikutevahelised strateegilised kontaktid. Hiina on toetanud Eesti NATO- (ja Euroopa Liidu) liikmelisust ja väärtustab lähemate militaarsidemete arendamist Tallinnaga. Hiina relvajõud on osalenud Erna Retkel 1998. a. kuni 2005. a. ning võitnud selle 2002. aastal.[40] Lisaks on Hiina esindaja osalenud Kevadtormi suurõppusel, mis toimus sel aastal Eesti Rahuvalveoperatsioonide Keskuses Paldiskis. 2006. a juunis külastas Eestit kuueliikmeline kõrgetasemeline delegatsioon Hiina kaitseministeeriumist, et leida võimalusi kaitsekoostööalase plaani edendamiseks. Samal ajal nimetas Hiina ametisse oma kaitseatašee Eestis, kes asub oma ülesandeid täitma alates 2006. a sügisest.[41]

Kõik need külastused ja sündmused näitavad olulist arengut Eesti ja Hiina vahelistes kaitse- ja sõjaväesidemetes. Eesti lähetab peagi oma saatkonda Pekingis kaitseatašee. Praegu on Hiina valitsuse kutsel asunud ennast julgeolekualaselt Hiinas täiendama kolonelleitnant Riho Terras. Kõigest sellest hoolimata on avaldatud arvamust, et Hiina ametnikud on kaitsekoostööalastes suhetes Eestiga veel kaugel omapoolsetest ennetavatest käikudest.[42] Konkreetsed küsimused, näiteks ELi relvaembargo Hiinale, võivad endaga kaasa tuua üldise sõjaväesuhete jahenemise mõlema rahvuse vahel. Eesti järgib kindlalt Euroopa Liidu liini, mis pooldab relvaembargost loobumist, kui kindlad inimõigustega seotud tingimused on Hiina poolt täidetud.[43] Niisiis jäävad lahti võimalused kasutamaks ära täit potentsiaali Eesti-Hiina kaitse- ja julgeolekusuhetes. Rahuvalve õppeoperatsioonid oleks kõige reaalsem, tulemustele orienteeritud viis lähenemaks sellisele koostööliigile. Hiina kasvav osalus ÜRO rahuvalveoperatsioonides viimase kuueteistkümne aasta jooksul (Kambodžast Kongo RVni), kaasa arvatud hiljutine 180-mehelise insenerikorpuse lähetamine UNIFILi operatsioonile Liibanoni[44], näitab, kui tähtis on Eestile astuda lähedastesse ja kooperatiivsetesse suhetesse Hiina vastavate institutsioonidega. Eesti, Hiina ja Euroopa Liit jäävad siiski pühendunuks efektiivsele multilateraalsele sündmusi ennetavale poliitikale kui ainukesele vahendile edendamaks globaalset rahu ja stabiilsust. Tugevama regionaalse ja üleilmse mitmepoolse korra loomiseks annavad selles kolmnurgas suuri eeliseid tihe koostöö kaitse- ja julgeolekutasandil ning isiklikud kontaktid.

[38] Eesti kaitseministeeriumi koduleheküIg, "Minister of Defence pays official visit to China", 14. oktoober 2006, http://www.mod.gov.ee/?op=news&id=954&prn=1
[39] *Ibid*
[40] *Ibid*
[41] Intervjuu Eesti kaitseministeeriumi ametnikuga, 14. oktoober 2006
[42] *Ibid*
[43] Intervjuu Eesti välisministeeriumi ametnikuga, 23. oktoober 2006
[44] Hiina suursaadik Xie Junpingi intervjuu Eesti ja Hiina diplomaatiliste suhete kehtestamise 15. aastapäeval, ETV intervjuu, 11. september 2006

1.2.1. "Ühe Hiina" poliitika

Lühidalt öeldes on Hiina RV ja Eesti suhted Tallinnast vaadates väga head. Hiina tunnustas Eesti iseseisvust 7. septembril 1991 ning diplomaatilised suhted taaskehtestati 11. septembril 1991 aastal. Headele, pragmaatilistele ja konstruktiivsetele suhetele pani aluse Eesti Vabariigi presidendi Lennart Meri ja Hiina Rahvavabariigi presidendi Jiang Zemin'i 1994. aastal alla kirjutatud ühisdeklaratsioon, milles Eesti muuhulgas tunnustab "ühe Hiina" poliitikat. See tähendab, et ametlikult ei tunnusta Eesti ei Taivani iseseisvust ega Tiibeti iseseisvuspüüdlusi.[45] "Ühe Hiina" printsiip tähendab Hiina riikliku terviklikkuse tunnustamist ning tõdemist, et Mandri-Hiina, Tiibet, Hong Kong, Macau, Xinjiang ja Taiwan on kõik Hiina RV osad. [46]

Tegelikult on "ühe Hiina" poliitika tunnustamise näol tegu kohustusliku eeldusega kahepoolsete suhete positiivseks arenemiseks; Hiina pool ei unusta kunagi mainimata, kui väga nad hindavad meie pragmaatilist lähenemist nende probleemidele.[47] Kui Eesti ametlik seisukoht toetab kindlalt "ühe Hiina" poliitikat, siis avalik arvamus võib olla natuke erinev. Sellealast rahvaküsitlust pole küll läbi viidud, kuid lugedes intenetikommentaare artiklitele, mis vastavaid probleeme puudutavad, näivad võrdlemisi suurele osale Eesti elanikkonnast sümpatiseerivat Tiibeti iseseisvuspüüdlused, samuti toetatakse Taiwanit. Heaks näiteks on 1989. aastal Nobeli rahupreemia pälvinud XIV dalai-laama Tenzin Gyatso korduvad Eesti-külastused (aastatel 1991 ja 2001) ning Tartu Ülikooli audoktoriks valimine 27. mail 2005. Tema kolmas Eesti-külastus võib toimuda 1. detsembril 2006, kui ta otsustab vastu võtta kutse tulla Tartusse promoveerimisele.[48] Hoolimata rahva hulgas valitsevatest meeleoludest on enamik maailma riike valinud "ühe Hiina" poliitika toetamise tee. Kui kuni 1970. aastateni mõisteti selle all Hiina Vabariigi (Taiwani) iseseisvuse toetamist (Taiwan kuulus kuni 1971. aastani ÜRO Julgeolekunõukokku ja vahetati siis vastavalt ÜRO Peaassamblee resolutsioonile nr. 2758 kõigis ÜRO üksustes Hiina RV poolt välja[49]), siis hiljem hakkas see tähendama Hiina RV terviklikkuse toetamist. "Ühe Hiina" poliitikat peavad tunnustama kõik riigid, kes tahavad Pekingiga diplomaatilisi suhteid arendada, isegi USA avaldas oma formaalset toetust "ühe Hiina" poliitikale juba 1972. aastal alla kirjutatud Shanghai Kommünikees.

Kokkuvõttes on õigus diplomaatilisel retoorikal; Hiina endise suursaadiku Tallinnas Mingrong Zou järgi "põhinevad Eesti-Hiina head suhted vastastikusel suveräänsusel ja territoriaalse terviklikkuse austamisel".[50] "Ühe Hiina" poliitika järgimine on "kohustuslik" kõigile maailma riikidele, kes loodavad suhete arengust Hiinaga midagi võita, ning erinevaid strateegilisi kaalutlusi kõrvale jättes on tegu ka majanduslikult kõige õigema valikuga. Eesti "ühe Hiina" poliitika on loonud hea pinnase suhete sügavamaks arenguks Hiinaga; mõistlik on sellist kurssi hoida. Tiibeti või Taiwani

[45] *Ibid*
[46] Wikipedia, One-China Policy http://en.wikipedia.org/wiki/One-China_policy
[47] Intervjuu välisministeeriumi ametnikuga, 4. oktoober 2006
[48] TÜ Audoktorid, *Universitas Tartuensis*, 25. november 2005.
[49] UN General Assembly Resolution 2758, original text, http://en.wikisource.org/wiki/UN_General_Assembly_Resolution_2758
[50] Eesti välisministeeriumi pressiteade "Hiina suursaadik tegi lahkumisvisiidi välisminister Ilvesele". 1. oktoober 2005.

teema tõstatamine kahepoolsetel läbirääkimistel läheks vastuollu nii 1994. aasta kommünikee kui senise poliitikaga ega aitaks kummagi probleemi lahendamisele mitte kuidagi kaasa. Tulemuseks oleks parimal juhul nõutu vaikus mõlemalt poolt. Euroopa Liidu liikmesriigina toetab Eesti ELi ametlikku poliitikat Hiina suhtes (kus Hiinale tuletatakse meelde ka mitmeid vajakajäämisi eelkõige inimõiguste vallas[51]) ning seega ei ole vajadust kahepoolsetel kõnelustel tõstatada teemasid, mille tulemuslikum lahendamine käib läbi multilateraalsete kanalite.

1.2.2. Eesti strateegia Hiina suhtes

Eesti praegust strateegiat Hiina suhtes on võrdlemisi raske hinnata. "Ühe Hiina" poliitika on lihtsalt baasiks, kuid sinna peale millegi ehitamine on natuke keerulisem. Põhiliseks probleemiks on see, et seni ei ole Hiina-suuna arendamiseks NATO ja Euroopa Liiduga ühinemise ettevalmistamise kõrvalt lihtsalt aega ega ressursse jätkunud. Et konkreetset ainult Eesti-Hiina suhteid käsitlevat strateegiadokumenti ette valmistatud ei ole (on olemas üldsõnaline strateegia Eesti suhete kohta Aasia riikidega, kus käsitletakse natuke ka Hiinat), siis on konkreetsed sammud tihti *ad hoc* iseloomuga ega põhine pikaajalistel strateegiakaalutlustel.

Peamiselt on Eesti huvid Hiina suhtes majanduslikku laadi. Hiina hiiglaslik siseturg meelitab Eesti ettevõtjaid (nagu ka kõigi teiste maade ettevõtjaid) oma suure potentsiaaliga. Paraku on Eesti ettevõtete jõud Hiina turule sisenemiseks võrdlemisi napp, kuigi leidub mõningaid häid näiteid. Samuti leiavad alati mainimist koostöövõimalused transiidivallas, mis lahtiseletatult tähendab lootust olla Hiina kaupade raudteetranspordil Euroopa-poolseks vastuvõtjaks; eesmärgiks on siia konteinerite logistikakeskuse rajamine. Hetkel on Eesti jaoks oluliseks teemaks ka saatkonnahoone ehitus Pekingis. Selle asja arengus ollakse jõutud faasi, kus ilmselt juba 2007. aasta alguses kuulutatakse välja arhitektuurikonkurss Pekingi saatkonnahoone projekteerimiseks. Ehitusega loodetakse alustada 2008 aastal.[52] Praegul asub Eesti saatkond Pekingis uhkes Kempinski hotellis, kus üüritakse paari numbrituba. Diplomaate on saatkonnas kolm ning selge on, et suhete konstruktiivsemaks arendamiseks on vajalik lisadiplomaatide lähetamine, millega välisminister Urmas Paet'i sõnul õnnestub peale saatkonnahoone valmimist ehk ka hakkama saada.[53] Üldiselt ei ole aga Aasia- ega Hiina-suund Eesti välispoliitiliste prioriteetide hulka mahtunud. Lugedes välisministrite kõnesid Riigikogus riigi välispoliitika põhisuundadest, tuleb tõdeda, et viimaste aastate jooksul Hiinat enamasti isegi peaaegu ei mainita. See näitab ilmekalt, mis seisus on Hiina-suunalise poliitika planeerimine tänases Eestis.

1.2.3. Hiina strateegia Eesti suhtes

Üks, millega nõustuvad nii Hiina kui ka Eesti pool, on see, et kahe riigi suhted on suurepärases seisus. Toimunud on mitmed tippkohtumised, Hiina liidrid lülitavad

[51] Belder Bastiaan (2006) EL'i ja Hiina suhted, Raport, Euroopa Parlamendi väliskomisjon, 20. juuli
[52] PM Online, "Pekingi saatkonnahoone rajamiseks tehakse arhitektuurikonkurss". 3. oktoober 2006
[53] Eesti Päevaleht, "Eesti kavatseb ehitada Pekingisse saatkonna" 18. august 2005

Eesti sageli oma Euroopa-turneedel külastatavate riikide hulka ning sõlmitud on rohkesti koostöölepinguid. Huvi kahepoolsete suhete arendamiseks on olnud mõlemapoolne ning tihti on algatusi tulnud ka Hiina poolelt. Eesti välisministeeriumi ametnike arvates on Hiina üldisem poliitika olnud n-ö uutele ja neutraalsetele riikidele lähenemine ning nendega heade suhete sisseseadmine.[54] Minevikutaaga puudumine kahepoolsetes suhetes loob soodsa võimaluse ideoloogiliste kaalutluste kõrvalejätmiseks ning lubab teineteisele näpuga viibutamise asemel midagi reaalset ära teha. Samas ei saa Hiina strateegia hindamise juures kõrvale vaadata Hiina üldisest globaalsest strateegiast. Phillip C. Saunders, üks tuntumaid analüütikuid, toob välja võimaliku põhjuse, miks Hiina liidritele meeldib arvukatel tippkohtumistel osaleda:[55]

> "Hiina süsteem omistab suure tähtsuse juhtide kohtumistele, mis sümboliseerivad poliitilist seotust ning on ka vahenditeks oluliste kokkulepete saavutamisel. Enamik Hiina liidrite visiite (ja vähemal määral ka välisriikide juhtide visiite Hiinasse) aitavad samuti välispoliitilisi küsimusi ministeeriumite üleselt kooskõlastada.
>
> Peking paneb rõhku kohtumiste vormile ja külalislahkusele, et välisriikide liidrid naudiksid oma külaskäike (mis tekitaks kaudse kohusetunde). See taktika on eriti edukas väiksemate riikide liidritega suheldes, kes on tihti neile langevast tähelepanust väga meelitatud."[56]

Selge on see, et Hiina välispoliitika on eelkõige tema rahvuslike huvide teenistuses. Hiina on muutumas üha aktiivsemaks osalejaks globaalpoliitikas ning sellel on olemas ka selged põhjused. Hiinal on tarvis kindlustada juurdepääs toorainetele, mis varustaksid tema üha kiiremini kasvavat tööstussektorit; ta tahab ette valmistada rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisi, kuid Hiina kapitalil põhinevaid ettevõtteid ning avada Hiina kaupadele ja investeeringutele uusi turge.[57] Hiina huvid on muutunud globaalseks ning enda huvide kaitseks tuleb tal olla aktiivne igas riigis. Hiina on aktiivne multilateraalsuse printsiibi toetaja; viimasel ajal on Hiina poliitikas märgata püüdlust tasakaalustada USA mõju läbi suhete arendamise Euroopa (ja eriti ELi) riikidega.[58] Euroopal on Aasias üldiselt vähem Hiina huvidega konfliktseid huvisid ning seega on võimalused konstruktiivseks koostööks suuremad.

Vale oleks arvata, et kui Hiina-suunalist poliitikat Eestis hetkel eriti tähtsustatud ei ole, siis paradoksaalselt on Eesti-suunaline poliitika Hiina jaoks väga oluline. Täiesti kindlalt võib väita, et suhete arendamine Eestiga ei kuulu Eestist rahvaarvu mõttes enam kui tuhat korda suurema Hiina prioriteetide hulka. Seda tõdenud, tekib õigustatud küsimus, et miks on siis suhted Eesti ja Hiina vahel nii tihedad ja miks toimuvad pea igal aastal kõrgetasemelised visiidid.

Ametliku retoorika järgi on Eesti Hiina jaoks Baltikumi kõige olulisem kaubanduspartner ning Hiina esindajad on avaldanud lootust, et Eestist võiks Hiinale kujuneda oluline partner dialoogis Euroopa Liiduga.[59] Hiina diplomaatitiline korpus Eestis on võrdlemisi suur (kinnitamata andmetel 35 inimest) ning aktiivne nii

---

[54] Intervjuu välisministeeriumi ametnikuga, 4. oktoober 2006
[55] Phillip C. Saunders (2006) "China's Global Activism: Strategy, Drivers, and Tools" Institute of National Strategic Studies, Occasional Paper 4. juuni
[56] *Ibid* pp.15-16
[57] *Ibid* p.6
[58] Arias, Julio (2005), "The EU-China relationship: Looking Ahead." 7 september
[59] EPL Online "Ansip kohtus Hiina Rahvuskomitee esimehe Jia Quingliniga" 29 oktoober 2006.

suhtluses Eesti valitsusasutuste kui ka teiste riikide saatkondadega. Ilmselt mängib siin oma rolli Eesti soodne staatus Euroopa ja Venemaa piiririigina, kuhu jõuab informatsioon nii idast kui läänest. Hiina siinse saatkonna Venemaa-suunalise huvi kinnituseks räägivad pooled siinsed saatkonnatöötajad vene (ja mitte inglise) keelt.

Tõsi on ka see, et Hiina välispoliitika ongi üldiselt aktiveerunud[60] ning suure riigina on tal ressursse aktiivseks tegutsemiseks igas riigis ja regioonis. Ülemaailmselt on märgata Pekingi erilist huvi sidemete arendamise suhtes väikeste riikidega (Hiinast on kujunemas mitmete Aafrika ja Okeaania riikide tähtsaim partner). Saunders näeb selle tendentsi taga motiivi koguda toetavaid hääli, mida saaks kasutada ÜRO Peaassambleel või muudes rahvusvahelistes organisatsioonides ja foorumitel.[61] Seda mõtet edasi arendades saab ka selgemaks, mis võiks olla Eesti potentsiaalne tähtsus Hiina jaoks – tegemist on väikeriigiga ning osa motivatsioonist langeb kahtlemata kokku nende põhjustega, miks Hiina on üldiselt kolmanda maailma riikides oma kohalolekut suurendanud. Eesti teeb veel eriliseks osalus Hiina suurimas kaubanduspartneris ELis. Hiina mastaabis võrdlemisi tühiste jõupingutustega on seega võimalik kindlustada ELi sees vähemalt üks hääl, mis vajaduse korral kaitseks Hiina huve. Eesti välisministeeriumi kodulehe andmetel on Hiina alati toetanud Eesti püüdlusi nii ELi kui NATO suunal ning tõepoolest on Hiina jaoks kasulikum omada häid suhteid Eestiga, kes on mõlema organisatsiooni liige, kui Eestiga, kes on end regionaalsest koostööst isoleerinud. Hiina jaoks oleks veelgi parem, kui Eesti omaks paremaid suhteid oma idanaabriga; kehtiva piirileppe olulisust Venemaaga toonitas ka välisminister Li Zhaoxing oma Eesti-visiidi käigus 2005. aastal.[62]

1.3. Kokkuvõtteks

Kui lihtsustada küsimus trendide tasemele, siis otsib Hiina hetkel liitlasi ning edendab aktiivset suhtlust seal, kus tema algatused paremini vastu võetakse. Oma välispoliitiliste positsioonide kujundamisel on Eesti seni valinud pragmaatilise lähenemise ning kahe riigi suhted on leidnud arenguks hea pinnase. Hetkel on ette näidata küll vaid mitmed kõrgtaseme kohtumised; reaalseid, majanduslikku tähtsust omavaid projekte on seni realiseerunud ebaproportsionaalselt napilt. Üheks tulevikueesmärgiks peakski olema koostöö laiendamine diplomaatiliselt tasemelt ka madalamale tasandile, üldine infrastruktuur edukaks majanduslikuks koostööks peaks riikidevaheliste lepingute näol olema mõlemalt poolt juba loodud. Eesti pool peaks aga olema valmis jätkuvateks konsultatsioonideks, milles meie suurem partner otsib toetust oma positsioonidele ÜRO reformimise (eriti Julgeolekunõukogu laienemine) ja teiste meie jaoks esmapilgul kaugena tunduvates küsimuste suhtes (nagu Iraani kriis ja Euroopa Liidu suhted kolmandate riikidega).

[60] Phillip C. Saunders (2006) "China's Global Activism: Strategy, Drivers, and Tools" Institute of National Strategic Studies, Occasional Paper 4. juuni
[61] *Ibid,* p.9
[62] EPL Online "Eesti kavatseb ehitada Pekingisse saatkonna" 18 august 2005

2. Valitsemine

"Mäed on kõrged ja imperaator on kaugel" Hiina vanasõna

Eesti vaatlejatel on seni olnud raske täielikult mõista Hiina valitsemisviisi ning faktoreid, mis kujundavad Hiina valitsuse prioriteete. Viimast kõrgtasemel visiiti (Jia Quinglin'i külastust 28.-30. oktoobril 2006) isegi ei mainitud peamiste ajalehtede paberväljaannetes, kuigi tegu oli Hiina Kommunistliku Partei hierarhias neljandal positsioonil oleva mehega. Telemeedias külastust küll kajastati, ent keskenduti peamiselt küsimusele, miks Eesti pool ei tõstatanud Tiibeti iseseisvuse ja inimõiguste olukorra küsimusi.[63] Arvamusi Hiina poliitilise süsteemi kohta on ilmselt väga erinevaid, kuid kuna Hiinat valitseb Kommunistlik Partei, siis näib üldiseks trendiks olevat tänapäeva Hiina kujundlik võrdsustamine kunagise Nõukogude Liiduga. Teisest küljest tunnetab siiski igaüks Hiina majanduslikku võimekust, seda ennekõike tänu odavatele (ja mitte kuigivõrd kõrgekvaliteetsetele) Hiina tarbekaupadele Eesti turul. Kõige lähemal Hiina praeguse poliitilise ja majandusrežiimi hindamise katsele oli ehk Eesti Entsüklopeediakirjastuse direktor Hardo Aasmäe, kui ta ETV hommikutelevisioonis 30. oktoobril 2006 võrdles tänapäeva Hiinat NEP'i aegse Nõukogude Liiduga. Kui Hiinat ülepea mõne teise riigiga kõrvutada, siis tuleks tegelikult aga vaadata hoopis Taiwani ja Lõuna-Korea arengu poole eelmisel sajandil.

Hiina ei ole kaugeltki demokraatlik riik. Ta on ametlikult kommunistlik ning kuigi viimaste aastakümnete majandusreformid koos nendega kaasnenud turumajanduse võidukäiguga ja paljude inimeste heaolu kasvuga on rahvusvahelisel areenil seda arusaama hägustanud, on asi siiski jätkuvalt nii. Viga oleks aga tänapäeva Hiina võrdsustamine kolmekümne-neljakümne aasta taguse Hiinaga. Aset on leidnud ulatuslik areng ning režiim jätkab muutumist. Oluliseks positiivseks tähiseks võib pidada võimu rahumeelset üleminekut Jiang Zemin'ilt tema poliitilisele järeltulijale Hu Jintao'le 2002 aastal. Kuna tegemist oli esimese võimuvahetusega Hiinas, mille põhjuseks ei olnud tõsine poliitiline kriis ega eelmise liidri surm, siis spekuleeriti palju selle üle, kui täielikult on Jiang Zemin valmis enda käes olevast võimutäiusest loobuma.[64] Tõsiasi, et võimuvahetus toimus rahulikult ja Jiang tõepoolest aktiivsest poliitikast tagasi tõmbus, on heaks näiteks Hiina poliitika teatava institutsionaliseerumise kohta. Tegu ei ole enam isikukultusel põhineva diktatuuriga; pigem iseloomustab kommunistlikku partei valitsemist märksõna "kollegiaalsus", märgata on ka Hu Jintao dominantsuse tõusu.[65]

Hiina Kommunistlik Partei meenutab teatud mõttes Jaapani Liberaaldemokraatlikku Parteid. Erinevuseks on, et Jaapan on demokraatlik riik, seal valitseb

[63] Kanal 2 uudistesaade, 30. oktoober 2006
[64] Gang Lin ja Xiaobo Hu (eds) (2003) *China After Jiang*, Stanford University Press, CA
[65] Economist Intelligence Unit, China. Country Report June 2006

mitmeparteisüsteem ning lubatud on ja tõepoolest eksisteerivad ka teised erakonnad peale Liberaaldemokraatliku Partei; Hiinas seevastu on ainuparteisüsteem ning teiste parteide lubamist ei ole tulevikuski oodata. Samas on ka Jaapanis üks partei olnud võimul sisuliselt alates 1955. aastast (võim kaotati vaid korraks 1990. aastate alguses). Arvamuste mitmekesisus ning erinevate huvigruppide huvid ei leia seal kaitsmist mitte parteidevahelises võitluses, vaid pigem võimuloleva partei sisedebattides. Põhimõtteliselt samamoodi toimub asi Hiinas – partei on jagunenud mõjukate poliitikute ümber koondunud fraktsioonideks, mis peegeldavad oma liikmete ideoloogilisi erinevusi, samuti muid huve. Fraktsioonid on eri arvamustel näiteks nii Hiinas asetleidvate majandusreformide, reformide läbiviimise sobiva tempo kui ka sotsiaalprobleemide lahendamise vajalikkuse kohta.

Hu Jintao, kelle isiklik sarm ei ole võrreldav tema eelkäija, Ameerika visiidi käigus karaoket laulnud Jian Zemin'i omaga, on sellest hoolimata osutunud kindlaks liidriks. *Economist Intelligence Unit*'i hinnangul on ametlik retoorika tema ja partei esimehe Wen Jiabao juhtimisel hakanud senisest enam rõhutama majandusliku arengu kvaliteeti, seda kvantiteedile eelistades. On ka selge, et olukorras, kus ühiskonnas suureneb lõhe rikaste ja vaeste vahel meeletu kiirusega ning sotsiaalprobleemid muutuvad üha tõsisemaks, on oluline midagi nende lahendamiseks ka ette võtta. Lisaks taas esiplaanile tõusnud püüdlustele ühildada marksistlikku ideoloogiat turumajanduse põhimõtetega tutvustas Hu Jintao 2006. aasta märtsis oma isiklikku filosoofiat "kaheksa voorust, kaheksa pahet", keskendudes teemadele nagu patriotism, avalik teenistus, raske töö ja lihtne elu. [66] Oluline on ka tema algatus "harmoonilise ühiskonna" loomiseks 2006. aasta oktoobris.

Hiina valitsuse ülesannetena legitiimsuse tagamiseks loetletakse järgmisi eesmärke:[67]

1) majandussüsteemi reformi ja ümberkorraldamise jätkamine;
2) Taiwani iseseisvuspüüdluste allasurumise jätkamine;
3) sotsialistliku arengusuuna järgimine vähemalt sõnades;
4) korruptsiooni vähendamise mulje jätmine;
5) Hiina natsionalismi edendamine;
6) Hiina rahvusvahelise positiivse mõju suurendamine;
7) suureneva ebavõrdsuse stabiliseerimine;
8) partei valitsemise efektiivsuse suurendamine.

Liigne keskendumine Hiina Kommunistliku Partei sisevõitlusele takistab meil nägemast asju laiemas perspektiivis ning seega ei pruugi me järelduste tegemisel märgata kõiki avaramaid trende. Peamine küsimus, mis Hiina režiimi kõrvalt vaadates tekib, on see, et kuidas nad on suutnud edukalt turumajandust arendada, säilitades samal ajal ühiskonnas oma liidripositsiooni. Vastuse sellele küsimusele leiame, kui vaatame teiste 20. sajandil Aasias kiire majandusliku arengu läbi teinud riikide arenguteed. Jaapani arengut uurinud Chalmers Johnson, kes juhtis esimesena tähelepanu sellele, et Jaapani majanduse edulool oli riigipoolsel sekkumisel väga suur roll, näeb Hiina arengu puhul seda, et juba alates 1980. aastate lõpust on Hiina juhtkond oma majanduse arendamisel teadlikult kasutanud õppetunde teiste Ida-Aasia

[66] *Ibid*
[67] Bergsten, Gill, Lardy, Mitchell, *China: The Balance Sheet – What the World Needs to Know Now About The Emerging Superpower,* Center for Strategic and International Studies, New York (2006)

riikide edulugudest.[68] Lisaks tavapärasele kommunistlikule retoorikale on Hiina valitsus üha enam hakanud rõhuma natsionalistlikele ideedele. Ka selle taga, et praegused poliitilised suhted Jaapaniga on viimaste aastakümnete halvimad ning et valitsus toetab ulatuslikku Jaapani-vastast propagandat, on Hiina valitsuse püüe tagada rahva toetust natsionalistlike tunnete õhutamise läbi.[69]

Ei kommunistlik ideoloogia ega Hiina Kommunistlik Partei ole Hiinas samal positsioonil nagu enne kiire majandusarengu algust. Praeguse režiimi legitiimsus tuleneb eelkõige sellest, et partei on suutnud tagada majandusarengu, võimaldades lihtsatel hiinlastel eluga edasi minna ning oma majanduslikku olukorda parandada. Täpselt sama skeem toimis varem nii Taiwanil kui ka Lõuna-Koreas ja Singapuris, mille režiimid olid pikka aega kaugel demokraatlikest ning kus valitsused legitimeerisid end eelkõige majandusarengu läbi. Johnson toob näiteks peamiselt Taiwani, mida domineeris pikka aega Kuomintang'i ainuvalitsus ning kus tänaseks on välja kujunenud jõukas ja võrdlemisi avatud ühiskond. Täpselt sarnane on olukord ka tänases Lõuna-Koreas, olgugi et enne seda, kui sealne autokraatlik valitsus kindral Park'i kindlakäelise juhtimise all 1961. aastal rõhuasetuse majandusarengule suunas, peeti Põhja-Koread isegi temast arenenumaks.[70] Surve režiimi muutmiseks ja demokratiseerumiseks tuli hiljem, siis kui keskklass oli piisavalt tugevnenud ning inimesed hakkasid enda heaolu parandamise kõrval tähelepanu pöörama ka muudele asjadele. Ilmselt pole režiimimuutust põhjustavateks teguriteks mitte inimõiguste olukord, Tiibeti küsimus või Falun Gong, vaid pigem jõukate keskklassi inimeste mure keskkonnareostuse, tervishoiusüsteemi, sotsiaalsete garantiide, maa omandiõiguse ning oma laste hariduse pärast. Selleni jõudmine võib võtta aga aastakümneid.

Kuulus on ka Singapuri legendaarse peaministri ja liidri Lee Kwan Yew väide, et on olemas lääne väärtustest erinevad "Aasia väärtused", mistõttu ei ole lääneriikidel õigust oma arvamusi ja hoiakuid Aasia riikidele peale suruda. Lisaks on pisikese saareriigi fenomenaalse eduloo autor väitnud järgmist: "Üksikuid erandeid arvestamata ei ole demokraatia uutele arengumaadele head valitsust toonud. Demokraatiaga ei ole kaasnenud arengut, kuna valitsused ei kehtestanud piisavat stabiilsust ja distsipliini, mis on vajalik majanduse arenguks."[71] Hiina liidrid kahtlemata kuulsid Lee Kwan Yew sõnu ning on nende järgi ka tegutsenud. Majandusarengu saavutamisel on suurimaks takistuseks sisepoliitiline võimuvõitlus. Just autoritaarse režiimi poolt kehtestatud stabiilsus ning võrdlemisi laiale elanikkonna kihile elu paranemist pakkunud majandusreformid olid need faktorid, mis Ida-Aasia riikidele edu tagasid. Chalmers Johnson kirjeldab praegu Hiinas valitsevat režiimi "pehme totalitarismina"; "pehmest autoritaarsusest" eristab seda kõne- ja pressivabaduse märgatavalt suurem kärpimine, kuid situatsiooni ei saa siiski võrrelda tõeliselt totalistaarsete riikidega, nagu seda oli ka Hiina Mao Zedong'i valitsusajal.

---

[68] Chalmers Johnson (2000) *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire*, Owl Books (NY), p.144

[69] Hughes, Christopher R. (2006) "The Resurgence of Chinese Nationalism in the Global Era", 18. aprill. www.opendemocracy.net

[70] History of North-Korea, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_North_Korea

[71] Lee Kwan Yew (1992) kõne *"Democracy, human rights and the realities"*, Asahi Foorum, Tokyo, 10. november.

Majandusarenguga kaasneb alati korruptsioon ning selle ohjes hoidmine on üks võtmetegureid riigi pikaajaliste eesmärkide saavutamisel. Tugeva keskvalitsuse olemasolu on korruptsiooni ohjeldamise üheks eeltingimuseks. Korruptsiooni levikut Hiinas on hinnatud erinevalt, kuid ümberlükkamatuks faktiks jääb, et tegu on tõsise probleemiga. Kui keskvalitsus süsteemse korruptsioonivastase võitlusega ka hätta jääb, ei saa siiski väita, et küsimusega ei tegeleta. 2006. aasta juunis toodi avalikkuse ette suurem korruptsiooniskandaal. Pekingi aselinnapea Liu Zhihua, ametnik, kes kontrollis Pekingi olümpiamängude ettevalmistuste ehituslikku ja linnaplaneeringulist poolt, arreteeriti, süüdistatuna altkäemaksu võtmises[72] ning asja ülevaatamise võttis oma isikliku kontrolli alla president Hu Jintao.

Eesti jaoks on iseäranis oluline aru saada Hiina valitsemissüsteemi toimemehhanismist ja eriti keskvalitsuse suhtestumisest kohalike omavalitsustega. Põhiline võim Hiinas on koondunud Poliitbüroo liikmete kätte ning kui me räägime Eesti suhetest Hiinaga, siis enamasti tähendab see just Eesti liidrite kohtumist Hiina keskvõimu (Poliitbüroo) esindajatega. Tegu on väikese grupi kõige mõjukamate inimestega ning keskvõimu tasemel kontrollivad nad riigi arengut küllalt efektiivselt.

Mündi teisel küljel on aga provintside suur iseseisvus. Kui keskvalitsus on Hiinas väga tsentraliseeritud, siis kohalike omavalitsuste tasandil on keskvalitsuse mõju oluliselt rohkem piiratud. Keskvalitsuse rahanduslik kontroll Hiina provintside üle on nõrk[73] ning viimaste majanduslik edukus põhineb sellel, kui kiiresti on suudetud majanduslikke reforme läbi viia ja provintsis asuvaid ettevõtteid edendada. Sisuliselt võistlevad eri provintsid omavahel. Otsuseid võetakse sageli vastu ilma keskvalitsusega nõu pidamata; kui on näiteks tegu nii suure projektiga, et reeglite kohaselt on vajalik keskvalitsuselt volituse saamine, siis ei ole lahenduseks mitte Pekingisse minek, vaid suure projekti jagamine mitmeks väikeseks, mis siis kohalikul tasandil kinnitatakse.[74] See näide sobib kokku ka OECD ligi 600-leheküljelise raportiga, *Governance in China*, mille järgi Hiina regioonid on oma otsustes keskvalitsusest tihti sõltumatud ning seega ei pruugi valitsuse poolt kavandatud programmid mahajäänud provintside toetuseks oodatud tulemusi anda. Raporti järgi aitaks regioonide vahelist ebakaalu parandada läbimõeldud rahandusreform, kulutuste üle kontrolli suurendamine ning parema mitmetasemelise valitsemiskorra loomine. [75]

Eesti jaoks oluliseks järelduseks on, et lisaks headele ja konstruktiivsetele suhetele keskvalitsusega on oluline ka partnerlus provintsiaalsel tasandil. Paljud Hiina provintsid on Eestist kordades suuremad nii territooriumi kui ka elanikkonna suhtes ning seega on isegi sellel tasemel Eesti näol sageli tegu väiksema partneriga. Keskendumine väiksematele ühikutele kui Hiina tervikuna on eriti oluline majandussuhete puhul, kui sooviks on üldsõnalistest deklaratsioonidest kaugemale jõuda. Heaks ideeks, mida Eesti suuremad linnad siin rakendada võiksid, on sõprussidemete loomine ja arendamine Hiina linnadega.

[72] Spencer Richard "Corruption scandal hits Beijing Olympics", *Telegraph*, 24. juuni 2006
[73] Jin, Qian ja Weingast (1999) "Regional Decentralization and Fiscal Incentives: Federalism, Chinese Style", Stanford University
[74] intervjuu Euroopa Komisjoni delegatsiooni ametnikuga Pekingis, 18. juuli 2006
[75] OECD Observer, "China and fiscal governance: building clearer relations" jaanuar 2006

2.1. Kohtumine väljakutsega: EL-Hiina koostöö

Probleemid demokraatia ja inimiõigustega on Hiinas raskesti lahendatavad ühiskonna- ja poliitikasiseselt. Hiljuti on toimunud positiivseid arenguid, näiteks Hiina konstitutsiooni lisandus, mis kinnitab, et „riik austab ja kaitseb inimõigusi". Olgugi et inimõiguste mõiste on leidnud tee riigi üldisesse diskursusesse, jäävad selle tulemused vaid retoorilisele tasemele.[76] Sellest sõltumata säilib Hiina üheparteirežiimina, kus ei toimu üldrahvalikke valimisi. *Human Rights Watch*'i kohaselt on Hiina jätkuvalt juhtival kohal hukkamiste poolest, tsenseerib agressiivselt internetti, ei luba sõltumatute ametühingute eksisteerimist ja rakendab repressiivset poliitikat etniliste vähemuste suhtes (mongollaste, tiibetlaste ja uighurite vastu).[77] Vastuolusid tekitab ka fakt, et autoritaarne riik edendab turumajandust ja samal ajal spondeerib sotsialismi. See toob endaga poliitilise ja sotsiaalse ebakindluse, sest ühest küljest on turumajandust vaja riigi moderniseerimiseks, teisest aga takistab repressiivne režiim esindusdemokraatia ja konstitutsioonilise valitsuse tõusu.[78]

Hiina on usinalt reforminud oma õigussüsteemi, kuid suurem osa tähtsaid seadusi on lisatud vaid äriseadustiku ja kaubandusõiguse tasemel. Hiina kriminaalõigustik on jäänud puutumatuks, samas rakendab riik drakoonilisi piiranguid väljendusvabadusele. Selle alla käib tihe kontroll kirjastuse, interneti ja isegi SMSide üle.[79] Traditsioonilised meediaväljundid on samuti allutatud uutele piirangutele. Näiteks peavad ametliku meediaga mitte seotud ajakirjanikud tööloa (pressikaardi) saamiseks võtma riigi poolt rahastatud tunde ja kirjutama lõpuessee, mis peegeldab riigi ideoloogilisi seisukohi.[80] Samuti tekitab muret Hiina aktiivne roll ÜRO inimõiguste uuringute takistamisel kolmandates maades – Sudaan/Darfur, Myanmar/Burma, Usbekistanis ja teistes. Seda tehakse ettekäändel, et rahvusvahelisel üldsusel pole õigust sekkuda teiste maade siseasjadesse. See omakorda toetub Hiina mittesekkumispoliitikale ja tema maksimalistlikele vaadetele, mis puudutab suveräänsust. Kuid Pekingi lähenemisele rahvusvahelistele suhetele jääb alustalaks rahvuslik omahuvi. Näiteks on Hiina järjekindlalt takistanud ÜRO Julgeolekunõukogul käsitleda inimõiguste rikkumisi Myanmari/Burma sõjaväehunta poolt, sest Hiina on tema suurim investor ja nii majandusliku kui sõjaväelise abi pakkuja.[81]

EL-Hiina inimõiguste- ja demokraatia-alastes kahepoolsetes suhetes on senimaani keskendutud väikesemahulisele praktilisele koostööle. Mõlemad pooled on nõustunud, et hea valitsemine ja õigusriigi tugevdamine on ühistöö kaks prioriteeti. Nendele eeldustele tuginedes on arendatud programm koostööks illegaalse migratsiooni ja inimkaubanduse vastu võitlemiseks ning laiemaks tsiviilühiskonnaalaseks koostööks. Sellest hoolimata on üleüldiste lahkarvamuste ja ELi kahtluste tõttu Hiina vähendanud finantseerimist mõlema instrumendi

[76] Country Summary China, Human Rights Watch, jaanuar 2006, www.hrw.org
[77] *Ibid*
[78] vaata Pankaj Mishra, "China's new leftist", New York Times, 15. oktoober 2006
[79] Country Summary China, Human Rights Watch, jaanuar 2006, www.hrw.org
[80] *Ibid*
[81] *Ibid*

omandamisvõimes.[82] Helgema külje pealt on Hiina ametivõimud nõustunud kaasama NGO esindajad nõupidamisprotseduuridesse ja on teadvustanud NGO töö kasvavat tähtsust Hiina arengu jaoks.[83] Peaminister Wen Jiabao kinnitas, et Hiina peaks tõepoolest arendama demokraatiat, et kindlustada ja kaitsta inimõigusi, ning rõhutas ka õigusriigi ja demokraatia arendamise tähtsust kui garantiid sellele, et valitsemine paigutatakse inimeste järelevalve alla.[84] Kuigi deklaratsioonid on oma olemuselt tseremoniaalsed, ühtivad nad siiski ELi ettepanekuga süvendada poliitilist dialoogi mõlema poole vahel vältimata olulisi arenguid inimõiguste ja demokraatia küsimustes.[85]

2.2. Eesti ja Hiina: inimõiguste dialoog ja NGOde roll

Kahe maa demokraatia- ja inimõigustealased suhted, kaasa arvatud kolmanda sektori dialoog, on praktiliselt olematud. Hiljutises intervjuus Kanal Kahele nentis peaminister Andrus Ansip, et Jian Qinglin'i kõrgetasemelisel riigivisiidil ei tõstatatud ajanappuse tõttu kahe poole ametnike vahel inimõiguste ja Tiibeti küsimust.[86] Kahepoolsed suhted on kapseldunud laiematesse kultuuri- ja haridusprogrammidesse nagu õpilasvahetused ja üldised institutsionaalsed tegevused.[87]

Siiski eksisteerivad uued võimalused tsiviilühiskonna ja rohujuure tasandi liikumiste alaseks lähemaks koosööks. Eriti uurides valitsusväliste organisatsioonide (NGO) rolli edukamat kasutamist ühendamaks poliitilisi, sotsiaalseid ja kultuurilisi esindajaid mõlemalt poolelt. Kuigi kodu- ja välismaised NGOd on Kesk-Aasias ja Kaukasuses toimunud "värviliste" revolutsioonide tõttu pingsa jälgimise all, esineb märke, mis viitavad Hiina ametivõimude leebemale suhtumisele NGOde tegevusse riigis.[88]

Viimaseid nähakse nii Hiina siseste kui väliste isikute poolt kui potentsiaalseid vahendajaid Hiina tsiviilühiskonna ja kohalike ametivõimude vahel. Nad suudavad kaasa aidata pingelangusele, tegeledes „pehmete" probleemidega – keskkond, tervisekriis – millele kohalikud ametivõimud ei oska laiemalt läheneda.[89] Aastaks 2005 oli Hiinas üle 280 000 registreeritud NGO, mis mängivad kindlasti tähtsat rolli riigi erinevates arenguprobleemides. Eksisteerib veel üks väike nüanss. Hiina Välisministeerium asutas hiljuti Välismaiste NGOde Haldamise Büroo, mille ülesandeks on vaadata läbi kõigi välismaiste NGOde opereerimine Hiinas. Aga vastupidiselt Venemaale, ei ole senini toimunud teadaolevaid arreteerimisi, kinnipidamisi ega uusi piiranguid NGOde tegutsemisele Hiinas.[90]

---

[82] EC National Indicative Programme 2005-2006 China, pp.6-7, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/csp/nip05_06.pdf
[83] *Ibid,* pp.37-38
[84] Wen Jiabao, intervjuu, Washington Post, 21. november 2004
[85] Council of the European Union, 9th EU-China Summit Joint Statement, 9. september 2006 (12642/06 – Presse 249) pp.2-4
[86] Kanal 2 uudistesaade, 30. oktoober 2006
[87] Eesti välisministeeriumi koduleheküIg, http://www.vm.ee/eng/kat_176/aken_prindi/827.html
[88] vaata Paul Mooney, "How to deal with NGO's in China", Yale Global Report, august 2006
[89] *Ibid*
[90] *Ibid*

Kuigi Eesti on mänginud suurt rolli naabruskonna NGOde tegutsemisele kaasa aidates (Valgevenes, Moldovas, Gruusias), ei ole erilist võimalust teha seda otseselt Hiinas. Lähemat uurimist väärib võimalus rajada ühine tegevusplaan mõne tähtsa rahvusvahelise NGOga, mis juba töötab Hiinas, näiteks *Ford Foundation* ja *World Wide Fund for Nature* (WWF).[91] Inimõiguste olukorra kõnetamine Hiinas võiks olla Eestile keskse tähtsusega, et rõhutada oma välispoliitika põhisuundade üldist sidusust. Uurida NGO ühisettevõtmise võimalusi Hiinas tervishoiu- ja keskkonnamurede alal, võib olla vahend, et neile eesmärkidele läheneda.

3. Keskkonnakoostöö

Keskkonna olukord Hiinas

Kiire majanduskasv on Hiinas kaasa toonud keskkonnaolukorra tõsise halvenemise. Seni on majanduslikku progressi peetud olulisemaks kui keskkonnaseisundi paranemist ning seetõttu on majanduskasv alati tulnud esimesena ning keskkonnakaalutlused alles pärast seda. Tänaseks on Hiina maailma suurimate reostajate hulgas ning 2005. aasta 27. jaanuaril Davos-Dorfis peetud Maailma Majandusfoorumil avaldatud Keskkonna Jätkusuutlikkuse Indeksi (*Enviromental Sustainability Index*) järgi asus Hiina 144 maa seas 133. kohal.[92] Seni on keskkonnale tekitatud kahju jäänud kaupade turuhinnas kajastumata ning keskendudes vaesuse vähendamisele ja kiirele rikastumisele on tööstuse kiire arenguga kaasnevad keskkonnamõjud jäänud arvesse võtmata.[93]

Põhiprobleemide hulka kuuluvad õhusaaste, loodusliku mitmekesisuse hävimine, jõgede kuivamine, mulla erosioon ning saastatud vesi. Hiina on maailma suurim osooni hävitavate klorofluoriidkarbonaatide emiteerija ja teine suurim troopilise puidu eksportija vihmametsadest. Hiina energiavajadusest kolm neljandikku katab kivisüsi[94], mille põletamine on õhusaaste ja happevihmade peamine põhjustaja.

Keskkonnale on hävitavalt mõjunud ka Hiina juhtide rahvuslikku uhkust rahuldavad ning majandusarengut sümboliseerivad gigantsed projektid nagu *Three Gorges Dam* (eesmärgiks on taltsutada Yangtse jõge) ja samuti *South-to-North Water Diversion project* (eesmärgiks juhtida vett lõunapoolsetest provintsidest põhja, et leevendada sealset veepuudust). Tegu on maailma suurimate tsiviilehituse objektidega[95] ning nende projektidega kaasnevad tohutud üleujutatavad maa-alad, inimeste ümberasustamised. Eesmärgiks on küll majanduse areng ning inimeste materiaalse olukorra parandamine, kuid suure tõenäosusega kaasnevad nendega ka tõsised ökoloogilised probleemid.

---

[91] Andreas Edele, "Non-governmental organisations in China - Report", Centre for Applied Studies in International Negotiations, Geneva, may 2005 pp.17-20

[92] Jin Bei. 2006. China Under Resource and Environmental Constraints. *China Economist*, No.1, pp.11 - 23

[93] *Ibid*

[94] EU-CHINA Relations: Towards a Strategic Partnership. 2005. EPC Working Paper, page 11

[95] Chang, Gordon G. 2002. The Coming Collapse of China. Arrow Books, London, p.175

Hiina on ametliku statistika järgi aastatel 1996-2004 keskkonnakaitsele kulutanud keskmiselt 1% enda SKPst[96] ning aastate lõikes on see protsent näidanud suurenevat trendi (1% aastal 1999 ja 1,39% aastal 2003[97]). Hoolimata sellest, et olukord on jätkuvalt halb, tundub, et vähemalt on Hiina endale tunnistanud keskkonnaproleemidega tegelemise vajadust ning seadnud keskkonda ning ressursse säästva arengu uueks 21. sajandi strateegiliseks eesmärgiks.[98]

1997. aastal esimest korda allkirjastatud Kyoto protokoll on tähtsaim rahvusvaheline kokkulepe astumaks vastu kliima soojenemisele ning ka Hiina kirjutas sinna alla juba 29. mail 1998.[99] Protokolli ratifitseerimine võttis aega natuke kauem, kuid Säästva Arengu Maailmakokkutulekul, 3. septembril 2002, teatas parteiliider Zhu Rongji, et Hiina on Kyoto protokolli heaks kiitnud.[100] Vastavalt 1997. aastal kokku lepitud tingimustele, nõustusid arenenud riigid vähendama kasvuhoonegaaside eraldumist 2010. aastaks keskmiselt 5% võrra madalamale, kui see oli neil aastal 1990.[101] Tulemusena peaks protokolli kasutegur väljenduma 20% väiksemas kasvuhoonegaaside emissioonis kui see, mis oleks tulemuseks ilma protokollita. Paraku raskendab protokolli rakendamist fakt, et 1990. aastal maailma kasvuhoonegaasidest 36,1%[102] emiteerinud USA ei ole seni protokolli ratifitseerinud ega plaani seda teha ka lähemas tulevikus. Küllalt uus keskkonnaalane algatus, kus on osaline ka Hiina, on 28. juulil 2005 välja kuulutatud Aasia ja Vaikse Ookeani Partnerlus Puhta Arengu ja Kliima (*Asia-Pacific Partnership on Clean Technology and Climate*) nimel ehk AP6.[103] Kootööd teevad selle lepingu raames Austraalia, Hiina, India, Jaapan, Lõuna-Korea ja ka USA ning eesmärkideks on seatud koostöö saamaks hakkama keskkonnaprobleemide ning nendega seotud väljakutsetega.[104]

EL-Hiina keskkonnaalane koostöö põhineb Partnerlusel, millele pandi alus 2005. aasta EL-Hiina tippkohtumisel.[105] Peamiselt on EL-Hiina dialoogi eesmärgiks soodustada ettevõtete koostööd valitsuse ja valitsusväliste organisatsioonidega säästliku arengu põhimõtteid arvestava investeeringute ja ekspordivõimekuse raamistiku loomisel.[106]

Euroopa Liit loodab Hiina valitsust veenda, et ta võiks:
1) toetada (finantsiliselt) ettevõtteid, kes täidavad keskkonnakaitse põhimõtteid
2) avalikustada vastavalt rahvusvahelistele standarditele informatsiooni riigi keskkonnaseisundi kohta

---

[96] Information Office of the State Council of the People's Republic of China. 2006. *Environmental Protection in China (1995-2005)*, p.30
[97] Jin Bei 2006. China Under Resource and Environmental Constraints. *China Economist*, No.1, p.16
[98] *Ibid*., p.22
[99] "China Approves Kyoto Protocol" 2. september 2002 http://chinese-school.netfirms.com/news-article-China-Kyoto-Protocol.html
[100] *Ibid*
[101] Dauvergne, Peter (2005). "Globalization and the environment" in Ravenhill John *Global Political Economy.* Oxford University Press, p. 391
[102] *Ibid*
[103] Fact sheet. "Vision Statement of Australia, China, India, Japan, the Republic of Korea, and the U.S. for New Asia-Pacific Partnership on Clean Development and Climate.", www.state.gov/g/oes/rls/fs/50335.htm
[104] *Ibid*
[105] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. "EU-China: Closer partners, growing responsibilities" 24. oktoober 2006
[106] EU-CHINA Relations. pp.12-13.

3) täiustada keskkonnaalast seadusandlust
4) täiustada koostööd firmade ja valitsusväliste organisatsioonide vahel, et pakkuda säästlikke tooteid ja teenuseid
5) kindlustada selle, et keskkonnaseisundi halvenemine peatuks[107]

Euroopa Liidu valitsused ja ettevõtted peaksid oma tegevusega toetama säästliku arengu põhimõtteid Hiinas:
1) toetama säästlike toodete ja teenuste importi Hiinast (veenduma imporditavate toodete keskkonnasõbralikus tootmistehnooogias)
2) pakkuma abi koostööks keskkonnaalase seadusandluse täiustamises ning toetama oluliste keskkonnaprobleemide lahendamist Hiinas.

Oluline on ka vaadata ühiselt tulevikku ning mõelda kliimamuutuste ärahoidmiseks ka dialoogile pärast 2012. aastat. [108]

Majandusarengu ja keskkonnaseisundi vahelist suhet kirjeldab Kuznets'i keskkonnakõver,[109] mille järgi saastatus tõuseb vastavalt majanduse arengule eriti tööstuse arengu algperioodil. Põhjuseks on valitsuste keskendumine eelkõige majandusarengule ning vähene tähelepanu saastamise kahandamisele. Kui aga riigi sissetulek inimese kohta jõuab vahemikku $5000-$8000, siis hakkab saastatus vähenema. Inimesed pööravad enam tähelepanu enda elukeskkonnale ning ka ettevõtete ja valitsuse kasutuses olevad paremad ressursid võimaldavad efektiivsemat tegevust keskkonnakaitse vallas.[110] Majanduse tugevnemisel väheneb tavaliselt ühtlasi saastava rasketööstuse osakaal ning majanduse raskuspunkt langeb teenuste ja IT-tööstuse poole.

Kuznets'i keskkonnakõvera teooria korreleerub tugevasti ka Hiina senise arenguga ning tõepoolest on keskendumine majanduse arengule toonud kaasa tõsiseid keskkonnaprobleeme. Teooriast tulenevalt võib aga välja tuua kaks olulist järeldust. Esiteks võib eeldada, et mingil ajahetkel hakkavad Hiina valitsus ja ettevõtted ka loomuliku arengu tulemusena pöörama enam tähelepanu keskkonnale ning tegelema selle olukorra parandamisega. Teiseks on mõistlik välispidise toetuse (ja surve) abil aidata Hiinal keskkonnaprobleeme varem teadvustada ning üritada erinevate keskkonnatehnoloogiate, säästlikuma tootmistehnoloogia ja kaasaegse keskkonnapoliitika kaudu kiire majanduse arenguga kaasnevat koormust keskkonnale vähendada.

Hiina keskkonnaseisundi mõju Eestile.

Erinevalt Hiina lähinaabritest, Eestit Hiina keskkonna degradeerumine otseselt ei puuduta. Kaudsemalt aga võib saastatuse suurenemine Hiinas põhjustada globaalseid

[107] *Ibid*
[108] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. "EU-China: Closer partners, growing responsibilities" 24. oktoober 2006
[109] Dauvergne, Peter. 2005. Globalization and environment in Ravenhill, John. 2005. *Global Political Economy*, Oxford University Press, p. 381
[110] Kuznetsi keskkonnakõverat on ka kritiseeritud eelkõige sellel alusel, et tegelikkuses emiteerivad arenenud riigid (15% maailma elanikkonnast) 47% maailma kasvuhoonegaasidest (Richard Peet 2003: 176)– see justkui lükkaks ümber väite, et arenenud riikides keskkonnaprobleemid leeenduvad. Antud uurimuse kontekstis on aga oluline tähelepanu pööramine keskkonnaprobleemidele ning sel puhul annab Kuznetsi keskkonnakõver paremaid tulemusi.

kliimamuutusi, mille tagajärgi tunneme meiegi. Seetõttu ei saa väita, nagu tegu oleks kauge probleemiga millele pole tarvis mõelda. Eesti seisukohtade kujundamise juures oleks mõistlik arvesse võtta Euroopa Liidu üldist keskkonnastrateegiat Hiina suunal. See tähendab siis ühelt poolt toodete impordi juures nende tootmisega kaasnenud keskkonnamõju arvesse võtmist ning teiselt poolt otsest keskkonnaalast koostööd Hiina vastavate organisatsioonide või ettevõtetega.

Arvestades Eesti ettevõtete kogemust nõukogudeaegse tootmise kaasajastamise ning selle kahjulike keskkonnamõjude vähendamise juures, võib arvata, et selle juures saadud teadmisi saaks kasutada ka Hiinas. Lähemas tulevikus võib eeldada Hiina huvi märgatavat tõusu keskkonda säästvate tootmistehnoloogiate järgi ning kui Eestil oleks siin midagi pakkuda, siis oleks kahtlemata võimalik leida suurt tulu toov turunišš. Hea näitena on inglisekeelses kirjanduses äramärkimist leidnud ka Eestis filiaali omav Ameerika kapitalil põhinev firma Clyde Bergmann, mis põletusahjude puhastusseadmeid tootes on leidnud Hiina turu näol võimaluse oma tegevust laiendada ja kasumit säilitada[111]. Hiina turul suureneb nõudlus kaasaegsete keskkonnatehnoloogiate järele, ning isegi kui seal edu saavutada vaid marginaalse nišitootega, teeb Hiina turu suurus selle ükskõik millise Eesti ettevõtte jaoks väga atraktiivseks arengustsenaariumiks. Sellest tulenevalt omab just keskkonnakaitsealane koostöö Hiinaga Eesti jaoks suurt lisaväärtust loovat potentsiaali.

3.1. Energiajulgeoleku muutuv geopoliitika: Hiina roll ja tema võimalik mõju Balti energiajulgeolekupoliitikale

Sissejuhatus

Hiina sisenemine globaalsesse heitlusse energiaressursside pärast on muutnud regionaalset ja rahvusvahelist geopoliitilist tasakaalu erinevate hegemooniliste jõudude vahel. Pekingi osa maailma toornafta nõudluse kasvus on 40%, ka tema mõju peamiste nafta- ja gaasieksportööride energiapoliitikale on märgatavalt kasvanud. Kolmnurk, mis ühendab Hiina, Vene Föderatsiooni ja Euroopa Liidu suhteid, peegeldab hästi säärast analüütilist raamistikku. Ühelt poolt on Hiina kasvav energiavajadus aeglaselt aga kindlalt suunanud Moskva energiaressursside jaotumisele Ida poole, teisalt leiavad Euroopa Liidu maad end olevat üha rohkem sõltuvuses Venemaa nafta- ja gaasivoogudest, sest Lähis-Ida naabreid vaevab krooniline ebastabiilsus.

Seetõttu pole üllatav, et Ida-Euroopa riikidel, eriti Balti riikidel, on käesolevast geopoliitilisest situatsioonist kõige rohkem kaotada. Viimaste ilmne suutmatus mõjutada energiapoliitikat nii regionaalsel tasandil (EL) kui laiemal rahvusvahelisel areenil, teeb need maad sõltuvaks poliitiliste tuulte muutustest Brüsselis, Moskvas ja iseäranis Pekingis. Seepärast on väga tähtis saada paremini aru, kuidas Hiina mõjutab globaalseid ja regionaalseid energiajulgeolekustrateegiaid, ja selle võimalikust lühi- ja pikaajalisest mõjust jätkusuutliku energiapoliitika arendamisele Baltikumis ja Eestis.

[111] Fishman, Ted C. (2005) *China, Inc*. Scribner p.114

On tähtis valgustada peamisi globaalseid ja regionaalseid geopoliitilisi suundi, mis mõjutavad kolme globaalse energiajulgeolekujõu, st Hiina, Vene Föderatsiooni ja Euroopa Liidu poliitika tulemusi. Nõudluse ja pakkumise suhted nende põhitegijate vahel omavad mõju väiksematele ja perifeersematele riikidele nii poliitikas kui piiridel.

Hiina-Eesti suhetes on oluline keskenduda sellele, kuidas Hiina esitab poliitilisi ja majanduslikke küsimusi EL-Hiina suhete raamistikus. Täpsemalt öeldes, tuleb aru saada, kus positsioneerub Hiina laiemas strateegilises poliitikas Balti perifeeria ja Eesti suhtes, eriti mis puudutab energiajulgeolekusuhteid Venemaaga ja selle võimalikke mõjusid pikaajalisele poliitilisele strateegiale Eesti energiajulgeolekureformi taga.

Lõpuks, on tähtis käsitleda küsimusi, mis keskenduvad uuendatavaile energiaallikatele, energia kasutamise tõhususele ja keskkonnaalastele muredele, kaasa arvatud võimalik tuumaenergia kasutamine ja selle mõju Euroopa Liidu ühisele energiajulgeolekupoliitikale.

3.1.1. Kohtumine väljakutsega: võimalused ja takistused

Mured energiavarustuse pärast on tugevalt integreeritud Hiina välis- ja julgeolekupoliitikasse. Hetkel on Pekingi ametlikes naftareservides 18 miljardit barrelit ja naftaimpordid moodustavad ühe kolmandiku toornafta tarbimisest.[112] Hiina on vastutav nelja protsendi eest maailma majanduse üldisest toodangust, aga tarbib juba 13,6% planeedi energiavajadusest.[113] Hiina rasketööstuse ja transpordi suurenev naftavajadus jätkab kasvu ka tulevikus. Kuna energiatootmise arenenud suunad (kaasa arvatud tuumaenergia) on edaspidigi nii rahaliselt kui tehniliselt piiratud, muutub üha raskemaks nafta kui põhitoorme asendamine.[114] Pole üllatav, et Hiina on üritanud kindlustada tähtsaid välishankeid globaalsel energiaturul, et tagada turvaline ning katkestusteta nafta- ja gaasivarustus. Hiljuti tegi Hiina suurim naftakompanii, riigi omanduses olev China National Petroleum Corporation (CNPC), eduka pakkumise PetroKazakhstani, suure Kanada naftakompanii eest, mis opereerib Kasahstanis. Varem on China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) üritanud osta enamusosalust ühes juhtivatest Ameerika naftakompaniidest – Unocal'is. Kuigi pakkumine kukkus läbi (muuhulgas USA poliitilise hädakisa tõttu – Hiina naftakompanii kontrolliks seega üht peamistest USA energiaettevõtetest), näitab see Pekingi muret oma energiavarude pärast.[115] Hiina on alustanud energiaotsingumissiooni terves maailmas, püüdes ühendada ennast tähtsate nafta- ja gaasireservuaaridega ning näidates üles erilist huvi Kesk-Aasia ja Kaspia mere regiooni energiaressursside vastu.[116] Hiina riiklike ettevõtete kasvav mõju Aafrika ja

[112] Chietigj Bajpaee, "Setting the stage for a new cold war: China's quest for energy security", The Power and Interest News Report, 25. veebruar 2005, www.pinr.com
[113] Wieland Wagner, "China's scramble for energy", Der Spiegel, 6. september 2006
[114] Mehmet Ögütcü, *China's Energy Security: Geopolitical Implications for Asia and Beyond,* Oil, Gas and Energy Law Intelligence, Volume I, Issue 2 (märts 2003), pp.3-4
[115] Erich Marquardt, "Economic Brief: China's energy acquisitions", 2.september 2005, www.pinr.com
[116] *Ibid*

Lähis-Ida arengumaade valitsemisviisidele on olnud mureks nii poliitilistele liidritele kui NGO-dele. Mõned jäävad ettevaatlikuks selle suhtes, kuidas Hiina riik ja tema ettevõtted jagavad finantsressursse kaheldava väärtusega demokraatiatele ja autoritaarsetele režiimidele, eirates Maailmapanga ja IMFi ettekirjutisi arengupoliitika suhtes. Kuigi Hiina globaalset energiasektorit puudutavates otsustes võib leida teatud ulatuses strateegilist olupoliitikat[117], mis võib omada tähtsust tervele rahvusvahelise süsteemi struktuurile, on samuti vajalik näha laiemat pilti, et välja selgitada sellise käitumise otsesed tagajärjed.

Kõigi poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete murede seas, mis kaasnevad Hiina energiaotsingutega, leidub ka ootamatult edukaid näiteid, mida üldjuhul ei teata. Kuigi Hiinat on tihti süüdistatud rahvusvähemuste elementaarsete inimõiguste eiramises, on hiljutine kodumaine majanduslik areng jõudnud kaugematesse siseregioonidesse. Tänu vajadusele kasutada kodumaiseid loodusressursse, et katta riigi kasvavat energiavajadust, on Hiina alustanud märkimisväärse moderniseerimisprogrammiga autonoomses (ja vaesunud) kõrbelises lääneprovintsis Xinjiang. Tarimi nafta- ja gaasiväli varustab energiaga suurt osa Ida-Hiinast ja ka Shanghaid.[118] Seal asub riigi pikim torujuhe (4200 km), mis ühendab Ida ja Läänt. Lisaks ilmsele siseriiklikule mõjule (kodumaine energiavarustus), saab torujuhet pikendada ka naabermaadesse Kasahstani ja Turkmenistani, isegi Iraani ja Kaspia mereni.[119] Hiina suurenev energiajulgeolekualane osalus Kesk-Aasias on aidanud vormida uusi regionaalseid organisatsioone, näiteks Shanghai Cooperation Organisation (SCO). Viimane on väiksemate piiritülide lahendamisest edasi liikunud ja muutunud täiemõõduliseks Hiinat, Kesk-Aasia vabariike ja Vene Föderatsiooni ühendavaks majandusintegratsiooni-mehhanismiks. On huvitav jälgida, kuidas energiajulgeolekualased mured on osaliselt viinud uue institutsionaalse raamistiku arenguni, ühendades Ida-Aasia ja Euraasia, ning Hiina-Vene suhteid nende sündmuste raames.

Venemaa tähtsust Hiina majanduskasvule näitab otseselt fakt, et Moskva on nüüdseks Pekingi jaoks suuruselt viies toornafta tarnija. Arvestuste järgi peaks Hiina olema ainuüksi 2006. aastal importinud Venemaalt 15 miljonit tonni naftat. Tulemusena oodatakse Venemaa raudteetranspordi mahu suurenemist 60 miljoni tonnini aasta lõpuks.[120] Nende andmete põhjal on võimalik mõista, miks Hiina tähtsustab oma transiidi ja saadetiste mahtude mitmekesistamist ja arendamist, ja mis on selle võimalikud mõjud Balti riikidele ja Eestile.

Praegune vastastikune majanduslik sõltuvus Hiina ja Venemaa vahel on aidanud tugevdada riikidevahelisi suhteid ka poliitilisel ja sõjalisel tasemel. Peking on Moskva suurim sõjaväevarustuse klient. Üllataval kombel osalevad mõlemad riigid üha enam suurtes ühistes sõjaväeõppustes.[121] Kuigi suur osa nende välis- ja julgeolekuhuvidest

[117] Bergsten, Gill, Lardy, Mitchell, *China: The Balance Sheet – What the World Needs to Know Now About The Emerging Superpower,* Center for Strategic and International Studies, New York (2006), pp.131-132
[118] Wieland Wagner, "China's scramble for energy", Der Spiegel, 6. september 2006
[119] Chietigj Bajpaee, "Setting the stage for a new cold war: China's quest for energy security", The Power and Interest News Report, 25. veebruar 2005, www.pinr.com
[120] *Ibid*
[121] *Ibid*

kattuvad, oleks vale näha selles vihjeid pikaajalisele strateegilisele koostööle.[122] Hiina jääb ettevaatlikuks ja pigem säilitab oma taganemisvõimalused pragmaatlistest rahvusvahelistest diplomaatilistest suhetest, kui muutub liialt sõltuvaks ühest spetsiifilisest riigist või regionaalsest organisatsioonist. Tõenäoliselt tasakaalustab Hiina oma strateegilisi suhteid nii Venemaa, ELi kui USAga, omamata eelarvamusi kellegi suhtes. Seda muidugi vastavalt oma rahvuslikele huvidele, kaasa arvatud pikaajalise energiajulgeoleku garanteerimisega riigile.[123]

3.1.2. EL-Hiina koostöö: Hinnang

Euroopa Liit ja Hiina on pidanud energiadialoogi alates 1994. aastast. See on varaseim alustatud sektoraalne dialoog.[124] Teemad, mida arutatakse, hõlmavad energiapoliitikat ja arengustrateegiat, energiaturgude muutusi ning varustuse turvalisust ja jätkusuutlikku arengut. Lisaks on visandatud tegevusplaane energiaregulatsiooni, taastuvenergia (kaasa arvatud alternatiivne transpordikütus), energiatõhususe, maagaasi, „puhta söe" tehnoloogia (nullilähedane emissioon) ja tsiviilotstarbelise tuumaenergia kasutamise alal. Väga huvitav aspekt Brüsseli ja Pekingi vahelises kahepoolses energiakoostöös on Euroopa Liidu huvi saata oma teadlasi tööle Hiina tipptasemel tuumajaamadesse, et elavadada sellealast koostööd.[125] See omakorda toetab Andris Piebalgs'i (Euroopa Komisjoni energeetika volinik) väidet, et „alafinantseerimine [traditsionaalsetes energiasektorites], eriti nafta sektoris, on viinud turu ahenemiseni ja kõrgete ning püsimatute naftahindadeni [koos] ulatusliku mõjuga tervele meie energiasüsteemile, [mis] võib aeglustada majanduskasvu kiirust.".[126] Valitsev seisukoht nii Brüsselis kui globaalsete partnerite seas on see, et tuumaenergia võib mängida olulist rolli rahvusvahelise energiasüsteemi tulevikus. Seega langeb see kokku EL-Hiina jagatud ideega, mis puudutab edasist tööstuslikku koostööd edendamaks „puhta söe" tehnoloogiat paralleelselt Ühise Kliimamuutuste Deklaratsiooniga, mis kirjutati alla Hiina-EL Energia tippkohtumisel septembris 2005.[127] Selles leppisid pooled kokku, et üritavad vältida kliimamuutuste tõsiseid tagajärgi läbi praktilise ja tulemustele orienteeritud koostöö, ning et partnerlus ühtib Kyoto Protokolli ja ÜRO Kliimamuutuste Konventsiooni raamistikuga.[128] Mainitud kokkulepete ja kriteeriumite täitmine[129] on mõlema poole usaldusväärsuse mõõdupuuks. Hiljuti avaldatud *Stern Review Report on the Economics of Climate Change* kinnitab, et kliimamuutuste üleüldine maksumus ja risk on samaväärne 5% globaalse SKP kaotamisega igal aastal.[130] Samuti mainitakse fakti, et EL, Kalifornia ja Hiina on need, kelle poliitika

[122] Erich Marquardt, "Economic Brief: China's energy acquisitions", 2. september 2005, www.pinr.com
[123] See Phillip C. Saunders, *China's Global Activism: Strategy, Drivers and Tools,* Occasional Paper 4, INSS, Washington D.C. juuni 2006, ja
China 2006-2007 Country Report, The Economist Intelligence Unit, June 2006
[124] http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/intro/sect.htm
[125] *Ibid*
[126] Andris Pielbags, "Towards a closer EU-China cooperation in the field of energy", China-EU Energy Conference, Shangai, 20. veebruar 2006, p.2
[127] http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/summit_0905/index.htm
[128] *Ibid*
[129] http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.html
[130] http://www.hm-treasury.gov.uk/media/8A8/C1/Summary_of_Conclusions.pdf

vähendamaks kasvuhoonegaaside teket, on kõige aktiivsem.[131] Sellest hoolimata pole aga Euroopa Komisjoni Rohelise Paberi „Euroopa strateegia järkusuutliku, konkurentsivõimelise ja turvalise energia jaoks" (*"An European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy")* kuue prioriteedi seas otseselt mainitud ELi poolt hästiartikuleeritud kliimamuret.[132]

Kõigest hoolimata on energiakoostöö vallas mitu ala, mis esitavad mõlemale poolele praktilisi väljakutseid. EL25 tasemel ennustatakse, et energiavajadus tõuseb aastaks 2030 15%. Elektri tarbimine kasvab sama aja jooksul aga 45%. Selliste mahtude tagamiseks vajalikud investeeringud on seega tohutud.[133] Samal ajal on energiareformiprotsessis esmajärjekorras vajadus parendada transpordi infrastruktuuri (varustamaks turvaliselt regionaalset ja globaalset turgu energiaga) nii lühiajalises kui keskmise pikkusega perspektiivis. Selles jagavad EL ja Hiina ühiseid huvisid, mida tuleb arvesse võtta, kui edendatakse ja täiustatakse energiajulgeolekupoliitikat järgmisteks kümnenditeks.[134]

3.1.3. Eesti ja Hiina:Uued võimalused energiakoostööks

Energiakoostöösuhetes erinevate maade ja regioonide vahel jääb peamiseks teemaks ning peamiseks energiatoormeks nafta ja gaas. Ent on ka teisi äärmiselt olulisi ja tähelepanuvajavaid küsimusi. Üks tähtsamaid on regulatoorne muutus kodusel energiaturul, et harmoniseerida energiatarbimisharjumusi ja hõlbustada hinnareforme. See on eriti nähtav elektrituru regulatsiooni puudutaval tasandil. EL on rõhutanud vajadust rohkem integreeritud energaturu järele ja astub samme, et seda oma piirides edendada. Hiljem püüab EL pikendada oma hästireguleeritud regionaalset energiaturgu naaberregioonidesse.[135] EL on maailma suurim energiaimportöör ja teiseks suurim tarbija, ning tema tulevane areng on väga tõenäoliselt energiaturvalisuse vähenemise suunas regulatoorsel tasandil.

Hiina on kohanud samasuguseid väljakutseid. Riiklik elektrienergiavajadus on kasvanud peale 2001. aastat 10% aastas, tipnedes 15% juures aastal 2003.[136] Tulemuseks on elektrivarustuses esinevad puudujäägid, mis on viinud üldise energiapuudujäägini terves riigis. See situatsioon näitab üleüldist probleemi riigi energiatootmis-, ülekande- ja jaotusvõrgus ning võib avaldada pikaajalist negatiivset mõju nii majapidamistele kui tööstussektorile. Nagu Angie Austin[137] ütleb: „Hiina energiasektori siseriiklik regulatoorne raamistik võib olla välispoliitikaekspertidele tähtsam teema kui tema kasvav naftaimport Lähis-Idast."[138]

---

[131] *Ibid*
[132] http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_en.pdf
[133] Andris Pielbags, "Towards a closer EU-China cooperation in the field of energy", China-EU Energy Conference, Shangai, 20. veebruar 2006, p.3
[134] *Ibid,* pp.4-5
[135] *Ibid*
[136] Angie Austin, "Energy power in China: Domestic regulation and foreign policy", Foreign Policy Centre, aprill 2005, p.vii
[137] Angie Austin is a market analyst with International Market Assessment Asia Pty Ltd and a former member of the international implementation team for China Environment Forum
[138] Angie Austin, "Energy power in China: Domestic regulation and foreign policy", Foreign Policy Centre, aprill 2005, p.xii

Eesti energiavõrk on tihedalt kokku põimunud Loode-Venemaa, Läti, Leedu, Valgevene ja Kaliningradi omaga, andes nii Venemaale suure osaluse (olgugi kaudselt) Eesti energiaturu funktsioneerimises ja regulatsioonis.[139] EL tasandil käimasolev energiaturu liberaliseerimine tipneb turu avamisega nii tarbijatele kui pakkujatele hiljemalt 2012. aasta lõpuks. Sellekohaselt kaotab AS Eesti Energia oma monopoolse seisundi koduturul, ent seega ka kohustuse esindada riigi energiapoliitikat.[140] Järgneb võimalus uuesti läbi vaadata mõned lepingud Venemaa Föderatsiooni Ühendatud Energiasüsteemidega. Läbivaatamist võib kasutada alustamaks ühisettevõtlust Eesti Energia ja välismaiste ettevõtete vahel, või ühineda mõne teise Euroopa elektrikandjaga. Siiski on EL-Eesti-Vene energiasuhete kolmnurk tugevalt tasakaalust väljas, eriti elektri puhul. See on tingitud kokkuleppelise (lepingulise) võimaluse puudumisest kindlustada Vene energiasektori avamine. Ähvardab oht, et Eesti muutub peale 2012. aastat üha enam sõltuvaks Vene energiavõrkudest, eriti kui selleks ajaks ei ole tehtud erasektori tasemel lepinguid Eesti ja Euroopa energiakandjate vahel. Eesti elektsisüsteemi võimalik integreerimine Skandinaavia NORDELiga jääb hoolimata veealuse kaabli olemasolust visandlikuks just praktiliste tehniliste detailide ja võrkude vastastikuse sidumise saavutamise poolelt .[141]

Spetsiifilisem valdkond koostöös on põlevkivimajandus ja -tootmine ning sellega seotud keskkonnakaitse aspektid.[142] Jia Qinglin'i (Hiina Rahva Poliitilise Konsultatiivkonverentsi juhataja) hiljutise ametliku viisiidi käigus Eestisse väljendas Riigikogu spiiker Toomas Varek selgelt, et energiakoostöö peab muutuma Eesti-Hiina kahepoolsetes suhetes primaarseks teemaks.[143] Ta mainis ka ühistegevuse initsiatiive elektritootmise alal ja puhtamate energiaallikate arendamisviiside leidmist.[144] Eesti Välisministeeriumi varasemad seisukohad toetavad sellist lähenemist, aga rõhutavad ka Hiina huvi Eesti kõrgtehnoloogia (kaasa arvatud biotehnoloogia) vastu.[145]

Põlevkivi jääb üheks Eesti peamiseks energiaallikaks, ligi 960 miljonit tonni on kasutatav tarbimiseks. Ent põlevkivist elektritootmine on koondunud Kirde-Eestisse, mis muudab selle mingil viisil majanduslikult ebaatraktiivseks ja tõstatab küsimusi riigi julgeoleku kohta.[146] Lisaks sellele toodab riiklik põlevkivitöötlus ligi 80% Eesti CO2 väljalaskest ja elektrijaamades õli põletamiseks kasutatav jahutusvesi pumbatakse tagasi Narva jõkke. See on otseses vastuolus ELi tahkejäätmete direktiiviga, mis osutab tööstuskõrvalproduktide nagu põlevkivituha ja poolkoksi

[139] "Energy security of Estonia in the context of the energy policy of the European Union", Estonian Foreign Policy Institute, Commissioned Paper by the Riigikogu Foreign Affairs Committee, september 2006, pp.8-11
[140] *Ibid,* p.30
[141] *Ibid,* p.9
[142] Interview with Estonian Ministry of Economy Official, 30. oktoober 2006
[143] Margit Liivoja, "Tomas Varek: There is still room for upgrading the economic ties between Estonia and China", Estonian Parliament Press Release, 29. oktoiober 2006, http://www.riigikogu.ee/?id=41306&op=printit
[144] *Ibid*
[145] Estonian Ministry of Foreign Affairs website, http://www.vm.ee/eng/kat_176/aken_prindi/827.html
[146] "Energy security of Estonia in the context of the energy policy of the European Union", Estonian Foreign Policy Institute, Commissioned Paper by the Riigikogu Foreign Affairs Committee, september 2006, pp.11-12

ebaõige käitlemisega tekkivatele keskkonnaohtudele.[147] Eksisteerib ilmselge vajadus uurida keskkonna- ja tarbijasõbraliku energiasektori arendamisvõimalusi. Seda kooskõlas Kyoto protokolliga, mis kohustab aastaks 2012 vähendama kasvuhoonegaaside emissiooni 8% võrra.[148]

Samal ajal ennustavad analüütikud, et Hiina muutub aastaks 2020 maailma suurimaks kasvuhoonegaaside tootjaks. Peking kulutab umbes ühe protsendi SKPst keskkonnakaitseks, kuid ametnikud on endile teadvustanud, et nende aktiivse energiasektori poolt toodetud saaste võib tulevikus riigile üle kümne korra rohkem maksma minna.[149] Lahendus praeguse keskkonnakaitse nõrkusele võib peituda suurtes investeeringutes tuumaenergiasse. Tuumaenergia katab praegu umbes kaks protsenti riigi elektrivajadusest. Kuigi see tundub tagasihoidlik arv, kavatseb Hiina ehitada järgmise 14 aasta jooksul kuni 30 tuumareaktorit. See on üsna atraktiivne investeeringute väljavaade välismaistele tuumaenergiaga tegelevatele ettevõtetele.[150] Vaadates diskussiooni uue tuumajaama arendamise üle Balti regioonis, võib see nii Eesti kui Hiina jaoks osutuda lähemat uurimist väärt koostööalaks.

4. Majandus

„Ei ole tähtis, kas kass on must või valge, peaasi, et ta hiiri püüab." Deng Xiaoping

Periood pärast Teist Maailmasõda, mis Euroopas kulges sõjajärgse rekonstruktsiooni tähe all, oli Hiinas vägagi erinev. Peale Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamist 1949. aasta 1. oktoobril järgnesid põgusad aastad, mil sõjast ja kodusõjast räsitud rahvas taastas tööstust ning põllumajandust. Paraku järgnesid varsti Mao Zedongi poolt algatatud programm Suur Edasihüpe (aastatel 1958-60) ning Kultuurirevolutsioon (1966-69). Lõppedes jätsid mõlemad verised ning ühiskonna tagurpidi pööranud programmid majanduse varemeisse ega lasknud rahulikul arengul toimuda. Mao püüd revolutsiooni elus hoida (ja sellega seoses oma mõjuvõimu säilitada) jätkus kuni tema surmani 1976. aastal. Järgnenud võimuvõitlusest kommunistliku partei ladvikus väljus võitjana reformimeelne Deng Xiaoping.

Deng Xiaoping pani aluse laiaulatuslikele majandusreformidele, mida on kutsutud ka Hiina iseärasustega sotsialistlikuks majanduseks. Läbi viidi maareform, lubades farmeritel oma toodangut müües jõukust koguda, julgustati asutama eraettevõtteid (arv tõusis 1 miljonist ettevõttest 1981 kuni 3,4 miljoni ettevõtteni 1984)[151], ergutati tarbimist ning „avati uksed" väliskaubandusele, tehnoloogiale, investeeringutele ning turismile. Üheks oluliseks sammuks oli ka erimajandustsoonide loomine, kuhu kiiresti keskendusid välisinvesteeringud, kujundades neist jõulised tööstuspiirkonnad.[152]

Tänaseks on Deng Xiaoping'i poolt algatatud majandusreformid viinud selleni, et Hiina on kujunenud nö "maailma vabrikuks", kus toimub suure osa maailma tarbekaupade tootmine. Majanduse kogutoodang inimese kohta on tõusnud võrreldes

[147] *Ibid,* p.15
[148] *Ibid,* p.42
[149] Mehmet Ögütcü, *China's Energy Security: Geopolitical Implications for Asia and Beyond,* Oil, Gas and Energy Law Intelligence, Volume I, Issue 2 (märts 2003), pp.9-10
[150] Wieland Wagner, "China's scramble for energy", Der Spiegel, 6. september 2006
[151] Dietrich Craig (1998) *People's China. A Brief History.* Oxford University Press, p. 245
[152] *Ibid*

1978. aastaga enam kui 9 korda ja 2005. aastaks oli Hiina majandus saanud maailma suuruselt neljandaks.[153]

4.1.1. Avatud majandus

Üheks Hiina majanduse edu saladuseks on olnud avatud majanduspoliitika. Arengumaade hulgas on Hiina majandus üks avatumaid: kaubavahetusest tõusnud tulu koguhulk SKTs on kõrge (2005 aastal 2/3 SKTst) ning Hiinas tegutseb ka suur hulk kas osaliselt või täielikult väliskapitalil põhinevaid ettevõtteid, kes suure osa enda toodangust turustavad Hiinas. Kokkuvõttes tähendab see tihedat konkurentsi ettevõtete vahel ning Hiina ettevõtted on olnud sunnitud ellujäämiseks oma efektiisust tõstma. Majandusarengut on soodustanud veel kõrgetasemeline sisemaine säästmine (lisaks välisinvesteeringutele), tööjõu siirdumine vähetootlikust põllumajandussektorist tööstussektorisse ning samuti hariduse väärtustamine, mis väljendub võrdlemisi kõrges kirjaoskuse protsendis. Aastatel 2000-2004 oli meeste kirjaoskus Hiinas 95,1% ja naistel 86,5%[154]

Probleemid, mis Hiina majandusedu lähitulevikus ohustada võivad, on järgmised:

1) riiklike ettevõtete reformi lõpuleviimine
2) investeeringute efektiivsem jaotamine. Finantsturud on võrdlemisi alaarenenud, halbade laenudega tegelemine on algeline ning põhiline säästude investeerimise agregaat on pangad. Probleem pankade juures on see, et nende võimekus riskianalüüsiks on piiratud ning levinud on samuti korruptsioon, tuues kaasa „halbade laenude" kiire kasvu
3) oluline on tugevdada rahapoliitikat ning muuta senine jäik valuutavahetusrežiim paindlikumaks, et toime tulla turumajanduses tsükliliselt esinevate kriisidega. Oluline on vähendada majandusedu sõltuvust välisinvesteeringutest ning ekspordilt saadavast tulust läbi siseturu nõudluse suurendamise. See on aga keeruline väljakutse kõrgel tasemel oleva säästmise tõttu – säästmises nähakse võimalust end tuleviku jaoks kindlustada (riik ei taga sotsiaalseid garantiisid nagu tervisekindlustus, teenistusele vastav pension, hariduskulud)[155]

Probleemideks on ka kasvav ebavõrdsus sissetulekutes ja kiire urbaniseerumisega kaasnev tööpuudus. Teiselt poolt on suurenev linnaelanikkond jällegi tekitamas tõusvat nõudlust elamis- ja äripindade järele, samuti on tööstussektoris hõivatud tööliste tootlikkus kõrgem farmerite produktiivsusest. Hiina majandust iseloomustavad ka kasvav nõudlus energia ja loodusressursside järele ja põllumajanduslikud väljakutsed. Kuidas toita viiendik maailma elanikkonnast, kui kasutada on vaid 7% haritavast maast? Ka WTO nõuded turu avamisele teiste riikide põllumajandustoodetele on suured.

[153] Bergsten C. Fred jt. (2006) *China: The Balance Sheet: What the World Needs to Know Now About the Emerging Superpower.* Publicaffairs, New York
[154] Unesco Institute of Statistics portal.unesco.org/education/en
[155] Bergsten C. Fred jt. (2006) *China: The Balance Sheet: What the World Needs to Know Now About the Emerging Superpower.* Publicaffairs, New York

Eelneva põhjal üldistades on võimalik välja tuua Hiina majandust sisemiselt puudutavaid kahte peamist liiki majanduslikke väljakutseid. Esiteks fiskaalsed väljakutsed, milleks on halvad laenud riigipankades, pensionifondidega seotud kohustused. Lahendamiseks on oluline tõsta maksutulu osa SKPs (andmaks valitsusele lisaks eelarvelisi vahendeid), ja pangad peavad muutuma efektiivsemaiks ning tootma suuremat tulu. Teiseks probleemseks valdkonnaks on sotsiaalpoliitika – tervishoid, haridus, töötuskindlustus, pensionid. Varem hoolitsesid nende funktsioonide täitmise eest riiklikud ettevõtted,[156] mis nüüdseks on suuresti kadunud ja praegu ei ole veel vajalikku asendusstruktuuri loodud.

Kokkuvõtteks. Hiina majandus peab lähiaastatel hakkama saama mitmete sisemiste väljakutsetega ning võimalik on majanduskasvu aeglustamine, ega saa täielikult välistada ka suuremat majanduskrahhi. Siiski on tõenäoline, et Hiina valitsus suudab olla oma ülesannete kõrgusel ning väljakutsetega hakkama saada, kindlustades Hiina jätkuva tõusu majandusliku suurriigi staatuseni.

.

4.1.2. Hiina ja maailmamajandus

Hiina võlgneb suure osa oma majanduslikust edust sellele, et importi asendava tootmise asemel valiti ekspordi soodustamise arengutee. Põhimõtteliselt tähendab see naabrite Jaapani ja Lõuna-Korea juba läbitud arengutee matkimist, kus osaletakse aktiivselt maailmamajanduses ning majanduskasvu mootoriks on kaupade eksport. Paljude kommentaatorite arvates järgib Hiina merkantilistlikku kaubanduspoliitikat, piirates süstemaatiliselt juurdepääsu oma sisemaisele turule, samaaegselt agressiivselt toetades omaenese firmade eksporti.

Hetkel on Hiina maailma suurim tööjõumahukate kaupade eksportija. Samal ajal vajab Hiina ise kaupu, mille tootmiseks on vaja kas spetsiaalset oskusteavet või suurt hulka kapitali. Seega on Hiina tõus ja ekspordi kasv mõjutanud negatiivselt pigem odavat tööjõudu kasutavaid riike ja majandussektoreid (tekstiilitööstus) ka arenenud riikides. Teisalt jälle on Hiinaga võrreldes tehnoloogiliselt ning kapitali hulga poolest paremas seisus olnud riikidel lihtsam Hiina tõusuga kaasa minna ja sealt ka ise kasu saada – kas müües Hiinale kõrgtehnoloogilisi tooteid või siis investeerides Hiina tööstusesse.

Eestile tähendab see seda, et siinsed ettevõtted, mille peamiseks konkurentsieeliseks on odav tööjõud, konkureerivad maailmaturul Hiinaga. Kreenholm on üks näidetest, kes nii oma toodangu profiili kui ka konkurentsieelise poolest peab arvestama odavate Hiina kaupadega, millega turul võistelda tuleb. Isegi, kui arvestada Hiinaga võrreldes kallimat tööjõudu, on Eesti ettevõtetel siiski eelis asukoha suhtes – (lähedus Euroopa turgudele ja sellega seoses madalamad transpordikulud) – ning ei saa ka alahinnata kultuurilist lähedust, mis teeb äriajamise Eestis Euroopa ettevõtjatele lihtsamaks kui Hiinas. Otsustavaks saab aga siiski tööjõu maksumus ning siin on Eesti oma konkurentsieelist lõplikult kaotamas. Jutud teise siinset võrdlemisi odavat tööjõudu kasutava ettevõtte Elcoteq'i võimalikust lahkumisest Eestist[157], osutavad sellele, et asukoht ja kultuuriline lähedus ei ole siiski nii olulised kui reaalselt kasvavad

[156] *Ibid*
[157] PM Online "Analüütikud: Elcoteq on valmis tootmise Eestist välja viima", 8. oktoober 2006

tööjõukulud. Selline tööstuse strukturaalne muutumine on loomulik ning oluline on konkurentsieelise arendamine – et odava ja suuremate oskusteta tööjõu asemel oleks meie konkurentsieeliseks haritud ja oskustega suurt lisaväärtust tootev tööjõud.

4.1.3. Kaubanduskonfliktid

Hiina suur väliskaubanduse ülejääk (Hiina ekspordib Euroopa Liitu 106 miljardi euro võrra enam kui ta sealt impordib[158]), mille on põhjustanud fakt, et Hiina firmad suudavad toota tööstuskaupu oluliselt odavamalt kui teiste riikide ettevõtted, on viinud selleni, et mitmed riigid on asunud enda siseturgu Hiina toodete eest kaitsma. Hea näide on siinkohal hiljuti Euroopa Liidu poolt kehtestatud kaitsetollid Hiinas ja Vietnamis toodetud nahkjalanõudele.[159] Samas ei tasu selle juhtumi põhjal liiga palju üldistusi teha, sest oma kõige uuemas Hiina-suunalises kaubandusstrateegias[160] on Euroopa Liit selgelt alla jooninud järgmised võtmesõnumid:

1) Hiina on globaliseerumise edulugu, mitte hirmulugu.

Euroopa Liit on ka ise Hiina tõusust kasu saanud ning sõltub Hiina majandusedust ja stabiilsusest. Märksõnadeks ELi ja Hiina suhetes on "partnerlus" ja "võistlus", mis toovad lõppkokkuvõttes head mõlemale poolele.

2) Hiina majandusliku kasvuga kaasnevad ka kõrgemad ootused.

Hiina peab täitma enda WTO kohustused, kauplema ausalt, oma turud avama ning kohtlema enda turul tegutsevaid välisettevõtteid võrdsetena.

3) Euroopa peab nõustuma raske võistlusega, aga Hiina peab sellest tegema ausa võistluse.

EL peab jätkuvalt tagama Hiina kaupade vaba ja õiglase juurdepääsu oma siseturule ja kohanduma Hiina poolt esitatud võistlusliku väljakutsega. Samal ajal peab Hiina täitma oma WTO kohustused, hülgama ebaausad kaubandusviisid ja -poliitikad, ning astuma üles piraattoodete vastu.[161]
Seega tunnistab ELi ametlik poliitika, et Hiina poolt esitatud majanduslikud väljakutsed on legitiimsed ning annab endale aru, et väliskaubanduse puudujäägi vähendamise nimel tuleb eelkõige ise edasi liikuda ning viia oma konkurentsieelised kõrgemale tasemele. Teatud mõttes on tegu silmade avanemisega – tunnistatakse Hiina jõulist positsiooni maailmamajanduses ning vajadust ka ise oma arengus samm edasi astuda, et jääda peale suurenevas konkurentsis. Teine külg EL'i poliitikas aga rõhutab ka Hiina-poolset vajadust vastutustundlikuks käitumiseks ning Hiina peab loobuma teatud elementidest, mida enda majanduse arendamise juures said omal ajal

[158] Commission Working Document. "Closer Partners, Growing Responsibilities. A policy paper on EU-China trade and investment: Competition and Partnership" 24. oktoober 2006
[159] EPL Online "Euroopa Liit jätab Aasia kingadele kõrged tollid alles" 4. oktoober 2006
[160] Commission Working Document. "Closer Partners, Growing Responsibilities. A policy paper on Eu-China trade and investment: Competition and Partnership" 24. oktoober 2006
[161] *Ibid*

kasutada tema tänase seisuga edukaks osutunud Aasia naabrid (siseturu kaitse, sunnitud tehnoloogiate ülekanded).

4.1.4. Hiina positiivse kaubandusbilansi põhjused – miks?

Kaubandusbilanss muutus Hiina jaoks soodsaks järsult pärast 2002. aastat. Imporditollid on keskmiselt vaid 10% (2005), mis on oluliselt madalam kui paljudes teistes arengumaades.[162] Muud kaubanduse piirangud on samuti vähenenud, näiteks impordikvoodid kaotati täielikult seoses WTOga ühinemisega 2005. aastal. Suur on samuti impordi suhe SKTsse (30%), mis on kõrgem kui USAl või Jaapanil.[163] Väliskaubanduse mõju Hiina edule on olnud pigem kaudne, avaldudes läbi sisemaise turustruktuuri muutumise. Mitmete välisinvesteeringute ja välisfirmade sisenemine Hiina turule on kaasa toonud suurema konkurentsi ja see omakorda efektiivsuse ja tootlikkuse tõusu.

Hiina eelised teiste riikide ees:[164]

1) Odav tööjõud. Samas on ka tootlikkus väike (puuduvad oskused, ei kasutata uusimaid tehnoloogiaid). Annab eelise tööjõukulukas tootmises. Oluline on ka välisinvestoritele meeldiva keskkonna loomine (otseinvesteeringute vabadus jne).
2) Hiina roll Aasia tootmisvõrgustikus. Hiina on koht, kus toimub IT-toodete kokkupanek. Samas on valdav osa toodete suuremat väärtust omavatest detailidest toodetud teistes riikides.
3) Hiina valuuta kunstlik odavana hoidmine: renminbi on seotud dollari kursiga, ja dollari kurss odavnes võrreldes teiste maailmavaluutadega.

2005. aastal toimusid Hiina rahapoliitikas väikesed kirurgilised muutused – kurssi tõsteti 2,1% ja lubati kursimuutust 0,3% päeva kohta (ei toimunud, kuna valitsus hoiab kurssi karmi käega ohjes[165]). Samuti toimus selle väidetav sidumine pigem valuutakorvi ja mitte ainult dollariga, mida pole aga märgata. Ka ELi jaoks on Hiina valuuta seos dollariga probleem, sest odav dollar ja seega odav jüaan annab Hiinale eksporditurgudel olulise eelise.[166]

Üldiselt on Hiina majandus võrdlemisi avatud ja kaubanduspiiranguid on vähe. Probleeme tekitab peamiselt aga fakt, et valuuta on odavam kui ta olema peaks, mis mõjub destabiliseerivalt kogu globaalsele majandusele. Enne Hiina ühinemist WTOga eeldati paljude kommentaatorite poolt, et see toob kaasa olulise surve Hiina majandusele – et ta muutuks avatumaks ning vastaks rahvusvahelistele normidele kaubanduse, teenuste, intellektuaalse omandi ja investeeringute vallas. Hiina suuremat

[162] Bergsten C. Fred jt. (2006) *China: The Balance Sheet: What the World Needs to Know Now About the Emerging Superpower.* Publicaffairs, New York
[163] *Ibid*
[164] *Ibid*
[165] Bew, Robin "Rising heat on the currency to cool the economy", *Business China*, Economist Intelligence Unit. 3. juuli 2006
[166] Commission Working Document. "Closer Partners, Growing Responsibilities. A policy paper on Eu-China trade and investment: Competition and Partnership" 24. oktoober 2006

seotust maailmamajandusega peeti soovitavaks arengustsenaariumiks, mis tuleks kasuks rahvusvahelisele tasakaalule ning kärbiks ka Hiina valitsuse tegevusvabadust. Tegelikkuses aga on Hiina suutnud oma WTO-liikmelisust vägagi efektiivselt kasutada, ilma iseenda autonoomiat ja suveräänsust ohtu seadmata. Vastupidiselt ootustele on Hiina näiteks tõstatanud WTOs rohkem küsimusi USA kaubanduspiirangute kohta, kui on seda teinud USA Hiina kaubanduspiirangute kohta.[167]

4.1.5. Intellektuaalse omandi kaitse

Hiina ametlik seadustik vastab intellektuaalse omandi kaitse puhul suuresti WTO nõudmistele, mis on aga probleemiks järelvalve seaduste täitmise osas. Hiina piraatkaubad õõnestavad suurfirmade tulusid ravimi-, tarkvara-, filmi-, muusika- ja arvutimängutööstuses. Kurioossemate juhtumite hulka kuulub ka näiteks Harry Potteri raamatutest hiinakeelsete versioonide kirjutamine ning nende müük J. K. Rowling'u nime all.[168] Pekingit külastades on paljude Lääne turistide sihtpunktiks kurikuulus *"Silk Road"*, kus võimude püüdluste kiuste[169] (2006. aasta kevadel keelati 48 *brand*i müük), on võimalik omandada kaupu pea iga kuulsa moebrändi valikust. Hollywoodi filmide müük piraat-DVDdel on mõnevõrra tagasihoidlikumaks muutunud, kuid tänaval kõndivat turisti üritatakse DVD-poodi meelitada, selle asemel et kohe tänaval valikuks pakk filme kätte pista.

Piraatkaubad täidavad Hiina ühiskonnas ilmselt kahte olulist funktsiooni. Esiteks võimaldavad nad teatud elanikegrupil elatist teenida, (on ju nende tootmine omaette tööstusharu), ja teiseks võimaldavad nad hiinlastel odavalt tarbida asju, mida nood muidu tarbida ei suudaks. Seega on ilmselt ka mõningate suurfirmade poolt välja toodud numbrid nende hiigelkaotustest suuresti liialdatud, kuna vähese maksevõimega hiinlased poleks suurkorporatsioonide klientidena nii või teisiti kvalifitseerunud. Valitsus, kes on välisriikide tugeva surve all, väidab, et teeb kõik intellektuaalse omandi kaitse tagamiseks,[170] kuid reaalselt puudub tal huvi teha rohkem kui on vaja jätmaks muljet sellest, et midagi tehakse. Hiina valitsuse toetuse abil valminud filme piraat-DVDde hulgast ei leia ning see on ka tõestuseks võimalusele, et valitsuse ning piraatkaupade tootjate vahel kehtib vaikne kokkulepe kooseksisteerimiseks, või ei ole valitsusel lihtsalt piisavalt motivatsiooni kontrollida seaduste täitmist.

Ka siin on Euroopa Liit resoluutne ning on tõstnud nii intellektuaalse omandi kaitse kui piraatkaupade vastu võitlemise läbirääkimistes Hiinaga esimeste prioriteetide hulka.[171] Eesti jaoks on oluline silmas pidada seda, et plaanitav Hiina kaupade jaotuskeskus ei kujuneks piraatkaupade sisseveopumbaks Euroopa Liitu.

---

[167] Bachman David. 2003. New Leaders, New Policymaking Procedures in Lin & Hu (eds.) 2003. *China after Jiang.* Stanford University Press. Stanford. p.120
[168] Fishman, Ted C. (2005) *China, Inc*. Scribner
[169] Mo Hong "IPRs "not a factor" behind trade surplus" 14. aprill 2006 http://news.xinhuanet.com/english/2006-04/12/content_4413342.htm)
[170] *Ibid*
[171] Commission Working Document. "Closer Partners, Growing Responsibilities. A policy paper on Eu-China trade and investment: Competition and Partnership" 24. oktoober 2006

4.2. Eesti ja Hiina majandussuhted

Peamine põhjus, miks suhted Hiinaga Eesti jaoks olulised on, tuleneb kahepoolsete majandussuhete suurest potentsiaalist ja selle võimalikust kasust tervele Eesti majandusele. Peamiste Eesti majandushuvidena Hiina suhtes loetleb välisministeerium Hiina investeerimispotensiaali, Hiina hiiglasliku turu võimalusi ning koostööd transiidi vallas. Kõige olulisem ongi siin kahtlemata Hiina kaupade jaotuskeskuse idee, mille järgi võiks Hiinast pärinevat ja raudteed pidi Euroopasse suunduvat kaubavoogu just nimelt Eestis teenindada ning siia luua konteinerveoste käitlemise ja edasisaatmisega tegeleva keskuse, mis kasutaks nii raudteeühendust, mis ulatub läbi Kesk-Aasia ja Venemaa Eestini, kui ka Eesti sadamate potentsiaali.

4.2.1. Transiidikoostöö

Transiit ja Hiina kaupade jaotuskeskuse rajamine Eestisse on teemad, mis on aastaid tippkohtumiste päevakorras olnud. Juba 1997. aastal käis toonane Eesti teede- ja sideminister, praegune Eesti Raudtee arendusdirektor Raivo Vare koos sellase Eesti Raudtee juhi Parbo Juchnewitsch'iga Hiinas koostöövõimalusi uurimas.[172] Aastatetagused püüded suhteid arendada kulmineerusid 1998. aastal Eesti Raudtee ja Shanghai Raudtee vahelise koostöölepinguga.[173] Ka hiljem on teema alati kõne alla tulnud ning eriti peale Eesti liitumist Euroopa Liiduga on transiidikoostöö potentsiaal Hiinaga muutunud iseäranis aktuaalseks. Vaadates Hiina kaubavahetuse mahtu Euroopa Liiduga, on ka selge, miks. Hiina kaupu imporditakse ELi liikmesriikide poolt 158 miljardi euro väärtuses, samas kui ELi riikide eksport Hiinasse on ligi kolm korda väiksem – 52 miljardit eurot.[174]

Idee, mille järgi Eesti saaks kasu lõigata oma heast geograafilisest asendist, on järgmine. Praegu saabuvad Hiina kaubad enamasti hiiglaslike konteinerlaevadega suurtesse Euroopa sadamatesse nagu Rotterdam või Hamburg, seejärel laaditakse ümber väiksemate laevade peale ning veetakse laiali üle terve Atlandi ookeani. Raudtee võimaldaks kaupu transportida 14 päevaga 40 päeva asemel. Hiina ettevõtted võiksid raudteed kasutades lühendada oma kaupade Euroopasse transportimisele kuluvat aega enam kui poole võrra.[175] Hetkel veetakse suur osa kaupadest Hiinast Venemaale raudteetransporti kasutades ning Eestil võiks olla unikaalne roll, mis näeks ette nii ELi kui ka Venemaa turu varustamise mõlemat transpordiviisi kasutades.[176] Hiina ettevõtted saaksid kaubavahetuse hoogustamiseks ELiga tuua oma kaupa Eesti sadamatesse ja suunata see siis siia rajatavate ladude ja jaotuskeskuste kaudu edasi lõpptarbijale. 2005. aasta detsembris külastaski Eestit Hiina

[172] Tooming Urmas (1997) "Hiina loodab konteinervedudele Eesti kaudu" *Postimees* 19. detsember
[173] Eesti välisministeerium "Eesti ja Hiina RV", 18. mai 2006
[174] Commission working document. "A policy paper on EU-China trade and investment: Competition and Partnership"
[175] Bilefsky, Dan (2005) "Estonia port is vying to win back ships" *International Herald Tribune*. 21. detsember 2005
[176] Reimer Andres (2005) "Hiinlased otsivad Eesti sadamates kohta oma kaubakeskusele" 30. november 2005

transpordiekspertide delegatsioon, mis tutvus siinsete sadamatega ning suundus edasi fakte koguma ka Lätti ja Leedusse.[177]

Jaotuskeskused tegelevad enamasti kauba vastuvõtuga ja sellele lisandväärtuse andmisega.[178] Kasulik on jaotuskeskus luua tollivabas tsoonis, seda eriti siis, kui kauba sihtkohad on mujal kui jaotuskeskuse asukohamaal. Lisandväärtus seisneb enamasti vajaliku tagavara vähendamises ning võimaldab kauba liikumise ja müügiga seotud aega vähendada. Jaotuskeskuse rajamise juures on oluline distants tarbijatest, hea ühendus erinevate transpordiliikidega, võimalus kaupu ühelt transpordiliigilt teisele ümber laadida ning hästi varustatud konteinerterminalide olemasolu.

Eestisse rajatav Hiina kaupade jaotuskeskuse väärtus Hiina ettevõtete jaoks olekski eelkõige siin oleva eripalgelise transpordi infrastruktuuri (raudteed ja sadamad) ärakasutamine ning klientide parem teenindamine tarneaja lühendamise näol. Eesti poolele oleks positiivne konteinervedude osakaalu suurenemine ning sõltuvuse vähenemine Venemaalt pärinevast naftatransiidist, mis täna moodustab valdava osa Eestit läbivatest kaubakogustest. Projektil oleks ka Hiina valitsuse toetus[179] ning otseselt transiidiga seotud operatsioonidega tegelevate ettevõtete kõrval võiks seoses kaupade jaotuskeskuse loomisega Eestisse siia ülekandeefektina tulla ka eripalgelisemaid koostööprojekte ja investeeringuid. Samuti annab projekti ideele jumet tõik, et ka Eesti erasektori - sadamate ja raudteede - esindajad on teemast väga huvitatud. 15.-19. mail 2006 külastas Eesti transpordidelegatsioon Pekingit, kus arutati raudteetranspordiga seonduvaid küsimusi.[180] Teatud eelise plaanide realiseerumiseks tundub andvat ka vabakaubandustsoonide olemasolu nii Sillamäe kui Muuga sadamates.

Teisest küljest ei maksa projekti ka üle müstifitseerida, sest lõviosa Hiinast Euroopasse suunduvatest kaubavoogudest liiguks siiski hiiglaslike konteinerlaevadega otse Euroopa südames asuvatesse suurtesse sadamatesse, Hamburgi ja Rotterdami. Raudteetransport läbi Kesk-Aasia ja Venemaa võib küll olla kiirem, kuid odavuselt ta meretranspordiga siiski võistelda ei suuda. Hiinast Euroopasse viiva raudteeühenduse nõrgima lüli, Venemaa asjaajamisega seotud probleemidena on loetletud järgmisi teemasid:[181]

1) Trans-Siberi raudtee seisukord pole just kõige parem ning seda oleks tarvis kaasajastada.
2) Venemaa on olnud aeglane välisfirmadele oma ärieesmärkidel kasutatavatele raudteedele juurdepääsu tagamisel.
3) Litsentseerimisega seotud bürokraatlikud protseduurid Venemaal on keerulised.
4) On oht, et Moskva sekkub ettevõtete plaanidesse. Järgmisel kahel aastal ongi lisatariifiga maksustatud kaubad, mis transporditakse läbi Venemaa, kuid mis ei välju riigist läbi Vene sadamate.

[177] Eesti välisministeerium "Eesti majandus- ja kaubandussuhted Hiina Rahvavabariigiga", 3. märts 2006
[178] Aidama, Üllar (2003) "Jaotuskeskused lisavad väärtust", Äripäev Online 4. august
[179] Reimer Andres "Hiinlased otsivad Eesti sadamates kohta oma kaubakeskusele" 30. november 2005
[180] EP Online "Eestit läbivatele kaubavedudele Põhja-Euroopa ja Hiina vahel on tulevikku" 19. mai 2006
[181] Bilefsky, Dan (2005) "Estonia port is vying to win back ships" *International Herald Tribune*. 21. detsember 2005

Sama allikas tsiteerib ka ELi ametnikku, tšehh Pavel Telicka't, kes koordineerib Balti raudteede taseme tõstmise projekti: "Eesti ja teiste Balti riikide potentsiaal olla väravaks ida ja lääne vahel on suur, kuid transpordi infrastruktuur peab olema integreeritud ülejäänud ELi maadega ning samal ajal peab Venemaa liberaliseerima oma transporditurru." Lisaks bürokraatiaküsimustele võib tekkida ka see probleem, et kogused, mida raudtee võimaldab transportida, on meretranspordiga võrreldes oluliselt väiksemad ning suurte saadetiste korral võib meretransport paradoksaalselt ka kiiremaks osutuda.[182]

Ühe takistava asjaoluna on Hiina pool välja toonud tõiga, et hiinlastest ärimeeste jaoks on Eesti külastamiseks vajalike viisade saamine keeruline ning mitmed äridelegatsioonid on olnud sunnitud plaanitud külastusest viisaprobleemi tõttu loobuma.[183] Teine võimalik probleem, mis sellise jaotuskeskuse loomisega tekib, on see, et sealt võivad hakata läbi käima ka Euroopasse suunduvad Hiinas toodetud piraatkaubad. Juba täna on Eesti toll korduvalt konfiskeerinud Eestit läbinud Hiinast pärit piraatkaupa.[184] Euroopas liikvel olevast piraattoodetest on 60% pärit Hiinast[185] ning Euroopa Liit on piraatkaupade probleemi lahendamise seadnud ELi ja Hiina tulevikukoostöö üheks tähtsamateks eesmärkidest.[186] Kolmas küsimus tuleneb Eesti Raudtee taasriigistamise võimalikust mõjust Hiina kaupade jaotuskeskuse projektile. Täpset mõju on 2006. aasta sügise seisuga raske hinnata, kuid kui jälgida majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumist tulevaid signaale, siis tundub, et koostööplaan Hiinaga on ka seal populaarne.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et Hiina kaupade transiidi- ja jaotuskeskuse idee näol on tegu kõrget potentsiaali omava koostöövaldkonnaga ning plaanide realiseerumine tooks kaasa ka muid Eesti majandusele positiivset mõju avaldavaid arenguid. Eesti senine tegevus, teema igakordne tõstatamine tippkohtumistel ning erasektori aktiivsus on loonud positiivse õhkkonna ning projekti realiseerumine tasakaalustaks oluliselt ebakõla Eesti ja Hiina heade diplomaatiliste suhete ning väheste realiseerunud ühiste majandusprojektide vahel. Seniste arengute valguses tundub paljulubav tõsiasi, et Hiina tippjuhi Jia Quinglin'i viimase Eesti-visiidi käigus allkirjastati Eesti Piirivalveameti peadirektori kolonel Roland Peets'i ja Hiina ettevõtte China Nuctech Company LT poolt tollis konteinerite läbivalgustamiseks kasutatavate seadmete üleandmise akt.[187]

[182] Manomaitye Milda,(2004) "The engine must suit the vehicle" intervjuu Arvydas Vaitkuse, Leedu transpordi ja kommunikatsiooniministeeriumi sekretäriga. *Jūra Mope Sea. International Business Magazine*. Nr 3.
[183] Eesti majandus ja kommunikatsiooniministeerium, "Savisaar: Hiina kaubad jõuavad läbi Venemaa ja Eesti kiiremini Euroopasse kui meritsi" 24. juuli 2006
[184] Tooming Urmas (2005) "Toll avastas hiigelkoguse võltsitud parfüüme ja kosmeetikat" 9. august
[185] Rank, Sirje (2005) "Euroliidus levib üha enam piraatkaupa", *Äripäev*, 9. veebruar
[186] Commission working document. "A policy paper on EU-China trade and investment: Competition and Partnership"
[187] Presidendi kantselei avalike suhete osakond, "Vabariigi President kohtus Hiina Rahva poliitilise konsultatiikonverentsi rahvusliku komitee esimehega", ametlik teade, 30. oktoober 2006

4.2.2. Hiina kui konkurent Eesti tööstustele

Hiina viimaste aastakümnete fenomenaalse edu taga on eelkõige võimekus toota ja eksportida erinevaid tööstuskaupu odavamalt, kui seda suudavad ettevõtteid teistes riikides. Selle põhjusteks on Hiina majandust kirjeldanud peatükis juba loetletud odavama tööjõu kasutamine, mastaabiefekt (toodetakse ju ka hiiglaslikule siseturule), kunstlikult odav jüaan ning riigipoolne toetus valitud eksportivatele ettevõtetele.

Hiina odavamate tööstuskaupade tung nii meie kui ELi turgudele omab kahesugust mõju. Ühest küljest on suurteks võitjateks tarbijad – kaubad on odavamad ning inimestel jääb seetõttu kätte summaarselt rohkem raha. Teisest küljest on kaotajateks ettevõtted, mis on ennast positsioneerinud sellisesse tootesektorisse, mis konkureerib otseselt Hiina tootjatega. Oluliseks lisateguriks on siinjuures see, et kuigi tarbijate jaoks on võit odavamatest toodetest kogusummas väga suur, on rahaline võit iga konkreetse inimese kohta võrdlemisi väike. Teisest küljest toob ettevõtete allajäämine Hiinast tulevatele odavatele kaupadele kaasa suuremahulise majandusliku kahju väiksemale inimgrupile, kes seda valusalt tunnetavad. Kaubavahetusest tulenevad tulud jaotuvad ühtlaselt kogu ühiskonna vahel, ent sellega kaasnevad probleemid langevad kontsentreerituna kindla inimgrupi (konkurentsi mittetaluvad ettevõtted, nende omanikud ja töölised) õlgadele. Väike grupp, mis kannatab proportsionaalselt suurt kahju, on motiveeritud kõikide nende käsutuses olevate vahenditega otsima poliitilist toetust turu kaitseks odavama importtoodangu vastu. Suurem enamus aga, kes kõik odavamate toodete turulepääsust mõõdukat majanduslikku kasu saavad, ei leia aga piisavat motivatsiooni ning nende hääl jääb ühendamata ning nõrgaks. Lõpptulemuseks ongi tihti see, et hääleka vähemuse huvide kaitseks kehtestatakse kaitsetollid, tarbijad kaotavad ning majanduse konkurentsivõime tervikuna langeb.

Sarnaselt Eestiga on sama valiku ees kõik ELi maad: kas üritada oma siseturgu mingil moel kaitsta (Itaalia kingatootjate kaitseks pikendas Euroopa Liit 2006. aasta sügisel kaitsetolle Hiina ja Vietnami nahkjalatsite impordile)[188] või võtta väljakutse vastu ning püüda liikuda suuremat lisaväärtust tootvatesse tootmissektoritesse. Hoolimata hetkel meedias domineerivast tolliteemast nahkjalatsite osas, on Euroopa Komisjon britist kaubandusvoliniku Peter Mandelsoni eestvedamisel otsustanud tõele näkku vaadata ja tunnistada, et väljakutse, mille Hiina on Euroopa majandustele esitanud, on suures osas legitiimne[189] ning heaks näiteks sellest, kuidas globaliseerumine on võimeline panustama vaesuse vähendamisse maailmas (Hiina juurdepääsu mõjul Euroopa turgudele on alates 1990. aastast 170 miljonit inimest vaesusest pääsenud). Värskes Euroopa Komisjoni strateegiadokumendis ELi ja Hiina suhete kohta[190] nenditakse, et stabiilne ja kasvav Hiina on igati Euroopa huvides:

> "Euroopa on tõsiselt huvitatud Hiina muutumisest stabiilseks, jõukaks ja avatud majanduseks. Ta tunnistab, et ELi turu avatus Hiina eksportkaupadele saab olema Hiina tulevikuarengu võtmeteguriks. Samas on ka Euroopa valmis kasu saama Hiina kasvavast turust kõrgtehnoloogiale, suure lisandväärtusega kaupadele ja komplekssetele teenustele. Euroopa tarbijad jätkavad kasusaamist konkurentsivõimeliste hindadega Hiina toodetest. Hiina ekspordivõimekusest tulenev makroökonoomiline kasu aitab märgatavalt kaasa

[188] EPL Online "Euroopa Liit jätab Aasia kingadele kõrged tollid alles" 4. oktoober 2006
[189] "EU-China Trade: Questions and Answers". Strasbourg, 24. oktoober 2006
[190] "EU-China: Closer partners, growing responsibilities". Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels, 24. oktoober 2006

> Euroopa konkurentsivõimelisuse kasvule ja arengule. See kasu kaalub üles teatavatel aladel tekkinud kahjud."[191]

Uuest strateegiadokumendist lähtudes võib eeldada, et EL on poliitiliselt valmis Hiina majandusvõimsuse kiirest tõusust tuleneva väljakutse vastuvõtmiseks ning et Hiina kaubad on Euroopa turul plaaniga siia kauemaks jääda.

Eesti ettevõtjatele tähendab odavate Hiina kaupade suurenev pakkumine eelkõige suuri raskusi. Mitmed ettevõtted on odavamate Hiina toodete turuletuleku tõttu kaotanud oma eksporditurge juba praegu (vanne tootev Balteco, jalatsitootja OÜ Välk).[192] Lisaks tekstiili-, riide- ja jalatsitööstusele, kus Hiina tootjate eelised eriti suured on, on tunda survet ka mööbli-, ehitusmaterjalide- ja masinatööstuses. Võru mööblitootja AS Wermo kaotas hiinlastele oma müügipartneri IKEA ning markantsema näitena on isegi Eesti Kunstimuuseumi uue hoone KUMU hoone fassaad kaetud Hiinast toodud odavate graniitplaatidega.[193]

Hiina odavate kaupade turulolekust tuleneva surve vastu on samas segmendis opereerivatel Eesti ettevõtetel valida kahe tegevusstsenaariumi vahel (eeldades, et nad ei vali kolmandat varianti, milleks oleks lihtsalt tootmise lõpetamine). Esimene valik näeks ette tugevat panustamist tootmistehnoloogiatesse, mis võimaldaks vähendada ettevõtte tööjõuvajadust. Teine valik oleks järgida suuremate lääne ettevõtete eeskuju ning viia oma tootmise tööjõumahukamad operatsioonid üle Hiina. Mõlemad valikud nõuavad aga ettevõttelt arvestatavat investeeringuvalmidust ning on seega jõukohased vaid vähestele tugevatele ettevõtetele. Heaks näiteks on siin Pärnumaalt Vändrast välja kasvanud AS Wendre, mis leidis lahenduse Hiinas Shanghai lähistel Wuxi linnas 2005. aastal õmblusvabriku avamise näol. Hiinas õmmeldakse valmis padjapüürid, mis Pärnus täidetakse ning Euroopa turul maha müüakse. Ettevõtte omanik Rootsi väliseestlane Peter Hunt näeb aga valmistoodangu turustamiseks tulevikupotentsiaali ka Hiinas endas.[194] Teine näide tootmise laiendamisest Hiina on AS Tarkon, mis avas samuti Shanghai lähistel uue tehase, kus alustati mehaanikatöid ja kaablite koostamist 2006. aasta veebruarist.[195] Otsus, kuidas oma tootmist efektiivsemaks muuta, seisab ees ka paljudel teistel Eesti ettevõtetel. Hiina on siin probleemi põhjuseks, ent nagu näha, võib olla ka selle lahenduseks. Tootmise mehhaniseerimine või töömahukamate operatsioonide üleviimine Hiina on aga lahenduseks vaid ettevõtte omanikele – töökohtade kaotus kergetööstussektoris on Hiina konkurentsi tõttu paratamatu protsess ning riik saab siin vaid mõelda sellele, kuidas töö kaotanud inimesed taas tööhõivesse kaasata.

[191] "A policy paper on EU-China trade and investment: Competition and Partnership" Commission working document. Brusseles, 24. oktoober 2006
[192] PM Online "Hiina kaup võtab Eesti firmalt turu", 5. oktoober 2005
[193] Reimer Andres, "Hiinlased otsivad Eesti sadamates kohta oma kaubakeskusele", *Ärileht*, 30. november 2005
[194] Mets, Andres. "Peter Hunt: mulle tuli Pärnu aasta mehe tiitel üllatusena, tegelikult väärib tunnustust uue vabriku sünni eest kogu meie firma juhtkond", *Pärnu Postimees*, 30. detsember 2005
[195] EP Online "Tarkon esimese Eesti firmana Hiinas", 26. jaanuar 2006

4.2.3. Tehnoloogia ja IT

Eesti välisministeeriumi kodulehe andmetel on Hiina pool huvi tundnud koostöö vastu infotehnoloogia, biotehnoloogia ning põlevikivitöötlemise vallas. Samuti on kõne all olnud puidu, toiduainete ja kalatoodete eksport Hiina turule. Kui viimatimainitud toodetel on ka võimalik Hiina turul oma nišš leida, siis majanduse kui terviku seisukohalt on Eesti jaoks kahtlemata olulisem tehnoloogia- ja teadusmahukas koostöö Hiinaga.

Economist Intelligence Unit[196]'i vanemmänedžer Pekingis tunnistab, et Hiina on oma majandussuhete arendamisel kõige enam huvitatud projektidest, millega kaasneks nende konkurentsivõime kasv IT vallas või mõni oluline tehnoloogiasiire, mis aitaks Hiina firmadel evolutsiooniredelil kõrgemale tõusta.[197] See kõrgendatud huvi pakub arenenud riikidele välja võimaluse, ent on ka ohuks. Võimalus on müüa Hiinale kõrgtehnoloogilisi tooteid, mida ta ise (veel) toota ei suuda, ning seega tasakaalustada kaubandusbilanss, mis oleks muidu domineeritud Hiina odavate kaupade poolt. Euroopa Komisjoni uue strateegia järgi on Euroopa Liidu peamised ekspordiartiklid Hiina turule juba praegu kahe kolmandiku ulatuses erinevad kõrgtehnoloogilised masinavärgid ning sõidukid, samuti on tõusnud müüdavate kemikaalide osakaal.[198] Probleemiks, mille lahendamise sama kaubandusstrateegia on omale eesmärgiks seadnud, on intellektuaalse omandi kaitse ning Hiinas ühisettevõtete loomisega kaasneva sunnitud tehnoloogilise eelise ülekande vältimine (mis on sisuliselt konkurentsieelise äraandmine).

Eestis tegutsevatest firmadest on seoses Hiinaga ehk kõige tõsisemad plaanid siinsel IT lipulaeval Skype'il. Hiina suuna arendamise tähtsust kinnitas ka Skype'i asutaja Janus Friis *Business Week*'ile antud intervjuus 2005. aasta septembris, veidi aega peale Hiinas loodud ühisettevõtte loomist koos kohaliku partneri Tom Online'ga. [199] Kohe tekkis aga probleem riigi suurima püsitelefoniühendust pakkuva ettevõtte China Telecom'iga, mis üritas Skype'i kasutamist illegaalseks kuulutada ning blokeeris ka programmi kasutamise Shenzhen'is.[200] SkypeOut funktsiooni kasutamist, mis võimaldab helistada arvutist tavatelefonidele, ei ole Hiinas võimalik kasutada ilmselt vähemalt veel kaks aastat. Samuti on Skype poliitilistel põhjustel olnud sunnitud ühinema teiste suurte IT-firmadega ning tegema järeleandmisi Hiina valitsusele, võimaldades oma toote kasutamisel tsensoritel riigivastased väljendid välja sõeluda.[201] Tuleb loota, et ELil õnnestub ellu viia oma uues programmdokumendis sõnastatud eesmärgid ja vähendada ebaadekvaatset seadusandlust Hiinas, mis Euroopa ettevõtete edu takistab.

Üheks Hiinas suurt tulevikku omavaks tööstusharuks on keskkonnatehnoloogia. Keskkonnakaitse on Hiinas alles väga algelises seisus ning keskendumine majanduse

[196] maailma juhtiv riigi-, tööstus- ja ärianalüüside pakkuja, www.eiu.com
[197] intervjuu majandusanalüütikuga Pekingis, 17. juuli 2006
[198] "A policy paper on EU-China trade and investment: Competition and Partnership" Commission working document. Brusseles, 24. oktoober 2006
[199] Kharif Olga, "Skype's Next Moves", *BusinessWeek*, 9. september 2005
[200] "China said to be ready to block Skype until 2008" *Computer Business review/online*, 21. märts 2006
[201] Maitland Alison. "Skype says texts are censored by China" *Financial Times*. 18. aprill 2006

kiirele arengule on viinud mitmed piirkonnad lausa keskkonnakatastroofi äärele (vt. keskkonnateemale pühendatud ülevaadet). Steven Chiu hinnangul võiks just siin olla nišš, kus ka väikesete riikide ettevõtted suudaksid vajaliku oskusteabe olemasolul edukalt Hiina turul opereerida. Hiina turul on võimalik edu saavutada ka nišitootega, mis muudes riikides nii hästi kaubaks ei läheks. Ameerikas peakorterit omav ja ka Eestis tegutsev Clyde Bergmann müüb Hiinas näiteks elektrijaamades kasutatavaid põlemiskambri puhastussüsteeme.[202] Peamine oht, mis ka keskkonnatehnoloogiliste projektide juures valitseb, on see, et välisfirmasid sunnitakse oma tehnoloogiat kohalikule firmale edasi andma ning nii võib hiljem tekkida kohalik firma, mille konkurentsieelis põhineb välisfirmalt "välja pressitud" oskusteabel.

4.2.4. Majandussuhteid arendavad üksused

Eesti-Hiina majandusühiskomisjoni kohtumised.

1993. aastal sõlmitud majandus- ja kaubanduskoostöö lepingu elluviimisel tekkivate probleemide lahenduseks on moodustatud ühiskomisjon, mis tuleb kokku kord kahe aasta tagant. Ühiskomisjoni kaasesimeesteks on tavaliselt Eesti poolt välisministeeriumi asekantsler välismajanduspoliitika ja konsulaarküsimustes ning Hiina poolt sealse väliskaubanduse ja majanduskoostöö ministeeriumi Euroopa asjade osakonna direktor. Komisjoni isikuline koosseis muutub iga kord ning liikmed kinnitatakse valitsuse poolt. Esindatud on välisministeeriumi välismajanduspoliitika ja arengukoostöö osakond, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. Kindel koosseis otsustatakse vahetult enne iga kohtumist.

Viimaste aastate kohtumised:

1998. a, 13. oktoober Pekingis

Teemad:

1) Otsekontaktide soodustamine, messide, näituste korraldamine, turgude tutvustamine.
2) Investeeringute struktuuri ja baasi laiendamine.
3) Kaubandusega seotud nõudmiste ühtlustamine.

Välisminister Zhang Deguang, kellega kohtuti, pani ette koostöö tõhustamise linnade ja provintside tasandil ning ärisidemete arendamise sellel tasemel. Teemadeks olid ka teadusalane kooperatsioon ning Teaduste Akadeemiate vahelised koostöölepingud. Külastati tsiviillennuametit, kus arutati otselennuühenduse loomist

2001. a, 31. juuli Tallinnas

Teemad:

1) Hiina liitumine WTOga.
2) Kaubandus- ja majandussuhted.

[202] Fischman Ted C. (2005) *China, INC*, Scribner, New York, p. 114

3) Hiina pool kutsus üles osalema messidel ja näitustel.
4) Eesti huvi kaupade transiidi vastu Lääne-Europa ja Põhja-Euroopa turgudele.

Arutluse all olid ka meretranspordi ja tollikoostöö projektid ning Hiina delegatsioon külastas ka EAS'i, Elcoteq'i, Masekot ja Tallinna Sadamat

2003. a, 11. november Pekingis

Teemad:
1) Koostöö tsiviillennunduses, transiidis, logistikas ja tööstustootmises.
2) Eesti kaupade turustamine Hiina turul.

Tõdeti, et peamised lepingud on sõlmitud, vajalikuks osutub koostöö laiendamine linnade ja kohalike omavalitsuste tasandile, ettevõtete ja ametkondade otsekontaktid. Hiina pool näitas üles huvi Eesti Raudtee, elektroonika, monitooringusüsteemide, biotehnoloogia ja põlevkivi vastu.

2005. a, 30. august Tallinnas

Teemad:
1) Majandusareng ja majanduskoostöö.
2) Eestipoolne suur kaubanduspuudujääk.
3) ELi kui Hiina strateegilise partneri ja suurima kaubanduspartneri roll.

Arutati ka vastastikuseid investeeringuid. Eestist oli Hiinasse investeerinud kolm firmat, kogusummas 0,7 miljonit dollarit ja Hiinast Eestisse kaheksa firmat, summas 1,5 miljonit dollarit. Läbivaks teemaks, nii nagu eelnevateski läbirääkimistes, oli transiidiküsimus ning Hiina poole mure, et Eesti viisat on raske saada.

Järgmine, järjekorras juba seitsmes arutelu, leiab aset 2007. aastal Pekingis. Eesti-Hiina majandusühiskomisjoni kohtumiste näol on tegu tänuväärt foorumiga, kus mõlemal poolel on võimalik tõstatada kahepoolselt huvipakkuvaid teemasid. Konsultatiivorganina on need võrdlemisi efektiivsed, kuid samade teemade kordumine aastate lõikes osutab muuhulgas ka seda, et tegelik võime olukorra muutmiseks on majandusühiskomisjoni kohtumistel vähene.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS)

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus on loodud Majandusministeeriumi poolt 2000. aastal. Peamiseks eesmärgiks on edendada Eesti ettevõtluskeskkonna ja ettevõtete konkurentsivõimet. Aktiivselt tegutsetakse viies valdkonnas: Eesti ettevõtete konkurentsivõime suurendamine välisturgudel, välismaiste otseinvesteeringute kaasamine, turismiekspordi ja siseturismi arendamine, tehnoloogia-alaste ja uuenduslike toodete ja teenuste väljatöötamine ning Eesti ettevõtete ja ettevõtluskeskkonna arendamine, samuti üldine ettevõtlusteadlikkuse tõstmine.

EASi jaoks on Hiina-suund võrdlemisi uus ning aktiivsemalt on sellega tegeletud alates 2006. aasta juulist, kui otsustati rajada esindus Hiinasse. EASi Hiina

projektijuhi Valle Feldmanni sõnul rajatakse esindus tõenäoliselt Shanghaisse, kuna sellesse piirkonda jäävad Hiinas tegutsevate ettevõtete peamised ärihuvid.[203]

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (KTK)

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda koondab 2006 a oktoobri andmetel üle 3420 liikme, kelleks on valdav enamus Eesti suurematest ettevõtetest. KTK põhikirjalised eesmärgid on oma liikmete huvide esindamise Eesti majanduspoliitika kujundamisel, sidemete loomine välisriikide organisatsioonide ja üksikisikutega, näituste ja messide korraldamine ning neist osavõtu koordineerimine, informatsiooni ja konsultatsioonide pakkumine, olles seeläbi abiks partnerite leidmisel ja turu-uuringute teostamisel, ja samuti tegelemine kaupade saatedokumentide tõendamisega ning väljastamine rahvusvaheliseks majandustegevuseks vajalikke dokumente.

Hiina-suunaliste teemadega on seni tegeletud vastavalt vajadusele ning eraldi Hiina-suunalist tegevuskava ega strateegiat ei ole. Peamiseks sellega kaasnevaks probleemiks on organisatsiooni institutsionaalse mälu puudumine – koos inimesega lahkub organisatsioonist ka teave senitehtu kohta. Seisuga sügis 2006 on ettevalmistamisel kuni kümne väikese või keskmise suurusega ettevõtte osalemine rahvusvahelisel kontaktmessil EU-CHINA Partenariat 9.-10. novembril 2006 Edela-Hiinas Chengdus.

5. Kultuurisuhted

1993. aasta 3. septembril Hiina ja Eesti vahel sõlmitud kultuuri-, haridus- ja teaduskoostöö leping on formaalseks aluseks kahe riigi sellealastele suhetele. Kultuurivahetuse raames on toimunud rida tantsu- ja muusikarühmade kahepoolseid külaskäike, Eesti filme on näidatud Hiinas ja Hiina filme vaadatud Eestis. 2006. aasta sügisel esilinastus ka esimene ühiselt koos Hiina ja Soome partneritega toodetud film *"Jade Warrior"*, milles Eesti poole panus seisnes mõningases finantstoes, Elle Kulli rollis ja Eestis vändatud võtetes.[204] Hiinas hakatakse filmi levitama 150 koopiaga.

Hariduskoostöö vallas väärib märkimist Hiina valitsuse pakutud stipendiumid, mida kasutades on igal aastal mõnel Eesti tudengil võimalus Hiinasse õppima siirduda. Eestis on õppimas ka enam kui 100 Hiina tudengit[205], kes kasutavad ära peamiselt siinsete eraülikoolide poolt pakutavaid inglisekeelseid õppimisvõimalusi. Samas kui arvestada, et Hiina on maailma suurim tudengite eksportija, ning erinevatel hinnangutel õpib välisriikides enam kui 300 000 Hiina tudengit, siis on selge, et arenguruumi Hiina tudengite Eestisse meelitamisel on. Kuna lisaks ülikoolis omandatud teadmistele tekib välisriigis ülikoolis käinud inimestel ka isiklik suhe õppekohaks olnud riigiga, siis on juba kahepoolsetele rohujuure tasandi kontaktidele mõeldes vajalik läbimõeldult Eestit Hiinas esitleda kui sobivat kohta hea hariduse

[203] intervjuu EAS Hiina projekti juhiga, oktoober 2006
[204] Laasik, Andres "Välispartnerid viivad Eesti filmi maailma kuulsust koguma" EPL Online, 13. oktoober 2006
[205] Hiina suursaadik Xie Junpingi intervjuu Eesti ja Hiina diplomaatiliste suhete kehtestamise 15. aastapäeval, ETV intervjuu, 11. september 2006

omandamiseks. Kuna lähiaastatel on oodata ka Eestis ülikooli astuvate noorte arvu vähenemist, siis sõltub paljude väiksemate eraülikoolide ellujäämine nende võimekusest välistudengite arvu suurendada. Magistriõppesse pürgivate Hiina tudengite vastuvõtmist diskrediteeris 2006. aasta kevadel puhkenud skandaal, kus selgus, et suurel osal EBSis magistriprogrammis õppinud Hiina tudengitest ei olnud vajalikku ettevalmistust ja kodumaal olid nad omandanud vaid kutsekeskharidusele vastava haridustaseme.[206]

Teine teema, mis samuti hariduskoostöö valda langeb, on keeleõpe. Hetkel on Eestis hiina keelt võimalik õppida vaid vähestes kohtades ning ülikooli peaaine tasemel vaid Tallinna Ülikoolis, kus ette valmistatakse Hiina ja Aasia kultuuriloo tundjaid. Samas puudub Eestis peaaegu et täielikult tasemel ekspertiis tänapäeva Hiina poliitika ja majanduse küsimustes, ka hiina keelt vabalt oskavaid eestlasi leidub väga vähe. Et Eesti ja Hiina suhteid teadlikumalt arendada, oleks vajalik teha teadlikke pingutusi Hiina ja Aasia kultuuri- ja majandusruumi tundvate inimeste arvu suurendamiseks. Alustada tuleks keeleõppest ning üheks konkreetseks projektiks võiks olla Eestisse Kong-Fuzi keskuse rajamine[207]. Tegemist on Hiina valitsuse algatusega, kus välisriikides asuvate ülikoolide juurde luuakse hiina keele õppimist propageeriv üksus – Kong-Fuzi keskus. Lätis on juba sarnane algatus tehtud ning võimalused hiina keele õppeks paranemas. Oluline oleks ka aktiivselt propageerida osalemist Euroopa Liidu poolt organiseeritavates programmides, mis võimaldavad omandada teadmisi Hiina ärikliima ja -tavade kohta. Alates 2006. aastast on Euroopa Komisjon algatanud EL-Hiina Ettevõtjate Vahetus- ja Treeningprogrammi, mis järgmise 5 aasta jooksul pakub koolitust 200 Euroopa firmajuhile.[208]

Ka teadus- ja innovatsioonialane koostöö omab suurt potentsiaali ning 2000. aastal on alla kirjutatud Eesti ja Hiina Teaduste Akadeemiate koostöömemorandum. Üheks esimeseks koostööprojektiks võiks olla näiteks põlevkivi kasutusvõimaluste ühine uurimine.

6. Eesti naabrite Hiina-poliitika

Läti

Läti on riik, mille ajalugu, geograafiline asend ning sellega seonduvalt ka võimalused ja potentsiaal on sarnaseimad Eestiga. Seega võib eeldada, et meie huvid Hiinaga suhtlemises on peaaegu identsed ning edu saavutamiseks peame suutma oma lõunanaabreid edestada ning veenma Hiina partnereid, et just Eesti on Baltimaadest kõige sobivam riik diplomaatiliste ja majandussuhete arendamiseks.

Lähemal vaatlusel aga selgub, et kuigi nii Eesti kui Läti huvid ning plaanid seoses Hiina-suunalise välispoliitikaga on tõepoolest pea identsed, on Eesti ja Läti suhted Hiinaga peale taasiseseisvumist olnud vägagi erinevad.

[206] PM Online, "EBS ja haridusministeerium otsivad kohtuvälist lahendit" 1. aprill 2006
[207] Phillip C. Saunders (2006) "China's Global Activism: Strategy, Drivers, and Tools" Institute of National Strategic Studies, Occasional Paper 4. juuni
[208] Commission Working Document. "Closer Partners, Growing Responsibilities. A policy paper on Eu-China trade and investment: Competition and Partnership" 24. oktoober 2006

6.1.1. Läti ja Hiina kahepoolsete suhete areng[209]

Hiina tunnustas Läti iseseisvust samal päeval kui Eesti iseseisvustki – 7. septembril 1991 - ning diplomaatilised suhted rajati samuti juba 12. septembril. Hiina oli üheks esimeseks kolme Balti riigi iseseisvuse tunnustajaks ning Läti välisministeeriumi kodulehe andmetel ei olnud Hiina kunagi tunnustanud ka Läti liitmist NSVLiga. Ka Eesti peaminister Andrus Ansip tõi selle fakti välja oma kohtumisel Hiina välisministri Li Zhaoxing'iga Tallinnas 2005. aastal, väites, et juba Mao Zedong oli 1964. aastal nimetanud Balti riikide annekteerimist ebaseaduslikuks[210]. Arvestades, et Hiina tegi selle avalduse peale suhete tõsist halvenemist Hruštšovi poolt juhitud Nõukogude Liiduga (lõhe kahe juhtiva kommunistliku riigi vahel sai alguse juba 1950. aastate lõpus ning jõudis haripunkti kümme aastat hiljem, mil Hiina-NSVLi piiril toimusid relvastatud kokupõrked), siis on see faktina küll intellektuaalselt huvipakkuv, ent reaalset toetust Balti riikidele see tol ajal siiski ei signaliseerinud. Sellegipoolest on tegu faktiga, mille kordamine riigijuhtide tippkohtumisel on teretulnud lisanduseks diplomaatilisse kõnepruuki, luues kohtumise alguses sõbraliku fooni.

Kui Eesti ja Hiina heade suhtete aluseks on suuresti presidentide Lennart Meri ja Jiang Zemin'i poolt 1994. aastal Hiinas allkirjastatud ühiskommünikee, millega Eesti tunnustab "ühe Hiina" poliitikat, siis Läti ja Hiina suhted olid samal ajal küllaltki suures kriisis. Kui Eesti välisteenistus panustas suhete arendamisel kohe algusest peale Mandri-Hiinale, siis Läti tegi erineva valiku ja perioodil 6. novembrist 1991 kuni 9. märtsini 2004 kehtis Läti ja Taiwani vahel majanduskoostöö leping. Suhteid hoiti ülal ka konsulaatide tasemel ning veebruarist 1992 kuni juulini 1994 tegutses Riias Taiwani konsul. Suhete ametlik arendamine Läti ja Taiwani vahel aga oli vastumeelt Hiinale, kes kutsus Riiast tagasi enda suursaadiku; diplomaatilisi suhteid Lätiga ei katkestatud, kuid saatkonna töö oli halvatud. Suhted normaliseerusid alles pärast Taiwani konsulaadi sulgemist 1994. aastal. Hiina saatkonna töö Riias taastus ning hiljem samal aastal käis ka Läti president Guntis Ulmanis Hiinas esimesel riigivisiidil. Tagantjärele hinnates oli Läti võit suhete arendamisest Taiwaniga kas olematu või hoopis negatiivne, mida tõestab ka asjaolu, et 2004. aastal annulleeriti Seimi otsusega majanduskoostöö leping Läti ja Taiwani vahel. Läti toetab täna ametlikult "ühe Hiina" poliitikat ning püüab edendada majanduskoostööd just Mandri-Hiinaga. Taiwan omab hetkel Riias küll jätkuvalt oma esindust (Taipei missioon Läti Vabariigis) kuid Läti üldine poliitika on selgelt suunatud Hiina toetuse võitmisele.

Läti avas oma saatkonna Pekingis 1998. aastal ning seda asus juhtima *charge d'affairs* Peteris Pildegovics. Esimene suursaadik Einars Semanis sai akrediteeringu Pekingisse alates 25. jaanuarist 2000. Praegu on Läti saadikuks Pekingis Janis Lovinks ning saatkonnas töötab kokku 5 inimest. Tegu oli pikka aega ainsa Läti saatkonnaga Ida-Aasias, kuid alates 2006. aasta aprillist on avatud ka saatkond Tokyos. Alates 10. novembrist 2002 on Läti parlamendis olemas Läti-Hiina

[209] Peamiseks allikaks faktide osas on Läti välisministeeriumi koduleht. Ministry of Foreign Affairs of Latvia: Relations Between Latvia and China. (www.mfa.gov.lv), info viimati ajakohastatud 7. septembril 2006.
[210] Alo Raun, "Hiina välisminister ootab Eesti-Vene piirilepingut", *Postimees*, 18. August 2005.

parlamendigrupp ning sarnaselt Eestiga on nüüd ka Lätil Hiinaga ühised majandus- ja kaubanduskoostöö komitee kohtumised. Esimene nest toimus 27. juulil 2001 Riias. Viimastel aastatel on aset leidnud ka tihedad poliitikakonsultatsioonid ministeeriumide tasemel.

Üldise trendina on Läti ja Hiina vahelised kohtumised sagenenud alates 2000. aastast ning viimaste aastate tippsündmusteks on Hiina eelmise presidendi Jiang Zemin'i riigivisiit Lätisse 10.-12. juunil 2002 ja Läti presidendi Vaira Vike-Freiberga vastukülaskäik 12.-18. aprillil 2004. Võrreldes Eestiga võib siiski suhteliselt suure kindlusega öelda, et seoses Taiwanit soosiva välispoliitikaga, eriti 1990ndate alguses, on Lätil keerulisem saavutada Hiinaga tihedat ja kõrgetasemelist diplomaatilist suhtlust, mis oleks heaks baasiks edasistele majanduslikele koostööprojektidele. Läti presidendi Vaira Vike-Freiberga pürgimisel ÜRO peasekretäri kohale 2006. aasta sügisel oli just Hiina vastuhääl üks kahest punasest häälest (teine hääl pärines loomulikult Venemaalt), mis meie lõunanaabrite kandidaadi konkurentsist eemaldas[211]. Samuti ei kuulu Läti nende riikide hulka, mida Euroopas ringreisi tegevad Hiina kõrged valitsusametnikud reeglina külastavad. Heaks näiteks on siin Hiina Rahva Poliitilise Konsultatiivkongressi esimehe Jia Quinglin'i visiit Eestisse 28.-30. oktoobril 2006. Hiina poliitilises hierarhias neljandal positsioonil olev mees lendas Eestisse Leedust ning järgmise külastatava riigina suundus Ukrainasse.

Üheks valdkonnaks, kus Läti on suutnud oma suhete arendamises Hiinaga edukam olla, on suhete formaliseerimine mõlema riigi linnade vahel. Juba alates 17. aprillist 1996 on Riia sõpruslinnaks jõukas Suzhou tööstuslinn Hiinas. Linnade omavaheline suhtlemine on võrdlemisi tihe, on vastastikuseid visiite ning Riia linna 800. aastapäeva puhul saadi näiteks Suzhou linnalt kingiks hiina teemaja Kronvaldi pargis. Alates jaanuarist 2003 on olemas ka koostööleping Daugavpilsi ja tööstuslinna Harbiini vahel. Lätlasi seob Harbiiniga tõik, et seal oli enne II maailmasõda võrdlemisi arvukas lätlaste kogukond. Teistest Läti linnadest plaanib Liepaja koostööd Changzhou ja Shanghai'ga ning Jurmala, mis samuti mõne Hiina linnaga koostööd teha tahaks, mõtleb Guilini peale. Eesti linnadest on Tallinn edendanud suhteid Pekingiga; suhete kulminatsiooniks oli 30. novembril 1998 sõlmitud sõbraliku koostöö leping, kuid hilisemad kontaktid on jäänud tagasihoidlikemaks. Kahtlemata on koostöö arendamine linnade vahel üks suurepäraseid võimalusi kahepoolsete suhete edendamiseks, millest ka Eestil õppida oleks. Sõpruslinnu võiksid Hiinast otsida teisedki Eesti linnad peale Tallinna, aga kindlasti tuleks loodavate suhete puhul kvantiteedile kvaliteeti eelistada.

6.1.2. Majanduskoostöö

Hiina ei ole hetkel Läti jaoks kuigi oluline kaubanduspartner. 2003. aastal avaldas Läti Investeerimis- ja Arengu Agentuuri (Läti vaste Eesti Ettevõtluse Arengu Sihtasutusele) juht Elerts Maris Läti juhtivas äriväljaandes *Dienas Bizness* artikli "Aasia on ka Läti jaoks potentsiaalne turg"[212], kus ta nentis, et kuigi Läti eksport Hiinasse on kasvamas, ei ole Aasia näol tegu Läti jaoks prioriteetse ekspordituruga.

[211] Raud Neeme (2006) "Läti presidendil napib ÜRO juhiks saamiseks toetust" *Postimees*, 27. september. Peamine põhjus miks Hiina oma vastuhäälega Vaika Vike-Freiberga konkurentsist elimineeris oli see, et ta toetas ideed valida seekordseks peasekretäriks Aasia riigi kodanik.
[212] Elerts Maris (2003) Âzija arī Latvijas perspektīvu tirgus. *Dienas Bizness,* 25 november

Peamiste põhjustena sellise situatsiooni kujunemisel tõi ta välja kauge vahemaa, erinevad äritavad ning samuti Aasia turgudele sisenemiseks vajalike taustauuringute tegemise kõrge hinna. Sarnased põhjused on piiranud ka Eesti ettevõtete tegevust Aasia ja Hiina suunal, kuid vaadates statistikat, tuleb tõdeda, et Eesti ettevõtted on Hiina turul olnud märgatavalt edukamad kui nende Läti konkurendid. Kui Eesti eksport Hiinasse ületas 2005. aastal 528 miljoni krooni piiri, siis lätlased eksportisid samal ajal vaid napi 125 miljoni krooni eest[213]. Suurem on ka Eesti import Hiinast, seda ilmselt tänu kontsernisisesele kaubandusele, kus Elcoteq'i ärimudel näeb ette odavate detailide sisseveo Hiinast ning nende kokkupanemise oma Eestis asuvas tehases. Lätlased müüvad Hiinasse peamiselt vanametalli, masinaid, elektroonikatooteid ja ka puidutooteid. Üheks edukamaks eksportijaks Hiinasse on kuni 2004. aastani Microlink'i gruppi kuulunud SAF Tehnika, mis suunab koguni 60% oma toodangust Hiina turule. Tooteks on detailid mobiilivõrkude tarvis ning klientideks Hiina mobiilioperaatorid China Unicom ja China Mobile. 2005. aastal oli Hiina Läti jaoks tähtsuselt 32. ekspordipartner (0,21% koguekspordist) ning 17. impordipartner (1,57% koguimpordist). Praeguste majandussuhete tagasihoidlikkusest hoolimata usub Läti majandusministeerium, et Euroopa Liiduga ühinemine toob kaasa kaubavahetuse aktiivistumise ka Hiinaga, ning prognoosib Hiina tõusu Läti jaoks tähtsuselt 7. kaubanduspartneriks.[214]

Läti, nii nagu Eestigi, näeb peamist majanduskoostöö tegevusvälja transpordi- ja logistikasektoris. Idee transportida kaupu Hiinast, kasutades selleks Baltikumi raudteed ning sadamaid, on ahvatlev ka lätlaste jaoks ning siin joonistub välja üks kindel piirkond, kus Läti ja Eesti on teineteise jaoks võistlejad. 2005. aasta sügisel käis Baltikumi sadamate ja raudteedega tutvumas hiinlaste delegatsioon, kes peaks otsustama, kuidas Hiina pool ideega edasi tegeleb.[215] Läti valitsus on samuti üles näidanud olulist initsiatiivi, võitmaks Hiina kaupade jaotuskeskuse projekti eelkõige endale. 31. mail 2006 kutsus Läti peaminister Aigars Kalvītis kokku Riias resideeruvate Hiina, Venemaa ja Kasahstani saadikute koosoleku, kus Läti sadamate ja raudtee esindajad tutvustasid Läti eeliseid planeeritava transiidikoridori Euroopa-poolse otsana.[216] Läti välisministeerium nimetab põhiliste käigusolevate koostööprojektide hulgas "transkontinentaalset silda" (see tähendab Ventspilsi, Riia ja Liepaja sadamate väljaehitamist, kaasates Läti Raudtee ja Balti Konteinerterminali ja seades eesmärgiks Läti sadamate kasutamise Hiina kaupade transpordil Lääne-Euroopasse). Ka mainitakse investeeringute tegemist Liepaja sadamasse ning Liepaja ja Daugavpilsi lennujaama, samuti raudteealast koostööd Raudtee Koostöö Organisatsiooni[217] raames.

[213] info Eesti ekspordi kohta Eesti Statistikaametist, Läti ekspordi kohta Läti välisministeeriumi koduleheküljelt. Läti andmed olid antud dollarites, kuid on ümber arvutatud vastavalt Eesti Panga vahetuskursile oktoobris 2006.
[214] Birzins Artis (2004), Bilateral diplomatic and economic relations between East Asia and the new EU members: The case of Latvia, *Asia Europe Journal*, 2: 230
[215] Eesti välisministeeriumi koduleheküg
[216] Läti Riigikantselei (2006) The Prime Minister and the Ambassadors of China, Russia and Kazakhstan discuss creation of a transit corridor from China to Latvia. 31 mai 2006. www.mk.gov.lv/en/aktuali/zinas/2006/05/31/31052006/
[217] Organisation for Railway Cooperation. www.osjd.org

6.1.3. Muu koostöö

Läti Ülikoolis Riias on võimalik õppida nii hiina keelt kui sinoloogiat, tomunud on nii õppejõudude kui tudengite vahetus Hiina ülikoolidega. Alates 2005. aastast võetakse hiina keelt õppida soovivaid tudengeid vastu iga-aastaselt (varem võeti neid vastu üle aasta). 2005. aasta sügisel avati koostöös Hiina Keele Rahvusvahelise Nõukoguga[218] Riia Stradinši Ülikoolis Kong Fuzi keskus, mille juhiks on Jeljena Staburova. Keskus on seadnud eesmärgiks hiina keele ja kultuuri populariseerimise Lätis ning seoses ülikooli peamise spetsialiseeritusega (tegu on endise Läti Meditsiiniakadeemiaga) on seatud üheks eesmärgiks ka traditsioonilise Hiina meditsiini uuringud. 2006. aasta jaanuaris Hiina saatkonnas Riias kevadfestivali tähistamiseks organiseeritud "Hiina Keelesilla" peol osales enam kui 100 hiina keele õpetajat ja õppijat. Samuti toimuvad Läti Ülikoolis hiina keele oskuse võistlused üliõpilaste vahel.

Kultuurivahetus on samuti olnud aktiivne, hõlmates kunstinäitusi, muusikaetendusi ning muid koostöö vorme. Kultuurivallas toimuva aktiivse suhtluse peapõhjusena nähakse Läti ja Hiina kultuurivahetuse lepingut riikide kultuuriministeeriumide vahel (programm kehtis aastatel 2002-2005), samuti tõika, et sõpruslinnad Riia ja Suzhou omavahel aktiivselt suhtlevad.[219] Huvitav tõsiasi on ka Läti arhitektide edu – Pekingi olümpia jalgrattatreki ehitus toimub projekti järgi, mille koostöös sakslastega esitasid just lätlased. Riias tegutseb ka Hiina suurima uudisteagentuuri Xinhua harukontor.

6.2. Kokkuvõtteks

Hoolimata sellest, et iseseisvuse taastamise ajal olid nii Eesti kui ka Läti oma suhetes Hiinaga väga sarnases seisukorras, olid järgnevad arengud riigiti erinevad. Läti suhtlus Taiwaniga kahjustas tema võimet Hiinaga konstruktiivset dialoogi pidada ning nii diplomaatiline kui majanduslik suhtlus Läti ja Hiina vahel hakkas hoogu koguma alles eelmise kümnendi lõpus. Tänaseks on ekspordi- ja impordinumbrid tõusuteel, kuid jäävad veel oluliselt alla Eesti vastavatele näitajatele suhetes Hiinaga. Läti valitsus toetab ideed meelitada Hiina kaupu Euroopa turule toov transpordikoridor just Läti sadamatesse ning on üles näidanud ka sellesuunalist aktiivsust.

Õppida võiks lätlaste edust linnadevahelise suhtluse arendamise alal – eriti just Suzou ja Riia omavaheline koostöö tundub olevat hästi käivitunud. Samuti on lätlased hakkama saanud Kong Fuzi keskuse loomisega Riiga; see on kujunenud kanaliks, mille kaudu Hiina valitsus saab populariseerida hiina keele õpet eri riikides. Lätlaste jaoks tähendab sellise keskuse olemasolu paremaid võimalusi hiina keele ja kultuuri õppeks. Selle keskuse loomine Eestisse avaks ka eestlastele sarnased võimalused.

[218] Chinese Language Council International (english.hanban.edu.cn)
[219] Birzins Artis (2004), Bilateral diplomatic and economic relations between East Asia and the new EU members: The case of Latvia, *Asia Europe Journal*, 2: 230

Milline võiks olla Eesti-Hiina suhetele tulevik: Poliitikasoovitused – kokkuvõte

Välispoliitika

- Eesti peaks endale teadvustama oma Hiina-suunalisi huve ja eesmärke ning koostama nende saavutamiseks põhjaliku ja parteide-ülese strateegia, seades endale realistlikud eesmärgid nii viie, kümne kui ka kahekümne aasta lõikes.

- Eesti peaks eesmärgiks seadma ka otsesema osaluse ELi ja Hiina poliitilises ja julgeolekudialoogis, et paremini mõista partnerluse raames arutluse all olevaid eri poliitilisi nüansse; pikemas perspektiivis eeldab see omakorda teadlikku sekkumist valitsuse poolt, edendamaks lisaks juba olemasolevatele keele- ja kultuuriõppevõimalustele õpinguid Aasia poliitika, julgeoleku ja majanduse alal.

- Eesti peaks kasu lõikama ELiga liitumisele eelnenud majanduspoliitilise reformi kogemusest, et paremini mõista Hiinas asetleidvaid väikesemõõtmelisi poliitilisi ja sotsiaalseid reforme; võrreldes neid enda kogemusega, tuleks üritada viimase edasiandmist Hiina partneritele, eriti kohaliku omavalitsuse tasemel. Selle eesmärgi nimel oleks soovitatav rajada ka regulaarsed, inimtasandil põhinevad vahetused/kontaktid Eesti linnade ja regioonide ning Hiina regioonide vahel.

- Kooskõlas Hiina võimude poolt välja näidatud huviga lähemaks koostööks justiits- ja sisekaitse valdkonnas võiksid Eesti võimud vaimusilmas näha võimalust Hiina ametnikele välja pakkuda võimalust kahepoolseks ekspertide vahetuseks, et tegeleda küsimustega nagu organiseeritud kuritegevus, rahapesu ja narkokaubandus.

Kaitsekoostöö

- Eesti peaks jätkuvalt toetama praegust ELi relvaembargot Hiina suhtes, nii ELi-Hiina suhete tasandil kui ka kahepoolselt; see on oluline, kuivõrd Eesti jaoks on tähtis saavutada suuremat kooskõla oma välis- ja julgeolekupoliitika vahel, eriti arvesse võttes Eesti seotust inimõiguste ja demokraatiaküsimustega oma vahetus läheduses. Teisest küljest ei tohiks relvaembargo toetamine kahjustada üldiseid julgeolekukoostöö sidemeid Eesti ja Hiina vahel.

- Eesti peaks meeles pidama, et julgeolekukoostöö sidemed Hiinaga, kaasa arvatud sõjalise varustuse vahetamine isegi vaid treeningeesmärkidel, võib mõjutada julgeolekukoostöö suhteid USAga. Isegi kui selline asjade käik on ülimalt spekulatiivne, peaks Eesti siiski eri juhtumitele ükshaaval lähenema. Jällegi ei tohiks seda teha Eesti laiemate kaitse- ja julgeolekukaalutluste arvelt.

- Eesti peaks püüdma tõsta oma julgeolekukoostöö suhete taset Hiinaga peamiselt inimestevahelisel tasandil. Hiljutised kaitseatašeede nimetamised mõlemal poolel oma vastavatesse saatkondadesse on ametlike diplomaatiliste

suhete tasemel julgustav näide. Ka julgeolekuspetsialistide vahetus, kasutades Balti Kaitsekolledžit ja sellele vastava tasemega Hiina institutsioone, peaks olema institutsionaliseeritud. Tuleks püüda arendada kahepoolseid julgeolekuõpingute programme; planeerida võiks ka ühise autorlusega (koos kirjutatud) publikatsioone Eesti ja Hiina julegeolekuõpetlaste poolt, eriti rahu ja konfliktiuuringute vallas, sh rahuvalve teemal.

- Praktilisel tasemel võiksid regulaarsed ühised rahuvalve treeningoperatsioonid Paldiskis asuvas Eesti Rahuvalve Treeningkeskuses olla peamiseks tulemusele orienteeritud kahepoolseks julgeolekukoostöö vormiks. Seda tuleks teha ühenduses eelpoolmainitud ühise julgeolekuõpingute programmi arendamisega Balti Kaitsekolledžis.

Keskonnakoostöö ja energeetiline julgeolek

- Kaupade impordil Hiinast peaks Eesti arvesse võtma nende kaupade tootmistehnoloogia keskkonnasõbralikkust; võimaluse korral tuleks eelistada kaupu, mis on toodetud säästliku arengu põhimõtteid silmas pidades ning mille tootmisel pole kahjustatud Hiina looduskeskkonda.

- On tõenäoline, et lähemas tulevikus tekib Hiinas suuremahuline nõudmine erinevate säästlike keskkonnatehnoloogiate järele (jäätmetöötlus, keskkonnasõbralik tootmine, reostava tööstuse keskkonnasõbralikuks muutmine). Eesti peaks välja filtreerima kasulikke kogemusi oma hiljutisest kogemusest ressursse raiskava ja suurte negatiivsete keskkonnamõjudega tootmise muutmisest säästlikuks ja vähemsaastavaks. Valitsusvõimude rolliks võiks siin olla inimeste ja ettevõtete vaheliste konsultatsioonvõrgustike tekke soodustamine.

- Eesti peaks püüdma oma energiakoostöös Hiinaga esiplaanile seada "pehmeid" julgeolekuaspekte; täpsemalt hõlmaks see laiendatud koostööd kodumaiste ja regionaalsete regulatoorsete raamistike tasemel energia- ja elektrisektoris. See on keskse tähtsusega, kui arvestada ELi tasemel toimuvat energiaturgude liberaliseerumist. Teisest küljest on Hiina vastamisi oma liiga laiali venitatud energiaturuga, mis mitmel moel peegeldab praegust situatsiooni Euroopa Liidus. Eesti võimud peaksid püüdma täita ka vahendajate rolli rahvuslike energiakandja(te) ja selle vastetega Hiinas, edendades selle tarbeks vajalikke inimeste vahelisi kontakte vastavates ministeriaalsetes asutustes.

- Nagu ametiisikud mõlemalt poolt on märkinud, on koostööl põlevkivi tootmise ja töötlemise osas kõrge potentsiaal muutuda väga oluliseks aspektiks üldises energiakoostöös Eesti ja Hiina vahel. Ühistegevuse initsiatiivid elektri tootmises ja võimaluste otsimises puhta energia allikate arendamiseks peaksid jääma selle koostööprogrammi peamisteks prioriteetideks. Vaimusilmas tuleks näha ka regulaarseid mõlemapoolseid teadlasvahetusi.

- Mõlemad pooled peaksid püüdma arendada ühiseid uurimisprogramme keskonnasõbralike energiaallikate edendamiseks. Selle jaoks oleks vajalik

ühiselt investeerida uutesse põlevkivi kaevandamise ja kasutamisega seotud tööstuslahendustesse. Arvesse tuleks võtta ka Eesti Kyoto protokolliga võetud kohustust vähendada kasvuhoonegaaside eraldumist aastaks 2012 8% võrra.

- Eesti peaks koos Läti ja Leeduga mõtlema multibilateraalse, Hiinat hõlmava koostöövõrgustiku peale, mille teemadeks oleksid ühine uurimustöö ja investeeringud tuumasektori arendamiseks; ühised sektoripõhised seminarid ja uurimisprotseduurid peaksid olema ette valmistatud enne vajalikke poliitilisi konsultatsioone, et kindlustada ühised omandireeglid.

Kodanikuühiskond ja valitsuvälised organisatsioonid

- Eesti valitsusametnikud ei peaks kartma teatud Hiina poliitikate või positsioonide kritiseerimist, mis võivad olla vastuolus inimõiguste printsiipidega. Enamasti on Hiina võimud tundlikumad majandusdiplomaatia küsimuste suhtes ning ei ole võimalik täie kindlusega väita, et hästipõhjendatud kriitika - juhul kui seda vajalikuks peetakse - mõjuks hävitavalt kahepoolsetele suhetele. Samas pole võimalik väita ka vastupidist ning seega on kindlam viis vastava surve avaldamiseks läbi EL ametlike sisukohtade multilateraalsel tasandil.

- Eesti võimud peaksid täitma vahendajate rolli kohalike valitsusväliste organisatsioonide ja nende hetkel Hiinas tegutsevate rahvusvaheliste ametivendade vahel. Selle eesmärgi nimel peaks Eesti kasutama oma praktilist kogemust valitsusväliste organisatsioonide abistamises teistes riikides (nagu Valgevene, Moldova ja Gruusia). Eesti võimud ja valitsusväliste organisatsioonide esindajad peaksid siiski meeles pidama, et üldine, poliitiline, sotsiaalne ja kultuuriline kontekst Hiinas võib erineda Ida- ja Kagu-Euroopa omast; seda silmas pidades peaksid Hiina suhtes potentsiaalset huvi tundvad valitsusvälised organisatsioonid omama eelnevalt võimalust osaleda Aasia/Hiina koolitusprogrammides, mis hõlmaksid nii kvalifitseeritud teoreetikute kui ka praktikute ühiselt organiseeritud seminare ja konverentse.

Majanduskoostöö

- Sarnaselt tervet Hiina-suunalist välispoliitikat silmas pidava strateegiadokumendiga on ka majanduskoostöö vallas oluline nii lühikest kui pikka perspektiivi silmas pidava strateegia koostamine. Hetkel võib ühe probleemina välja tuua suhtluse ja algatuste liigse sõltuvuse konkreetsetest indiviididest ning institutsionaalse mälu puudumise. Laiema strateegia olemasolu aga lubaks samu eesmärke järjekindlalt silmas pidada.

- Lähtuvalt Euroopa Liidu Hiina-suunalisest kaubandusstrateegiast on Eesti ettevõtete jaoks oluline oma konkurentsieelise tõstmine. Selle eesmärgi saavutamise juures omab kriitilist tähtsust liikumine tööjõumahukatest ja madalatest palkadest sõltuvatest tootmisharudest suuremat lisandväärtust

loovatele ja kõrgemal teadustehnilisel kompetentsil põhinevatele tööstusharudele. Riigi rolliks oleks siin suurendada investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ning aidata kaasa tööjõumahukatest tööstusharudest vabanevate tööliste efektiivsele ümberõppele.

- Eesti peaks enda jaoks selgeks tegema oma huvid ELi kaubandussuhetes Hiinaga ning juhul, kui need lähevad lahku ELi poliitika jõujoontest, neid huvisid ka vajalikul tasemel kaitsma. Intellektuaalse omandi kaitse ja piraatkaupade võimalik transport on juba praegu teemad, mille EL on tõstatanud ja milles ka Eestil on reaalselt eksisteerivad huvid.

- Kahepoolsetel kohtumistel on oluline jõuda selleni, et heade diplomaatiliste suhete kõrval oleksid Eesti ja Hiina vahel ka aktiivsed majandussuhted. Esimeseks sammuks oleks teadlikult analüüsida kauaaegset plaani Hiina kaupade jaotuskeskuse rajamisest, koondada ressursse ja huve ning seejärel projekt ka teoks teha. Kui transiidikoostöö on jõudnud uuele tasemele, on üsna tõenäoline, et ülekandeefekti kaudu tuleb Eestisse Hiinast lisainvesteeringuid ning et otsesidemed Eesti ja Hiina ettevõtete vahel muutuvad tihedamaks.

- Oluline on pakkuda toetust Hiina turul tegutsevatele Eesti ettevõtetele. Kuna hetkel Eestis vajalik ekspertiis Hiina ärikliimast ja -tavadest suurel määral puudub, siis on oluline toetada vastavat väljaõpet, pakkudes võimalusi kahepoolsete ärifoorumite ja koolituste korraldamisega ning osaledes aktiivselt ELi vastavates programmides. Eesmärgiks tuleks seada lähema viie aasta jooksul ELi ja Hiina Ettevõtjate Vahetus- ja Treeningprogrammis treenitava 200 eurooplase hulgas vähemalt kaheksa eestlase koolitamist.

- Iseäranis majanduskoostöö puhul on oluline keskenduda kohalikule tasandile ning fokuseerida sihtturg madalamale tasemele kui Hiina tervikuna. Provintside tasandil on lihtsam konkreetsete projektideni jõuda, samuti on kergem arendada inimeste vahelisi otsekontakte. Ka on oluline panna sõpruslinnalepingute abil alus olulisemate Hiina ja Eesti linnade koostööle.

- Eesti ülikoolid (peamiselt eraülikoolid) peaksid vastu võtma laiema strateegia välisüliõpilaste arvu suurendamiseks, et leevendada üliõpilaste arvu demograafilistest protsessidest tingitud vähenemist järgmise viie aasta jooksul, millega võib kaasneda tudengite arvu langemine ülikoolis alla kriitilise massi. Kuna Hiinast pärit tudengid moodustavad maailmas suurima välismaal õppijate grupi, siis võib nende meelitamine Eestisse haridusteed jätkama anda väga häid tulemusi.

- Oluline on seada eesmärgiks Kong Fuzi keskuse loomine Eestisse. Loodava keskuse abil oleks võimalik populariseerida hiina keele õpet Eestis ja viia läbi mitmeid haridusalaseid koostööprojekte partneritega Hiina haridusasutustest. Kui Eestis suureneb hiina keelt kõnelevate inimeste hulk, siis avanevad ka Eesti-Hiina suhetes erinevad koostöövõimalused uuel kvalitatiivsel tasemel.

- Pidades silmas Hiina keskendumist spordi edendamisele seoses lähenevate Pekingi olümpiamängudega, võiks Hiina sportlastele pakkuda

ettevalmistusvõimalusi Eesti spordirajatistes ning viia läbi ühiseid treeninguid ja võistlusi.

Lisa 1

Political structure

Official name	People's Republic of China	
Form of government	One-party rule by the Chinese Communist Party (CCP)	
The executive	The state council, approved by the National People's Congress (NPC); state council members, including the premier, may serve no more than two consecutive five-year term	
Head of state	A president and a vice-president are approved by the NPC for a maximum of two consecutive five-year terms	
National legislature	Unicameral National People's Congress (NPC): 2,989 delegates are selected by provinces, municipalities, autonomous regions and the armed forces. The NPC approves the president and members of the state council, as well as the members of the standing committee of the NPC, which meets when the NPC is not in session. All arms of the legislature and the executive sit for five-year terms	
Regional assemblies & administrations	There are 22 provinces, four municipalities directly under central government control and five autonomous regions. These elect local people's congresses, and are administered by people's governments	
National elections	A new government will be approved at the NPC meeting in March 2008	
National government	The politburo (political bureau) of the CCP sets policy and controls all administrative, legal and executive appointments; the nine-man politburo standing committee is the focus of power	
Main political organisation	The CCP, of which Hu Jintao is the general secretary	
Politburo standing committee members	Hu Jintao Wu Bangguo Wen Jiabao Jia Qinglin Zeng Qinghong Huang Ju Wu Guanzheng Li Changchun Luo Gan	
Key members of government	**President** **Vice-president** **Premier** **Vice-premiers**	Hu Jintao Zeng Qinghong Wen Jiabao Huang Ju Wu Yi Zeng Peiyan Hui Liangyu
Heads of selected state ministries & commissions	**Ministry of Commerce** **Ministry of Finance** **Ministry of Foreign Affairs** **Ministry of National Defence** **State Development & Reform Commission**	Bo Xilai Jin Renqing Li Zhaoxing Cao Gangchuan Ma Kai
Central bank governor	Zhou Xiaochuan	

Lisa 2

Economic structure

Annual indicators

	2001[a]	2002[a]	2003[a]	2004[a]	2005[b]
GDP at market prices (Rmb bn)	10,965.5	12,033.3	13,582.3	15,987.8	18,232.1[a]
GDP (US$ bn)	1,324.8	1,453.8	1,641.0	1,931.6	2,224.9[a]
Real GDP growth (%)	8.3	9.1	10.0	10.1	9.9[a]
Consumer price inflation (av; %)	0.7	-0.8	1.2	3.9	1.8[a]
Population (m)	1,276.3	1,284.5	1,292.3	1,299.9	1,307.4
Exports of goods fob (US$ bn)	266.1	325.7	438.3	593.4	762.5
Imports of goods fob (US$ bn)	-232.1	-281.5	-393.6	-534.4	-628.3
Current-account balance (US$ bn)	17.4	35.4	45.9	68.7	160.8
Foreign-exchange reserves excl gold (US$ bn)	215.6	291.1	408.2	614.5	821.5
Total external debt (US$ bn)	170.1	168.3	193.6	228.6[b]	252.8
Debt-service ratio, paid (%)	7.8	8.1	7.3	6.0[b]	5.2
Exchange rate (av) Rmb:US$	8.28	8.28	8.28	8.28	8.19[a]

[a] Actual. [b] Economist Intelligence Unit estimates.

Origins of gross domestic product 2004	% of total	Components of gross domestic product 2004	% of total
Primary industry	13.1	Private consumption	41.4
Secondary industry	46.2	Government consumption	11.5
Industry	40.8	Gross fixed investment	43.8
Construction	5.4	Exports of goods & services	34.0
Tertiary industry	40.7	Imports of goods & services	-31.4

Principal exports 2005	US$ bn	Principal imports 2005	US$ bn
Office machines & data-processing equipment	110.7	Electrical machinery	137.7
Telecommunications equipment	94.9	Petroleum & related products	59.5
Electrical machinery	75.5	Professional & scientific instruments	41.4
Apparel & clothing	74.2	Office machines & data-processing equipment	35.8
Miscellaneous manufactures	47.2	General industrial machinery	24.3

Main destinations of exports 2005	% of total	Main origins of imports 2005	% of total
US	21.4	Japan	15.2
Hong Kong	16.3	South Korea	11.6
Japan	11.0	Taiwan	11.3
South Korea	4.6	US	7.4
Germany	4.3	Germany	4.7
Netherlands	3.4	Malaysia	3.0
UK	2.5	Singapore	2.5
Singapore	2.2	Australia	2.5

Lisa 3
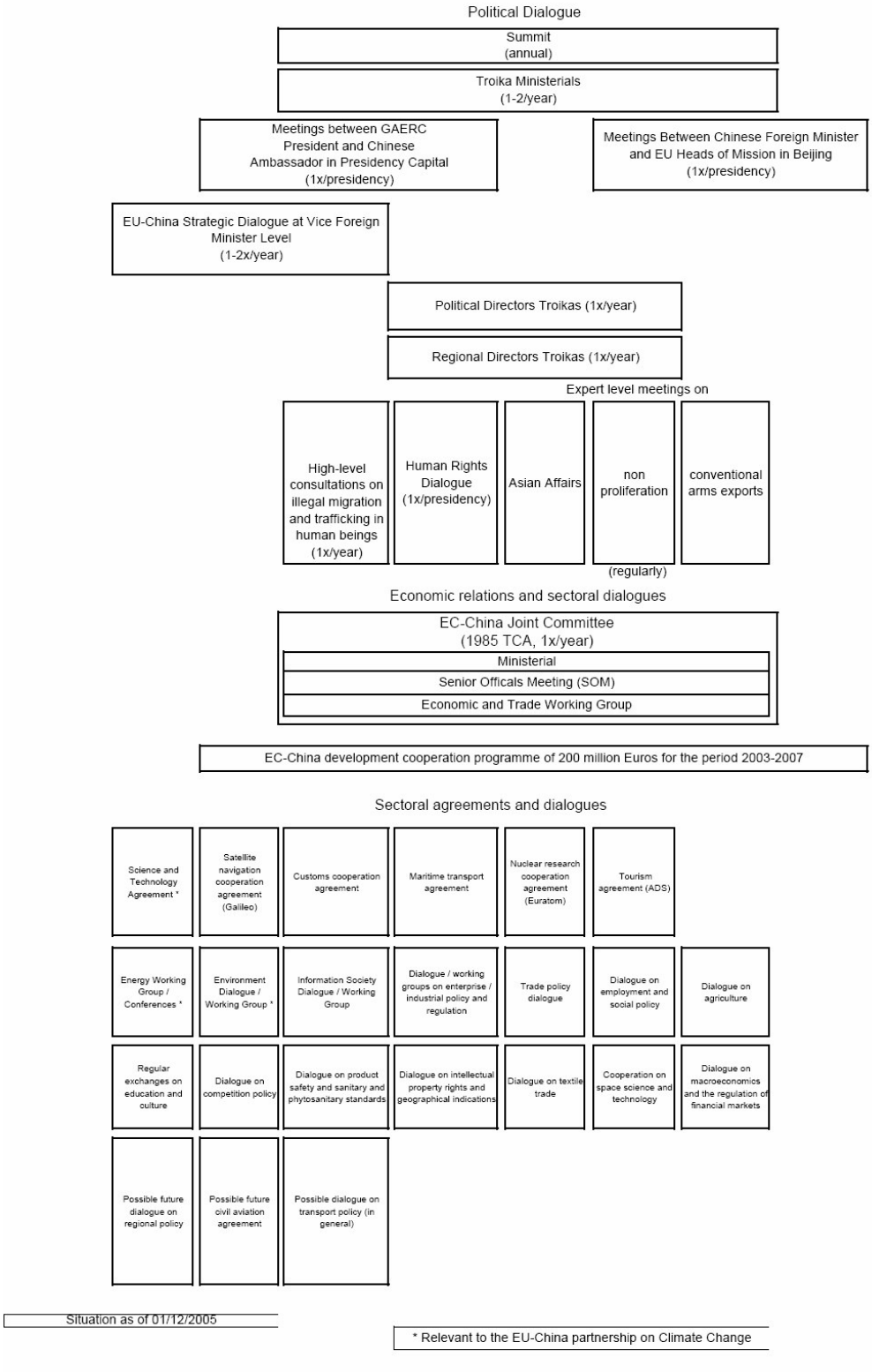
Current Architecture of EU-China Relations